

Manželstvo a rozvod
podľa islamského
náboženstva, islamského
práva a podľa právnych úprav
niektorých islamských krajín

Abdulwahab Al-Sbenaty

ISBN 978-80-969967-2-8

ÚVOD

Prvé vydanie

Copyright © 2012 JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty

Predkladaná publikácia vznikla ako prirodzené pokračovanie pôvodnej publikácie *Manželstvo v islame*¹, ktorá bola vydaná v roku 1998 ako druhá publikácia v rámci edície *Islamské publikácie* tesne po vydaní prekladu tridsiatej časti Koránu v slovenskom jazyku s výkladom². To podčiarkuje aj veľký záujem verejnosti o otázku a úpravu manželstva v islame. Publikácia *Manželstvo v islame* sa sústredila v prvom rade na vysvetlenie základnej úpravy niektorých teoretických otázok súvisiacich s manželstvom, najmä na otázku zasnúbenia, uzatvorenia manželstva a rozvodu. Na základe veľkého počtu otázok čitateľov a návštevníkov web stránok www.islam-sk.sk a www.koran.sk, ako aj niektorých situácií, ktoré som za predchádzajúce roky pomáhal riešiť, vznikla potreba vysvetliť dnes existujúci duálny systém manželstva a rozvodu a spolu s tým aj niektoré problémy, ktoré v tejto súvislosti môžu vzniknúť, ako aj spôsob ich riešenia. Z jednotlivých otázok čitateľov, návštevníkov web stránok a účastníkov rôznych prednášok vyplynulo, že je potrebné celú právnu úpravu uzatvárania manželstva a uskutočnenia rozvodu detailnejšie objasniť nielen z pohľadu klasického islamského práva, ale aj z pohľadu dnešných právnych úprav islamských krajín, najmä arabských.

Som rád, že mi Boh umožnil dokončiť túto prácu a predložiť ju čitateľom, aby sa stala popri zmienenej publikácii *Manželstvo v islame* pomôckou a vodidlom nielen pre tých, ktorí sa o túto problematiku zaujímajú z akademického a komparatistického hľadiska, ale aj pre páry, ktoré by sa rozhodli stráviť spoločný život, no z nejakého dôvodu sa im nedarí uzatvoriť štátom uznané a evidované manželstvo.

Predložená publikácia vychádza okrem iného aj z mojich vlastných dlhodobých skúseností pri pozorovaní a riešení problémov, s ktorými sa stretávali páry uzatvárajúce manželstvo podľa islamského

¹ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Manželstvo v islame*, ALJA, s.r.o., 1998.

² Abdulwahab Al-Sbenaty, *Korán – tridsiata časť v slovenskom jazyku s vysvetlivkami*, SEA, 1997.

náboženstva alebo podľa slovenského právneho poriadku, či podľa právneho poriadku iného cudzieho štátu.

Základné problémy a ich riešenia, s ktorými som sa stretával počas uplynulých rokov, sú popri všeobecnom výklade zosumarizované do samostatných odsekov. Pri ich koncipovaní som vychádzal z existujúcich podmienok na Slovensku a z možností riešenia opísaného problému, prípadne z toho, ako sa pristúpilo k jeho riešeniu v minulosti.

Čitateľ tu okrem iného nachádza aj informácie, ku ktorým sa možno dopátrať len s vynaložením veľkého úsilia – či už preto, že ide o úzko špecifické právne úpravy islamského práva, alebo preto, že o niektorej otázke je príliš málo literatúry a zväčša len v arabskom jazyku. Komplikovanejšia dostupnosť niektorých poznatkov a informácii môže byť spôsobená aj skutočnosťou, že väčšina muslimov si postačí len s najzákladnejšími informáciami o svojom náboženstve a nepociťuje potrebu ďalej sa vzdelávať. Môže to však byť spôsobené aj tým, že niektorí muslimovia sa prikláňajú len k jednej právnej škole (právnemu smeru) islamského práva, a tak nepociťujú potrebu oboznámiť sa s úpravami ostatných právnych škôl a pod. Príčin môže byť viacero, avšak v každom prípade táto publikácia ponúka prehľad o niektorých podrobných úpravách islamského náboženstva, islamského práva a platných právnych noriem v oblasti vzniku, trvania a zániku manželstva.

Koncepcia publikácie je postavená tak, aby obsahovala právne relevantné informácie, ktoré môžu poslúžiť na vedecké a komparatívne skúmanie, ale zároveň tak, aby bola použiteľná a jej jazyk dostupný aj pre laickú verejnosť.

Publikácia môže slúžiť aj ako pomôcka pre orgány štátnej správy Slovenskej republiky a orgány verejnej moci, vrátane súdov Slovenskej republiky, pri ich rozhodovacej činnosti v oblasti posudzovania vzniku a zániku manželstva s cudzím prvkom.

Systematika predkladanej publikácie je rozvrhnutá tak, aby čitateľovi poskytla jednoduchý, ale ucelený obraz o celej problematike spojenej s oficiálnym manželstvom a manželstvom uzatvoreným

podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva. Publikácia sa začína všeobecným výkladom prameňov islamského práva, pričom zachytáva aj jednotlivé etapy vývoja islamského práva od jeho počiatkov až do súčasnosti. V tretej kapitole sa zaoberáme už klasickou formou manželstva podľa islamského náboženstva a islamského práva, podmienkami manželstva a jeho následkami podľa islamského náboženstva a islamského práva. Pochopenie tohto základu je nevyhnutné pre pochopenie ďalšieho výkladu oficiálnej, štátom evidovanej formy manželstva a formy manželstva uzatváraného podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva. Novodobé právne poriadky islamských štátov totiž vo svojich úpravách vychádzajú práve z konceptu islamského náboženstva a islamského práva v otázke manželstva. Štvrtá kapitola sa zaoberá výkladom delenia manželstva na oficiálne, štátom evidované manželstvo a na manželstvo uzatvárané podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva. V piatej kapitole sa čitateľ oboznámi s oficiálne uznaným manželstvom. Táto kapitola obsahuje aj preklad a výklad niektorých ustanovení zákonných úprav na štátnej, ale aj medzinárodnej úrovni. Šiesta kapitola polemizuje o manželstve uzatvorenom podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva (štátom neevidované manželstvo) – o dôvodoch jeho vzniku a právnych následkoch, ktoré môže vyvolať. Záverečná siedma kapitola rozoberá otázku rozvodu tak oficiálneho, štátom evidovaného manželstva, ako aj manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva a právne účinky s tým spojené.

Verím, že táto publikácia prispeje k lepšiemu pochopeniu danej problematiky a pomôže čitateľovi zorientovať sa v súčasne existujúcom stave.

Venovanie

Túto publikáciu venujem svojim rodičom, spolužitie ktorých mi ukázalo mnohé aspekty a problémy manželstva a spolužitia v rôznych podmienkach a v rôznych kultúrach. Venujem ju i svojim dlhoročným blízkym priateľom, manželom Helene a Zuherovi Kotrechovým, ktorých manželský zväzok trvá už skoro štyri desaťročia a je dôkazom toho, že aj spolužitie muža a ženy dvoch rôznych kultúr a dvoch náboženstiev môže byť úspešné, plnohodnotné a životaschopné.

OBSAH

Úvod:	3
1. Islamské právo, jeho vznik a rozvoj	11
2. Islamské právo a právne poriadky islamských krajín v súčasnosti	13
2.1. Začiatky islamského práva a jeho vývojové etapy.....	13
2.2. Islamské právo dnes	18
3. Manželstvo podľa klasického islamského práva	21
3.1. Uzatvorenie manželstva v mene Boha.	25
3.2. Ústna forma.....	25
3.3. Jednoduchosť obradu	26
3.4. Spôsobilosť na uzavretie manželstva	27
3.4.1. Určenie ženicha a nevesty	28
3.4.2. Vek	28
3.4.3. Spôsobilosť na právne úkony	31
3.4.4. Náboženské vyznanie	32
3.4.5. Vôľa strán uzavrieť manželstvo	34
3.4.6. Súhlas rodiny	36
3.5. Zastúpenie ženy zákonným zástupcom – walim a súhlas nevesty.....	37
3.6. Možnosť uzatvorenia predmanželskej zmluvy	39
3.7. Povinnosť poskytnutia symbolického daru neveste - Mahr	42
3.8. Svedkovia	43
3.9. Nástup právnych účinkov spojených s uzatvorením manželstva	44
3.10. Možnosť rozvodu manželstva	45
4. Delenie manželstva na oficiálne, štátom evidované manželstvo a štátom neevidované, nábožensky uznané manželstvo	47
5. Oficiálne, štátom evidované manželstvo.....	49
5.1. Právna úprava uzatvorenia manželstva v niektorých arabských krajinách	51
5.1.1. Sýrska arabská republika.....	51
5.1.2. Kuvajtský štát.....	58
5.1.3. Unifikovaný zákon o osobnom stave pre štáty Rady pre spoluprácu krajín Arabského zálivu.....	68
6. Štátom neevidované, islamským náboženstvom a islamským právom akceptované manželstvo	74
6.1. Štátom neevidované, islamským náboženstvom a islamským právom uznané manželstvo v súčasnosti	78
6.2. Dôvody vzniku štátom neevidovaného, islamským náboženstvom a islamským právom uznávaného manželstva	80
6.3. Spôsob uzatvárania štátom neevidovaného manželstva	88
6.4. Závaznosť štátom neevidovaného manželstva	92
6.5. Právne účinky štátom neevidovaného manželstva.....	93
6.5.1. Účinky štátom neevidovaného, islamským náboženstvom, resp. islamským právom uznaného manželstva vo vzťahu k mimomanželskému intímnemu styku	94
6.5.2. Narodenie sa dieťaťa v rámci štátom neevidovaného manželstva, islamským náboženstvom, resp. islamským právom uznaného manželstva	95

6.5.3. Ostatné účinky a následky štátom neevidovaného manželstva.	96
7. Rozvod oficiálneho (štátom evidovaného manželstva) a štátom neevidovaného manželstva	97
7.1. Rozvod oficiálneho manželstva	97
7.2. Rozvod štátom neevidovaného manželstva.....	103
Záver	108

1. ISLAMSKÉ PRÁVO, JEHO VZNIK A ROZVOJ

Základy islamského práva sú úzko späté so samotným posolstvom posla a proroka Muhammada. Normy právneho charakteru nájdeme v Koráne - v základnom prameni islamského náboženstva, nájdeme ich však aj vo výrokoch proroka Muhammada, ktoré počas svojho života povedal. Pritom treba zdôrazniť, že Korán a výroky a tradícia proroka Muhammada nie sú totožné. Korán z pohľadu islamského náboženstva a muslimov je Kniha, ktorú zoslal Boh ľuďom prostredníctvom posla Muhammada. Výroky proroka Muhammada sú výroky a tradície, ktoré prorok Muhammad povedal alebo vykonal počas svojho života v období od začatia posolstva až do jeho odchodu z tohto života. Výroky a tradície proroka Muhammada sú kodifikované v tzv. Zbierkach výrokov proroka Muhammada.

Viac o spôsobe zachovania Koránu a jeho zaznamenania v písanej podobe môže čitateľovi poskytnúť publikácia Korán z pohľadu vedy o Koráne.³

Pojem islamské právo, ktorý dnes používame, dlhé stáročia neexistoval. Existovali však dva pojmy, a to šaria (vyslovuje sa s krátkym oddelením poslednej hlásky „a“ od zvyšku slova, teda šari'a) a fiqh.

Slovo **šaria** pochádza z koreňa slova *šaraa*. V slovníku arabského jazyka Muchtár Alsihah⁴ sa uvádza, že slovo šaria vo vzťahu k vode znamená zdroj vody. Vo vzťahu k islamskému náboženstvu znamená to, čo Boh ustanovil stvoreným. Z koreňa slova *šaraa* vychádza aj slovo *širaa*, čo znamená stožiar lode, ktorý je na lodi najvyšší.

Šariu teda môžeme stotožniť s najvyšším a základným zákonom muslimov, resp. štátu, v ktorom platí. Treba si však uvedomiť, že slovo šaria nie je totožné so slovom Korán alebo s výroky proroka Muhammada. Šaria z nich vychádza. Vychádza z právnych noriem, ktoré oba zdroje ustanovujú, avšak pod šariou nemožno chápať

³ *Abdulwahab Al-Sbenaty, Korán z pohľadu vedy o Koráne, ALJA, s.r.o., 2001.*

⁴ *Muhammad Bin Ebí Bakr Bin Abdulkáder Alrazi, slovník Muchtár Alsiháh, vydal: Dár Aliršád, Sýria 1989.*

Korán a prorokove výroky a tradíciu. Korán a prorokove výroky a tradície sú omnoho dôležitejšie a majú širší záber, než aby sme ich mohli stotožniť len s určitým prameňom práva, aj keď základným a najvyšším v štáte.

Slovo fiqh pochádza z koreňa slova *faqaha*. V uvedenom slovníku arabského jazyka Muchtár Alsiháh⁵ sa uvádza, že slovo *fiqh* znamená pochopenie niečoho. Neskôr sa toto slovo pridružilo k šarii a začalo sa ním chápať „pochopenie významu a zmyslu šarie“, t.j. právny výklad šarie. Možno však povedať, že v neskoršom období fiqh zohral veľmi dôležitú úlohu pri nachádzaní právneho podkladu pre úpravu ďalších oblastí spoločenského a právneho života, a to aj takých, ktoré nie sú v šarii upravené alebo uvedené.

To znamená, že ak dnes hovoríme o islamskom práve, mali by sme mať na zreteli oba jeho zdroje, a to šariu a fiqh. Islamské právo si časom vytvorilo mnohé právne inštitúty a nástroje, ktorých úlohou bolo a aj je rozvoj tohto práva a nachádzanie odpovedí na akékoľvek spoločenské a právne otázky, ktorých zodpovedanie je potrebné. Z takýchto nástrojov možno tu spomenúť komparáciu právnych noriem islamského práva, analógiu a pod.

Zjednodušene možno povedať, že základným prameňom islamského práva je šaria a základnou rozvojovou zložkou islamského práva je fiqh.

Šarii sa podrobnejšie venujeme v publikácii *Politický systém a náboženská sloboda podľa islamského náboženstva*.⁶

⁵ Muhammad Bin Ebí Bakr Bin Abdulkáder Alrazi, slovník Muchtár Alsiháh, vydal: Dár Aliršád, Sýria 1989.

⁶ JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty, *Politický systém a náboženská sloboda podľa islamského náboženstva*, ALJA, s.r.o., 2011.

2. ISLAMSKÉ PRÁVO A PRÁVNE PORIADKY ISLAMSKÝCH KRAJÍN V SÚČASNOSTI

2.1. ZAČIATKY ISLAMSKÉHO PRÁVA A JEHO VÝVOJOVÉ ETAPY

Významným a svojím charakterom rozhodujúcim obdobím pre vznik islamského práva v podobe, v akej ho poznáme dnes, bolo obdobie vzniku zbierok výrokov proroka Muhammada a vzniku štyroch hlavných právnych škôl (smerov).

K najznámejším zbierkam výrokov proroka Muhammada, tzv. Al Siháh, patria nasledujúce zbierky:

1. **Zbierka Sahih Al Bucháry.** Jej autorom bol Abú Abdulláh Muhammad Ibn Ismáil Al Bucháry. Žil v rokoch 194-256 letopočtu hižry (islamského letopočtu)⁷, čo sa približne zhoduje s dátumom 810-870 gregoriánskeho letopočtu. Al Bucháry sa narodil a zomrel v Buchare (Buchara patrí dnes medzi najväčšie mestá Uzbekistanu).
2. **Zbierka Sahih Muslim.** Jej autorom bol Abú Al Husejn Ibn Al Hažžáz, ktorý žil medzi rokmi 201-261 letopočtu hižry⁸, čo sa približne zhoduje s dátumom 817-865 gregoriánskeho letopočtu. Al Hažžáz sa narodil v Nišápúru (Nišápúr sa dnes nachádza na severovýchode Iránu v oblasti Khorasan).
3. **Zbierka Sunan Al Turmuzi.** Jej autor Muhammad Bin Isa Bin Sura Bin Musa Bin Al Dahhak Al Turmuzi sa narodil približne v roku 210 letopočtu hižry, čo sa zhoduje približne s rokom 825

⁷ Jiri Fleissig, Charif Bahbouh, *Malá encyklopédia islamu, Praha 1993. Pri zadávaní prepočtu rokov medzi letopočtom hižry a gregoriánskym letopočtom sme použili konvertor letopočtov na internetovej stránke <http://www.islamicfinder.org> s tým, že pokiaľ nie je známy deň a mesiac, zadali sme do konvertoru dátum 1.1. príslušného letopočtu.*

⁸ Jiri Fleissig, Charif Bahbouh, *Malá encyklopédia islamu, Praha 1993. Pri zadávaní prepočtu rokov medzi letopočtom hižry a gregoriánskym letopočtom sme použili konvertor letopočtov na internetovej stránke <http://www.islamicfinder.org> s tým, že pokiaľ nie je známy deň a mesiac, zadali sme do konvertoru dátum 1.1. príslušného letopočtu.*

gregoriánskeho letopočtu. Zomrel v roku 279 hižry letopočtu, čo sa zhoduje približne s rokom 892 gregoriánskeho letopočtu.⁹

4. **Zbierka Sunan Al Nasá'i.** Jej autorom je Abu Abdulrahman Ahmad Bin Šuajb Bin Ali Bin Sinan Bahr Al Churasani Al Nasá'i, ktorý sa narodil v mestečku Nasa (Nasa v súčasnosti patrí Iránu, nachádza sa v jeho severovýchodnej časti v oblasti Khorasan) v roku 215 letopočtu hižry, čo sa zhoduje približne s rokom 830 gregoriánskeho letopočtu. Al Nasá'i zomrel v roku 303 letopočtu hižry, čo sa zhoduje približne s rokom 915 gregoriánskeho letopočtu.¹⁰
5. **Zbierka Sunana Abú Dáved.** Jej autor Abú Dáved Sulejmán Bin Al Ašas Bin Šedád Bin Amro Bin Amer Al Azdi Al Sažestani sa narodil v Sažestane (Sažestan je malá oblasť, ktorá sa nachádza v Sistánskom kraji na juhovýchode dnešného Iránu) v roku 202 letopočtu hižry, čo sa zhoduje približne s rokom 817 gregoriánskeho letopočtu. Zomrel v Basre, v dnešnom Iraku v roku 275 letopočtu hižry, čo sa zhoduje približne s rokom 888 gregoriánskeho letopočtu.¹¹
6. **Zbierka prorokových výrokov pod názvom Sunan Ibn Maža.** Jej autor Muhammad Bin Jezíd Al Qazvini Bin Máža - Ibn Máža sa narodil v roku 209 letopočtu hižry, čo sa približne zhoduje s

⁹ *Internetová stránka www.islamweb.net. Pri zadávaní prepočtu rokov medzi letopočtom hižry a gregoriánskym letopočtom sme použili konvertor letopočtov na internetovej stránke <http://www.islamicfinder.org> s tým, že pokiaľ nie je známy deň a mesiac, zadali sme do konvertoru dátum 1.1. príslušného letopočtu.*

¹⁰ *Internetová stránka www.islamweb.net. Pri zadávaní prepočtu rokov medzi letopočtom hižry a gregoriánskym letopočtom sme použili konvertor letopočtov na internetovej stránke <http://www.islamicfinder.org> s tým, že pokiaľ nie je známy deň a mesiac, zadali sme do konvertoru dátum 1.1. príslušného letopočtu.*

¹¹ *Internetová stránka <http://www.alhawali.com>. Pri zadávaní prepočtu rokov medzi letopočtom hižry a gregoriánskym letopočtom sme použili konvertor letopočtov na internetovej stránke <http://www.islamicfinder.org> s tým, že pokiaľ nie je známy deň a mesiac, zadali sme do konvertoru dátum 1.1. príslušného letopočtu.*

rokom 824 gregoriánskeho letopočtu a zomrel v roku 273 letopočtu hižry, čo sa približne zhoduje s rokom 886.¹²

Dôležitosť kodifikácie výrokov proroka Muhammada a ich zozbieranie do zbierok sa javilo v prvom rade v zachovaní týchto výrokov. Na rozdiel od Koránu, ktorý bol ešte za čias proroka Muhammada zaznamenaný písomne, prorokove výroky sa medzi ľuďmi prenášali ústne. To spôsobilo, že sa začali objavovať aj nepodložené výroky. A práve preto sa tieto kodifikácie stali veľmi dôležitým nástrojom na elimináciu čo najväčšieho počtu nepodložených výrokov. I keď sa autori jednotlivých zbierok snažili zo všetkých síl, aby ich zbierky boli čo naj dôveryhodnejšie, nájdeme v nich občas rozdielne výroky, ktoré jedna zbierka uvádza a druhá nie. Ďalej tam nachádzame rozdiely v klasifikácii dôveryhodnosti niektorých výrokov. Táto skutočnosť vyplýva predovšetkým z toho, že každý autor zbierky mal do určitej miery odlišný pracovný postup a odlišné klasifikačné kritériá pri overovaní dôveryhodnosti jednotlivých výrokov a pri ich zatriedení.

V každom prípade tieto zbierky, najmä Sahíh Al Bucháry a Sahíh Muslim, sa z pohľadu islamského práva považujú za druhý základný zdroj šarie.

Základným kameňom islamského práva (hovoríme tu o sunitskom práve) sa stal vznik tzv. štyroch právnych škôl (smerov). V slovenskom jazyku sa tu vžilo označenie škola. V arabskom jazyku je to „mazhab“, čo znamená cesta alebo smer. Každá právna škola položila svoje základné právno-teoretické východiská pre tvorbu právnych noriem. Všetky právne školy vychádzali z toho istého základu, existujú však medzi nimi určité rozdiely pri stanovovaní obsahu a právnej sily niektorých základných a odvodených inštitútov tvorby a aplikácie práva. Vznik základných štyroch právnych škôl však neznamená, že neexistujú ďalšie právne smery alebo významné právne

¹² *Internetová stránka www.islamweb.net. Pri zadávaní prepočtu rokov medzi letopočtom hižry a gregoriánskym letopočtom bol použitý konvertor letopočtov na internetovej stránke <http://www.islamicfinder.org> s tým, že pokiaľ nie je známy deň a mesiac, zadali sme do konvertoru dátum 1.1. príslušného letopočtu.*

autority, ktoré svojimi dielami a právnymi názormi neovplyvnili právnú teóriu a proces tvorby práva. To ale znamená, že tieto štyri právne školy (smery) mali najväčší vplyv na tvorbu islamského práva, a teda mali aj najviac zástancov, resp. nasledovateľov.

Hlavné štyri právne školy alebo smery:

- 1. Hanafijovská právna škola alebo smer.** Založil ju Abú Hanífa. Abú Hanífa bol perzského pôvodu. Narodil sa v roku 80 letopočtu hižry, čo sa zhoduje približne s rokom 699 gregoriánskeho letopočtu. Zomrel v roku 150 letopočtu hižry, čo sa približne zhoduje s rokom 767 gregoriánskeho letopočtu. Pôsobil najmä v Iraku, v meste Basra.
- 2. Málikovská právna škola alebo smer.** Jej zakladateľom bol Málek Bin Anas. Pôsobil najmä na území Arabského polostrova. Zomrel v Medine, v dnešnej Saudskej Arábii v roku 178 letopočtu hižry, čo sa zhoduje približne s rokom 795 gregoriánskeho letopočtu.
- 3. Šáfijovská právna škola alebo smer.** Jej zakladateľom je Muhammad Ibn Idrís Al Šáfí'i. Narodil sa v Gaze a vyučoval v oblasti Arabského polostrova, Egypta a Iraku. Zomrel v roku 204 letopočtu hižry, čo sa zhoduje približne s rokom 820 gregoriánskeho letopočtu.
- 4. Hanbalovská právna škola alebo smer.** Založil ju Ahmad Ibn Hanbal, žiak Al Šáfí'iho. Narodil sa v Bagdade a pôsobil v Sýrii, Jemene a v Hižáze (približne dnešné územie Saudskej Arábie). Zomrel v roku 241 letopočtu hižry, čo sa zhoduje približne s rokom 855 gregoriánskeho letopočtu.

Abú Hanífa žil v podstate na rozhraní Umejjovského a Abbásovského kalifátu.¹³ Ostatní traja učenci žili už v období počiatkov a rozkvetu Abbásovského kalifátu. Abbásovský kalifát sa vyznačoval najmä rozsiahlosťou územia islamského štátu a rôznorodosťou ná-

¹³ Po smrti proroka Muhammada nastúpilo obdobie štyroch prvých kalifov zvané obdobie Rášidovského kalifátu, potom obdobie kalifátu Umejjovskej dynastie a po jeho páde obdobie kalifátu Abbásovskej dynastie.

rodov, kultúr a náboženstiev, ako i tzv. zlatým vekom vedy a kultúry islamského štátu.¹⁴

Od týchto základných právnych škôl sa potom už odvíjali ďalšie právne smery a prúdy islamského práva, ktoré sa však vo svojich teoretických základoch už takmer neodchyľovali od ustanovení týchto štyroch základných právnych škôl.

Dr. Mustafa Ahmad Al Zarqa rozdelil vývoj islamského práva a islamskej právnej vedy do ôsmich základných etáp. Etapy na seba nadväzujú, až sa vývoj postupne dostáva k dnešnej podobe.

- 1. Prvá etapa.** Je to obdobie posolstva, ktoré trvalo počas života posla a proroka Muhammada a skončilo sa jeho odchodom z tohto života.
- 2. Druhá etapa.** Predstavuje obdobie Rášidovského kalifátu. Táto etapa sa začína koncom prvej etapy a končí sa približne v polovici prvého storočia letopočtu hižry nástupom obdobia Umejjovského kalifátu.
Prvú a druhú etapu Dr. Al Zarqa označuje za prípravné štádium islamského fiqhu.
- 3. Tretia etapa.** Ide o obdobie od polovice prvého storočia hižry až do začiatku druhého storočia hižry. V tejto etape sa položili základy právnych škôl islamského práva. Aj preto ju Dr. Al Zarqa nazýva zakladajúcou (základnou) etapou.
- 4. Štvrtá etapa.** Je to obdobie od začiatku druhého storočia hižry až do polovice štvrtého storočia hižry. V tomto období dosahuje fiqh a vývoj islamského práva a islamskej právnej vedy svoj vrchol. Ide o vrcholné obdobie islamského práva a islamskej právnej vedy.

- 5. Piata etapa.** Od polovice štvrtého storočia hižry do zničenia Bagdadu vojskami Tatárskej armády v polovici siedmeho storočia hižry. Išlo o obdobie, v ktorom sa už právo a právna veda sústredili skôr na komentovanie a analyzovanie ustanovení jednotlivých právnych škôl.

¹⁴ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Islamské právo (oblasť mieru a vojny)*, ALJA, s.r.o., 2003.

6. **Šiesta etapa.** Začína sa v polovici siedmeho storočia hižry a trvá až do vydania tzv. Zbierky zákonných ustanovení (Mažallat Al Ahkam Al Adlija) za čias Osmanského kalifátu, a to 26.8.1293 letopočtu hižry (zhoduje sa s dátumom 15.9.1876 gregoriánskeho letopočtu). Túto etapu Dr. Al Zarqa nazýva etapou právneho úpadku a stagnácie.
7. **Siedma etapa.** Začína sa vydaním Zbierky zákonných ustanovení a trvá až do druhej svetovej vojny. Zákonné ustanovenia zbierky sa uplatnili už len v niektorých krajinách.
8. **Ôsma etapa.** Je to súčasná etapa, ktorá sa začala oslobodením sa jednotlivých arabských a islamských štátov spod okupácie a kolonializmu a pokračuje až do súčasnosti. Táto etapa sa podľa Dr. Al Zarqu vyznačuje prebudením sa fiqhu, a teda aj islamského práva z pohľadu viacerých stránok a aspektov.¹⁵

2.2. ISLAMSKÉ PRÁVO DNES

Postupným pádom jednotlivých islamských štátov a okupáciou ich územia cudzími, najmä koloniálnymi západnými mocnosťami v 19. storočí a začiatkom 20. storočia, sa začína oslabovať pozícia islamského práva s ohľadom na zákony a nariadenia, ktoré okupujúce mocnosti na obsadených územiach presadzovali. Na niektorých územiach sa potom začali presadzovať právne normy a nariadenia vojenského charakteru alebo charakteru cudzieho islamskému právu, ktoré dovtedy na týchto územiach platilo. Aj po získaní nezávislosti týmito okupovanými územiami ostalo písané právo a zákony ovplyvnené právnymi normami a právnou teóriou krajín, ktoré dlhé roky tieto územia okupovali.

Jedným z následkov uvedeného stavu bolo, že sa vytvoril určitý duálny právny systém v uvedených krajinách, a to a) písané, štátom ustanovené právo a b) nepísané, morálne záväzné, ale v niektorých prípadoch aj štátom uznané, islamské právo. Pokiaľ neboli ustano-

¹⁵ Dr. Mustafa Ahmad Al Zarqa, *Všeobecný úvod do islamského práva, druhé vydanie, Damašek, 2004.*

venia islamského práva inkorporované do platnej právnej úpravy, používali sa ustanovenia islamského práva ako ustálená obyčaj, ktorá bola právnym poriadkom akceptovaná v mnohých smeroch. Nájdeme však aj také krajiny, v ktorých sa platné právne úpravy už do značnej miery odlišujú od islamského práva, a to najmä v dôsledku dlhotrvajúcej okupácie ich územia a násilných právnych vplyvov okupujúcich štátov na miestny právny systém.

Takže hlavnou príčinou existencie duálneho systému práva boli najmä uvedené historické dôvody.

V posledných desaťročiach tu však boli vážne pokusy o zjednotenie mnohých oblastí práva v arabských a islamských krajinách. Išlo hlavne o zosúladenie právnych poriadkov štátov v niektorých oblastiach, čím sa ich úpravy mali priblížiť a do veľkej miery zjednotiť, no predovšetkým zjednodušiť.

Príkladom takýchto snáh sú aj unifikáčné práce Ligy arabských štátov v oblasti zosúladenia právnych noriem členských štátov ligy. O niektorých týchto ustanoveniach sa zmienime v ďalšom výklade.

Pod pojmom islamská krajina rozumieme štátny útvar, ktorého väčšinu obyvateľov tvoria muslimovia, teda ľudia hlásiaci sa k islamskému náboženstvu ako ku svojmu náboženstvu a ktorá viac alebo menej deklaruje, že vo svojom zákonodarstve vychádza zo zásad islamského náboženstva.

Počet týchto štátov je možné, až na výnimky, stotožniť s počtom krajín združených v Organizácii islamskej konferencie, ktorá v súčasnosti združuje 57 štátov (stálym členom nie je zatiaľ napríklad Bosna a Hercegovina). Tieto štáty sú rozložené na štyroch kontinentoch.¹⁶

Ak tu hovoríme o arabských a islamských štátoch a krajinách, ide čisto o technické rozdelenie, ktoré sme zvolili preto, aby sme zvýraznili skutočnosť, že islamské právo vzniklo a vyvinulo sa práve v oblastiach, kde sa hovorilo arabským jazykom, ktorej jadro tvorili

¹⁶ JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty, *Politický systém a náboženská sloboda podľa islamského náboženstva, ALJA, s.r.o., 2011.*

niektoré dnešné arabské štáty. Túto skutočnosť zvyrazňujeme aj preto, že v ďalšom výklade sa zaoberáme práve existujúcim dnešným stavom v týchto arabských krajinách a právnymi úpravami platnými na území niektorých z nich.

3. MANŽELSTVO PODĽA KLASICKÉHO ISLAMSKÉHO PRÁVA

Podľa klasického islamského práva „manželstvo vzniká zo skutočnej vôle ženy a muža žiť spoločným životom, rešpektovať jeden druhého a usilovať sa o vybudovanie spoločnej rodiny. Je to záväzok voči dôstojnému a zmysluplnému životu, spoločnosti a ľudskému pokoleniu. V prvom rade je to však ich záväzok pred Bohom, že si obaja manželia usporiadajú svoj spoločný život v súlade s tým, čo im islam ukladá.“¹⁷ Ibn Al Žawzi, jeden z významných islamských učencov, ktorý žil v Bagdade v 6. storočí islamského letopočtu (v 12. storočí gregoriánskeho letopočtu), o manželstve napísal: „Zamyslel som sa nad úžitkami manželstva, jeho významoch a predmete a zistil som, že najväčší jeho zmysel je v existencii potomstva.“¹⁸ Dr. Abdullah Al Mutleq vo svojej publikácii *Al zaváz Al urfi* k uvedenému výroku Ibn Al Žawziho napísal: „Existenciou potomstva sa myslí, aby ono existovalo v súdržnom a silnom rodinnom prostredí, ktoré mu zabezpečí dobrú starostlivosť a výchovu. Existencia potomstva je v skutočnosti naplnením prirodzeného inštinktu otcovstva a materstva, ktoré Boh do ľudí vložil.“¹⁹

Základná funkcia manželstva spočíva v stanovení pravidiel a zásad, podľa ktorých sa bude riadiť vzájomný vzťah muža a ženy (manžela a manželky), vzťah každého z manželov k spoločným deťom a naopak, ako aj vzťahy rodiny ako určitej samostatnej spoločenskej jednotky k okolitej spoločnosti. V tomto smere nám v rámci manželstva vystupujú dva základné vzťahy, ktoré určujú funkčnosť manželstva a stupeň tejto funkčnosti. Ide o vzťah manžela a manželky a vzťah rodičov k deťom a naopak. Obe tieto oblasti vzťahov upravuje islamské náboženstvo a v jeho intenciách aj islamské právo.

¹⁷ *Abdulwahab Al-Sbenaty, Manželstvo v islame, ALJA, s.r.o., 1998.*

¹⁸ *Dr. Abdullah Al Mutleq, Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006.*

¹⁹ *Dr. Abdullah Al Mutleq, Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006.*

Tak napríklad islamské právo stanovilo v základných kontúrach delbu práce medzi manželmi v tom zmysle, že manžel zarába na živobytie rodiny a manželka sa stará o domácnosť, o manžela a o deti. Ak si každý z manželov plní svoje povinnosti, majú nárok jeden od druhého požadovať aj svoje vlastné práva, ktoré sú chránené právnym systémom. Manželka tak má zákonné právo na finančné zabezpečenie a živobytie, ktoré jej musí manžel zabezpečiť. Na strane druhej však má manžel právo na to, aby sa manželka starala o domácnosť a o jeho potreby. Je to vzťah rovnováhy v právach a povinnostiach. V momente, keď niektorá strana naruší tento vzťah a neplní si riadne svoje povinnosti, nemá už nárok požadovať od druhej strany, aby si ona plnila svoje povinnosti v plnej miere. Odhliadnuť od citových vzťahov medzi manželmi, ktoré sú v každom vzťahu najpodstatnejšie, manželstvo je v skutočnosti určitý druh dohody a zmluvy, pri ktorej každá strana vie, resp. by mala vedieť, aké sú jej práva a povinnosti. Tak napríklad, nezriedka sa stáva, že manželka pracuje. Tým sa jej miera starostlivosti o manžela a domácnosť znižuje. Svoje povinnosti už neplní tak, ako by mala. Takéto neplnenie si povinností sa však na strane druhej kompenzuje v podobe odmeny, ktorú manželka dostáva za svoju prácu mimo domácnosti. Tu je teda namieste požadovať od manželky, aby v dohodnutom pomere prispievala na chod domácnosti a aby manžel bol oslobodený od povinnosti úplného finančného zabezpečenia domácnosti, keďže nedostáva v plnej miere to, na čo má nárok. Ak manželia vstupujú do manželstva s vedomím, že ide o dvojstranný vzťah, pri ktorom môže každý žiadať toľko, koľko sám dáva, manželstvo bude funkčné dlhé roky a aj citové väzby medzi manželmi sa primerane zachovávajú.

Islamské náboženstvo a islamské právo sa na manželstvo pozerajú ako na niečo komplexné. Neberú ho teda len ako čistý platonický vzťah muža a ženy, ale ho pokladajú za komplexný vzťah, ktorý má dosah na muža a ženu, na ich najbližšiu rodinu, na ich okolie, ale aj na celú spoločnosť. Berú sa do úvahy súhrnné spoločenské a právne vzťahy, ktoré z takéhoto manželstva vznikajú. To je aj dôvod, prečo niektoré právne školy kladú väčší či menší dôraz na stanovisko právneho zástupcu alebo rodiny pri uzatváraní manželstva.

Pre manželstvo podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, je charakteristická jednoduchosť, nekomplikovanosť a univerzálnosť.

Medzi základné znaky manželstva podľa islamského náboženstva môžeme zaradiť:

1. Uzavretie manželstva v mene Boha
2. Ústna forma
3. Jednoduchosť obradu
4. Spôsobilosť na uzavretie manželstva
5. Zastúpenie nevesty zákonným zástupcom – walim a súhlas nevesty
6. Možnosť uzatvorenia predmanželskej zmluvy
7. Povinnosť poskytnutia symbolického daru neveste - Mahr
8. Svedkovia
9. Nástup právnych účinkov spojených s uzatvorením manželstva
10. Možnosť rozvodu manželstva.

Podstatnými (obligatónymi) náležitosťami uzatvorenia manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, sú podľa jednotlivých základných právnych škôl nasledovné náležitosti:

1. **Podľa Hanafijovskej právnej školy** sú pre uzatvorenie manželstva podstatné nasledovné náležitosti:
 - a) súhlasný prejav s uzatvorením manželstva,
 - b) zastúpenie nevesty walim (zákonným zástupcom),
 - c) dvaja svedkovia,
 - d) existencia manžela,
 - e) existencia manželky,
 - f) spôsobilosť na uzatvorenie manželstva.

2. Podľa Málikovskej právnej školy pre uzatvorenie manželstva sú podstatné tieto náležitosti:

- a) zastúpenie nevesty Walim (zákonným zástupcom),
- b) existencia manžela,
- c) existencia manželky,
- d) forma uzatvorenia manželstva,
- e) určenie Mahru (vena),
- f) dvaja svedkovia (táto podmienka nemusí byť splnená pri uzatváraní manželstva, avšak musí byť splnená najneskôr pred začatím spoluzitia muža a ženy a pred ich prvým intímnym stykom).

3. Podľa Šáfiijskej právnej školy pre uzatvorenie manželstva sú podstatné tieto náležitosti:

- a) zastúpenie nevesty walim (zákonným zástupcom),
- b) existencia svedkov,
- c) existencia manžela,
- d) existencia manželky,
- e) forma uzatvorenia manželstva

4. Podľa Hanbalovskej právnej školy sú podstatnými náležitosťami uzatvorenia manželstva:

- a) zastúpenie nevesty Walim (zákonným zástupcom),
- b) existencia dvoch svedkov,
- c) súhlasný prejav s uzatvorením manželstva,
- d) určenie manželov.²⁰

V nasledujúcom výklade sa budeme každému z uvedených znakov a náležitostí venovať podrobnejšie.

²⁰ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006, str. 69 - 71.*

3.1. UZATVORENIE MANŽELSTVA V MENE BOHA

Jedným z charakteristických znakov manželstva uzatvoreného podľa islamského náboženstva je, že sa uzatvára v mene Boha. Ide o základný znak manželstva uzatvoreného podľa islamského náboženstva, ktorý dodáva tomuto manželstvu vysokú morálnu záväznosť. Táto morálna záväznosť má v mnohých smeroch pre veriaceho muslima väčšiu záväznosť a autoritu než akákoľvek svetská autorita alebo svetský zákon. Ak sa manželstvo uzatvorí v mene Boha, obaja manželia si musia byť vedomí toho, že to, ako sa budú v manželstve správať navzájom k sebe, ku svojim rodinám, okoliu a k budúcemu potomstvu, podlieha dohľadu Boha najvyššieho, ktorý všetko vie a pozná. Vie, či sa manželia k sebe správajú dobre a dôstojne. Ak nastane rozkol, vie, kto ho spôsobil a kto sa snažil vyjsť druhému v ústrety a pod.

Uzatvorením manželstva v mene Boha novomanželvia sledujú Božie požehnanie manželstva. Žiadajú o povolenie Boha najvyššieho vstúpiť do spoločného zväzku, ktorý ich spojí a založí ich spoločný život, v ktorom možno zotrvať až do smrti.

3.2. ÚSTNA FORMA

Ďalším charakteristickým znakom manželstva uzatvoreného podľa islamského náboženstva je jeho ústna forma. Na uzatvorenie manželstva sa nevyžaduje písomná forma, ani evidencia na akomkoľvek štátnom úrade alebo pred akýmkoľvek orgánom štátnej moci. Taká je základná myšlienka manželstva uzatvoreného podľa islamského náboženstva. Má byť jednoduché, nekomplikované a hlavne dostupné v každom čase, na každom mieste a pre každého.

Na jednej strane islamské náboženstvo povolilo intímny styk muža a ženy len v rámci manželského zväzku, na strane druhej však odstránilo akékoľvek prekážky, ktoré by bránili jeho uzatvoreniu. Uzatvorenie manželstva musí byť dostupné gramotnému, ale aj negramotnému človeku. Musí byť dostupné na súši i na mori. Musí byť dostupné počas dňa i v noci. Musí byť dostupné na úrade, ale aj mimo neho a pod.

Manželstvo podľa islamského náboženstva je preto možné uzatvoriť kedykoľvek a kdekoľvek v ústnej forme.

Až následne v neskoršom období islamského štátu sa postupne s rozvojom práva a právneho systému islamského práva zavádza evidencia manželstiev v rámci zabezpečenia právnej istoty. Avšak ani zavedenie takejto evidencie neubralo nič na jednoduchosti a neformálnosti procesu jeho uzatvorenia.

3.3. JEDNODUCHOSŤ OBRADU

Ďalším charakteristickým znakom manželstva podľa islamského náboženstva je jednoduchosť obradu. Ide o úplne jednoduchý a neformálny obrad, ktorý pozostáva z niekoľkých jednoduchých úkonov, z ktorých musí jasne vyplývať vôľa strán uzatvoriť manželský zväzok a vstúpiť do manželstva.

Jednoduchosť obradu sa prejavuje aj v tom, že samotný obrad a manželstvo nemusí uzatvoriť žiadna cirkevne alebo inak kvalifikovaná osoba. Prítomnosť takejto osoby nie je obligatórnou náležitosťou vzniku manželstva. To znamená, že pre samotný akt uzatvorenia manželstva je podstatná prítomnosť manžela, manželky, resp. jej zákonného zástupcu (tam, kde je jeho prítomnosť obligatórne ustanovená) a dvoch spôsobilých svedkov. Obligatórna náležitosť uzatvorenia manželstva je totiž súhlasný prejav ženicha a nevesty, resp. jej zákonného zástupcu. Zvykom sa však stalo, že obrad vedie tretia osoba, ktorá dohliada na správnosť, zrozumiteľnosť a určitosť prejavenej vôle oboch strán. Takouto osobou môže byť akýkoľvek rozumný, spravodlivý a plnoletý muslim. To znamená, že v takomto prípade, ak sa muž a žena chcú zosobášiť, postačí, ak sa nájdú tri spôsobilé osoby, a to osoba, ktorá manželstvo uzatvorí a dvaja svedkovia. (Sobášnemu aktu a jeho priebehu sa venuje publikácia Manželstvo v islame v bode 4.3 pod názvom Sobášny akt.)

Základnou požiadavkou vzniku manželstva však ostáva požiadavka, aby bola jasne vyjadrená vôľa ženicha aj nevesty vstúpiť do manželstva. Tu sa názory a stanoviská právnych škôl a právnych autorít odlišujú a tvoria dve názorové skupiny.

1. Prvý právny názor hovorí, že vôľu vstúpiť do manželstva možno vyjadriť akýmkoľvek prijateľným a zrozumiteľným slovom alebo vetou. Ako príklad uvádzajú dikcie: „Beriem si ťa za manžela“ alebo „vstupujem s tebou do manželstva“ alebo „dávam ti zastúpenú za manželku“ a pod.
2. Druhý právny názor hovorí, že vôľa strán uzatvoriť manželstvo musí byť jasná a zrozumiteľná, ale zároveň vyjadrená len slovom alebo vetou, v ktorej je jasne uvedené slovo manželstvo, t.j. „beriem si ťa za manžela/manželku“ a pod, pretože akékoľvek iné slovo alebo veta, v ktorej nie je uvedené slovo manželstvo a vážne vyjadrený záväzok, nemusí poukazovať na uzatvorenie manželstva. Tento právny názor zastávajú učenci Šáfijovskej právnej školy a Imám Ahmad.

V súvislosti s jazykom, v ktorom sa má manželstvo uzatvoriť, Ibn Tejmija uviedol, že použité slová a vety pri uzatváraní manželstva sú skôr vecou zvykov a zvyklostí v krajine alebo oblasti, kde sa manželstvo uzatvára. Podstatné však ostáva, aby obaja manželia rozumeli tomu, čo sa hovorí a aby vyjadrenie ich súhlasu vychádzalo z toho, že vedia, čo sa deje.

Tu ešte poznamenávame, že Šáfijovská právna škola a Hanbalovská právna škola pripúšťajú uzatvorenie manželstva len s vyslovením súhlasu v minulom čase. Málíkovská a Hanafijovská právna škola ho pripúšťajú uzatvoriť aj v prítomnom alebo budúcom čase. Z prejavu však musí byť jasné, že sa ním myslí vstup do manželstva v čase jeho uzatvárania a že nejde len o určitý prísľub do budúcnosti alebo časovo určené alebo ohraničené manželstvo.

3.4. SPÔSOBILOSŤ NA UZAVRETIE MANŽELSTVA

Pod spôsobilosťou na uzavretie manželstva na tomto mieste rozumieme súhrn podmienok (požiadaviek), ktoré musia spĺňať muž a žena na to, aby mohli manželstvo platne uzatvoriť. Spôsobilosť na uzavretie manželstva zahŕňa v sebe niekoľko zložiek. Ide o vek, spôsobilosť na právne úkony, náboženské vyznanie, o vôľu strán uzatvoriť manželstvo, ale predovšetkým o určenie ženicha a nevesty.

3.4.1. Určenie ženicha a nevesty

Podstatnou (obligatórnou) náležitosťou manželstva je existencia manžela a manželky. Všetky štyri hlavné právne školy sa zhodli v tom, že na platnosť manželstva sa vyžaduje určenie ženicha a nevesty.²¹ Tu treba podotknúť, že u ženicha a nevesty nesmú byť žiadne dočasné alebo trvalé prekážky uzatvorenia manželstva. Dočasné a trvalé prekážky manželstva podrobnejšie rozvážame v našej publikácii Manželstvo v islame na strane 37 bod 4.2 Prekážky manželstva.²²

3.4.2. Vek

Ďalšou dôležitou podmienkou uzatvorenia platného manželstva je vek muža a ženy, ktorí chcú uzavrieť manželstvo. Islamské náboženstvo v tomto smere nestanovilo dolnú alebo hornú hranicu veku muža alebo ženy. Ponechalo túto otázku na jednotlivé zvyky a zvyklosti v danej oblasti a v danom historickom období. Ako poistku pre prípad, že by táto otázka nebola ustálená alebo by nebola v nej zhoda, islamské náboženstvo a v jeho intenciách aj islamské právo stanovilo pri uzatváraní manželstva a dojednávani jeho podmienok povinnosť zastupovania ženy zákonným zástupcom (walim), ktorým je zvyčajne otec ženy (nevesty). Wali má dohliadať na to, aby boli chránené záujmy ženy, najmä v prípade, ak by sa vydávala v skoršom veku.

Pri stanovení predpokladov spôsobilého veku muža a ženy na uzatvorenie manželstva sa okrem iného vychádzalo z požiadavky určitej zrelosti a začatia sexuálneho života u muža a ženy. Túto požiadavku je možné určiť všeobecne, ale do určitej miery závisí aj od celkovej vyspelosti jednotlivca.

V právnych úpravách jednotlivých právnych škôl islamského práva sa preto stretávame s rôznymi variáciami stanovenia veku spôsobilosti muža a ženy na uzavretie manželstva.

²¹ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie*, 2006.

²² Abdulwahab Al-Sbenaty, *Manželstvo v islame, ALJA, s.r.o., 1998.*

V súčasnosti majú takmer všetky krajiny sveta svoje písané právne normy upravujúce spôsobilosť na uzavretie manželstva, ako aj minimálny vek, v ktorom pripúšťajú akýkoľvek sexuálny styk medzi mužom a ženou bez toho, aby išlo o trestný čin.

Napríklad Zákonník osobného stavu platný v Libanonskej republike v § 5 stanovil: „Manželstvo nevznikne, ak je vek muža nižší ako 18 rokov a vek ženy nižší ako 16 rokov“.²³

Zákonník osobného stavu v Sýrskej arabskej republike určil spôsobilý vek na vstup do manželstva 18 rokov pre muža a 17 rokov pre ženu. Zákon však pripustil výnimku v podobe, že manželstvo môže uzatvoriť so súhlasom súdu aj muž vo veku 15 rokov a žena vo veku 13 rokov, ak požiadajú súd o povolenie na uzatvorenie manželstva a ak sudca uzná, že ich fyzický aj psychický stav im dovoľuje uzatvoriť manželstvo a ak s uzatvorením manželstva súhlasí aj wali – zákonný zástupca ženy.²⁴

Jordánsky zákonník osobného stavu určil najnižší vek vstupu do manželstva pre muža 16 rokov a pre ženu 15 rokov.²⁵

Zákonník osobného stavu v Spojených arabských emirátoch určil minimálny vek vstupu do manželstva pre muža 18 rokov a pre ženu 16 rokov.²⁶

Na otázku fyzickej a psychickej vhodnosti ženicha a nevesty sa kládol dôraz aj v minulosti. Napríklad Al Nawawi vyjadril právne stanovisko, že ak zákonný zástupca vydá svoju nepľnoletú dcéru za starého muža, manželstvo sa vyhlási za neplatné. To isté platí aj v prípade, ak sa veľmi mladý muž zosobáši so starou ženou.²⁷

²³ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie*, 2006

²⁴ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie*, 2006

²⁵ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie*, 2006

²⁶ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie*, 2006

²⁷ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie*, 2006

Al Nawawi bol jedným z významných náboženských a právnych autorít Šáfijovskej právnej školy. Narodil sa v Sýrii a žil v rokoch 631-676 letopočtu hižry, čo sa zhoduje približne s rokmi 1255-1300 gregoriánskeho letopočtu.

Požadovaná veková hranica v podmienkach Slovenskej republiky znamená, že ak by muž a žena chceli na Slovensku uzatvoriť štátom neevdované manželstvo podľa islamského náboženstva, mali by dosiahnuť aspoň minimálnu hranicu, pri ktorej sa sexuálny styk muža a ženy nepovažuje za trestný čin podľa zákonov Slovenskej republiky. Úpravu tejto vekovej hranice nájdeme v § 201 a nasl. zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „trestný zákon“). Trestný zákon stanovuje všeobecnú hranicu 15 rokov ako hranicu, pod ktorú nemožno vykonať súlož. Trestný zákon v druhej hlave pod nadpisom Trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti, druhý oddiel, v § 201 ods. 1 stanovuje: „Kto vykoná súlož s osobou mladšou ako pätnásť rokov alebo kto takú osobu iným spôsobom sexuálne zneužije, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až desať rokov.“ Trestný zákon stanovuje aj ďalšie podrobnosti o sexuálnom zneužívaní a o vekových hraniciach, s ktorými sa treba vždy oboznámiť v aktuálnom znení.

Vekovú spôsobilosť na uzavretie oficiálneho, právnym poriadkom Slovenskej republiky uznaného manželstva upravuje zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o rodine“). Veková hranica pre uzatvorenie manželstva je stanovená dosiahnutím osemnásteho roka života. Súd však môže z vážnych dôvodov povoliť uzavretie manželstva aj osobe staršej ako 16 rokov. Zákon o rodine v § 11 ods. 1 stanovuje: „Manželstvo nemôže uzavrieť maloletý. Súd môže v súlade s účelom manželstva výnimočne povoliť uzavretie manželstva maloletému staršiemu ako 16 rokov. Bez povolenia súdu je manželstvo neplatné. V takom prípade súd aj bez návrhu rozhodne, že manželstvo je neplatné.“

3.4.3. Spôsobilosť na právne úkony

Ako sme už uviedli, islamské náboženstvo stanovilo minimálnu vekovú hranicu na uzavretie manželstva dosiahnutím sexuálnej zrelosti. Islamské právo, resp. jednotlivé právne školy, potom celú problematiku veku upravili aj s ohľadom na zvyklosti v jednotlivých oblastiach, v ktorých vznikali a pôsobili.

Spôsobilosť na právne úkony a spôsobilosť na uzavretie manželstva sa potom odvíjali od vekovej zrelosti muža a ženy. To už ale bola individuálna záležitosť. Ženu v tomto prípade zastupuje wali (zákonný zástupca), bez prívolenia ktorého je manželstvo neplatné. Výnimku v tomto smere tvorí len Hanafijovská právna škola.

Okrem uvedeného sa u muža vyžadovalo aj to, aby bol schopný postarať sa o finančné zabezpečenie rodiny. Čo sa pod finančným zabezpečením rozumelo a aká bola jeho hranica, to sa už riadilo sčasti miestnymi zvyklosťami v tej-ktorej oblasti a v tom ktorom čase.

Spoločenská zvykosť v každej oblasti islamského štátu v jednotlivých historických etapách určovala, aký vek je najvhodnejší na uzavretie manželstva. Môžeme sa preto stretnúť aj s tým, že v určitých oblastiach sa uzatvárali manželstvá, keď žena dosiahla trinásť alebo štrnásť rokov a muž pätnásť alebo šesťnásť rokov. Stretávame sa aj s prípadmi z minulosti, keď spoločenské postavenie určitých dvoch rodín a ich vôľa spojiť dohromady svoje majetky viedli zákonného zástupcu ženy a zákonného zástupcu muža k ich zosobášaniu v minimálne prípustnom veku z pohľadu islamského práva, keď dievča malo ešte len sedem rokov a chlapec deväť. Samozrejme išlo skôr o formálne uzatvorené manželstvo a skutočné spolunažívanie sa udialo až neskôr, o niekoľko rokov, keď obaja dosiahli adekvátny vek na plnohodnotné spolužitie. Aj preto islamské právo rozoznáva v súvislosti s uzatvorením manželstva **dva pojmy**, a to **formálne uzatvorenie manželstva a faktické začatie spolunažívania manželov na základe formálne uzatvoreného manželstva**. Manželstvo môže byť formálne uzatvorené aj o niekoľko rokov skôr, ako dôjde k faktickému spolužitiu manželov, vrátane ich prvého intímneho styku.

3.4.4. Náboženské vyznanie

Jedným z predpokladov uzatvorenia manželstva či už manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva alebo oficiálneho manželstva, je náboženské vyznanie muža a ženy.

Vychádzajúc zo základnej zásady islamského náboženstva, že správna viera a správne náboženstvo sú základom plnohodnotného života človeka v živote pozemskom, ako aj budúcom - posmrtnom, islamské náboženstvo a v jeho intenciách aj islamské právo a neskôr aj novodobé zákonné úpravy islamských krajín zásadu náboženského vyznania rešpektovali.

V tomto smere sa vychádzalo z princípu, ktorý platil v minulosti a do značnej miery platí aj dnes v mnohých oblastiach nášho sveta. Ide o to, že muž je hlavou rodiny, ktorá ju materiálne zabezpečuje a určuje jej smerovanie, a to nielen z hľadiska reálneho každodenného života, ale aj z hľadiska smerovania a výchovy detí. Majetok a deti sa pritom stávajú najväčším ohniskom problémov medzi manželmi. Ak v tomto smere nastane zhoda názorov medzi manželmi, z pohľadu prevencie do budúcnosti sa predíde najväčším možným problémom, ktoré môžu akékoľvek manželstvo rozvrátiť (ak neberieme do úvahy také vážne problémy, akými sú alkoholizmus a nevera, ktoré islamské náboženstvo zakazujú či už v rámci manželstva alebo mimo neho).

Predovšetkým z uvedených dôvodov islamské náboženstvo stanovilo nasledovné pravidlá vo vzťahu k náboženskému vyznaniu manželov:

- 1. Manželka.** Muslimka si môže za manžela vziať len muslima. S ohľadom na to, čo už bolo uvedené, je takéto ustanovenie nielen potrebné, ale aj logické. Manželka je základným kameňom domácnosti a výchovy detí. Najmä na jej bedrách leží starostlivosť o manžela, domácnosť a o deti. Žena vo svojej povahe potrebuje stabilitu, bezpečie a jasne definované smerovanie, aby mohla dávať to najlepšie v rámci manželského vzťahu a rodiny. Islamské náboženstvo teda určilo, že muslimka má byť v tomto smere chránená pred nátlakom manžela – nemuslima, ktorý by ju chcel nútiť zmeniť jej náboženské vyznanie alebo by jej chcel nanútiť iný

štýl života, než na ktorý bola zvyknutá alebo jej nanútiť iný spôsob výchovy detí a ich vedenie, než je ten, o ktorom je presvedčená, že je správny. Treba si pritom uvedomiť, že počas historického obdobia bolo spoločné náboženské vyznanie a praktizovanie náboženstva reálne jedinou zákonnou ochranou ženy pred možným vyčinením muža. Spočívalo to v tom, že ak muža nič nezastaví, tak ho v konečnej fáze zastaví jeho viera a náboženstvo. Takže islamské náboženstvo a islamské právo v tomto smere zabezpečili žene – muslimke stabilné prostredie pre život a výchovu detí podľa pravidiel, ktoré ona a aj jej manžel – muslim uznávajú.

Jedným z ďalších argumentov, ktoré podporujú takéto ustanovenie, je aj skutočnosť, že islamské náboženstvo uznáva morálne a mravné zásady židovského a kresťanského náboženstva, vrátane tých ustanovení viery, ktoré nepodľahli ľudským zásahom. Na strane druhej to však neplatí, t.j. ani židovské, ani kresťanské náboženstvo neuznáva islamské náboženstvo (aj keď medzi jednotlivými ľuďmi aj duchovnými predstaviteľmi oboch náboženstiev nájdeme výnimky). To znamená, že muž – nemuslim nemusí rešpektovať a akceptovať pravidlá islamského náboženstva či už morálne alebo náboženské, pretože nič mu neukladá rešpektovať ich, čím môže fakticky vyvíjať nátlak na manželku, aby zmenila svoje náboženstvo, ako aj náboženstvo detí a pod. Žena bude mať potom nestabilný a nepokojný život, čo okrem iného bude vplývať na výchovu detí. Opačne je to u muža – muslima, ktorého náboženstvo vedie priamo k rešpektovaniu náboženského vyznania manželky.

Predovšetkým z uvedených dôvodov islamské náboženstvo ustanovilo priamo v Koráne, že žena si má vziať za manžela len muslima.

Možno by sa našli aj individuálne prípady, že manžel – nemuslim by rešpektoval náboženské vyznanie svojej manželky – muslimky a súhlasil by aj s výchovou detí v rámci hodnôt náboženstva svojej manželky, avšak také prípady, že tolerancia by vydržala do konca spolužitia, sú skôr ojedinelé.

2. **Manžel.** Muslim si môže za manželku vziať okrem muslimky aj ženu vyznávajúcu židovské alebo kresťanské náboženstvo. Ako už bolo uvedené, ide čisto o praktické dôvody spočívajúce v stabilite manželstva, výchove detí a islamským náboženstvom rešpektované náboženské vyznanie vo vzťahu k manželke židovke a kresťanke.

Treba pritom podotknúť, že islamské náboženstvo vo svojom základnom prameni, v Koráne, zakazuje nútiť niekoho, aby proti svojej vôli prijal náboženstvo, ktoré nechce alebo aby sa proti svojej vôli vzdal náboženstva, ktoré vyznáva. K tomuto pozri našu publikáciu *Politický systém a náboženská sloboda podľa islamského náboženstva*.²⁸

3.4.5. Vôľa strán uzavrieť manželstvo

Vôľa muža a ženy uzavrieť manželstvo je jednou z podstatných (obligatórných) náležitostí platnosti manželstva. Táto vôľa vstúpiť do manželstva sa môže vyjadriť niekoľkými slovami alebo vetami, z ktorých musí byť jasný úmysel uzavrieť manželstvo.

Šáfijovská, Málíkovská a Hanbalovská právna škola považuje súhlas ženicha a nevesty s uzatvorením manželstva za podstatnú náležitosť uzatvorenia manželstva. Ak by boli ženich alebo nevesta prinútení vstúpiť do manželstva, manželstvo je neplatné. V tomto smere však Hanafijovská právna škola pripustila vznik manželstva aj v prípade, ak bol ženich alebo nevesta donútení do manželstva vstúpiť. Vychádzala z toho, že ten, kto uzatvára manželstvo, má vôľu manželstvo uzatvoriť aj keď nesúhlasí s právnymi následkami takéhoto manželstva (iná už bude potom otázka právnych účinkov takto uzatvoreného manželstva). Ostatné tri právne školy vychádzali z toho, že tam, kde nie je slobodná vôľa vstupu do manželstva, platnosť a právne účinky ani nenastupujú. V tomto smere aj Zhromaždenie najvyšších náboženských autorít v Kráľovstve Saudskej arábie vydalo stanovisko č.153 15/14098, na základe ktorého zhromaždenie zakazuje

²⁸ *JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty, Politický systém a náboženská sloboda podľa islamského náboženstva, ALJA, s.r.o., 2011.*

prejavy prinútenia k uzatvoreniu manželstva a nepripúšťa prinútenie zákonných zástupcov ich zverených k uzatváraniu manželstva alebo akýkoľvek prejav smerujúci k tomu, že niekto niekomu zakáže uzatvorenie manželstva. Toto stanovisko Zhromaždenie najvyšších náboženských autorít opakovane potvrdilo potom, ako sa objavil prípad, keď sa jeden muž vyhrážal dcére svojho strýka a zakázal jej vydať sa za iného než za neho. Muž sa vyhrážal jej, jej otcovi a mužovi, ktorého si chcela vziať za manžela. Zhromaždenie najvyšších náboženských autorít upozornilo, že takéto zvyky a správania patria do obdobia pred islamom, ktoré však islamské náboženstvo zakázalo.²⁹

Právnik Chaled Sami Abu Rašed uviedol, že saudske arabské zákony dávajú žene možnosť obrátiť sa na súd, ak by ju jej zákonný zástupca chcel prinútiť vydať sa za niekoho, koho ona nechce alebo by jej zakazoval vydať sa za toho, koho ona chce. V takomto prípade si sudca vypočuje zákonného zástupcu a ak by zákonný zástupca trval na svojom, môže ho sudca zbaviť opatrovnictva nad ženou a poveriť tým inú osobu. Ak by sa nik nenašiel, potom sa jej opatrovníkom stáva sudca a on ju môže zastúpiť pri uzatváraní manželstva.³⁰

Islamské právo sa pri kladení dôrazu na súhlas ženy oprelo o výrok proroka Muhammada, ktorý vyrozprával Ibn Abbas, prorokov spoločník, keď spomínal, že jedného dňa prišla k prorokovi Muhammadovi mladšia žena a žalovala prorokovi, že jej otec ju vydal bez jej súhlasu. Prorok jej dal na výber – buď manželstvo schváli a ostane v ňom, alebo ho on vyhlási za neplatné.³¹

Vôľa muža a ženy musí byť teda jasná. Ak sú žena alebo muž zastúpení svojím zákonným zástupcom alebo zástupcom na základe plnomocenstva a neskôr sa ukáže, že tu nebol daný súhlas zastúpeného, ide o vadu, ktorá robí sobáš neplatným. Avšak aj táto vada sa dá

²⁹ *Dr. Abdullah Al Mutleq, Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

³⁰ *Dr. Abdullah Al Mutleq, Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

³¹ *Dr. Abdullah Al Mutleq, Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

dodatočne odstrániť, ak zastúpený vyjadrí svoj súhlas s už uzavretým manželstvom; inak je manželstvo neplatné.

Občas sa stáva, že manželstvo podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, sa uzatvára v inom jazyku než jazyku, ktorému rozumejú ženích alebo nevesta alebo dokonca obaja. Zväčša sa tak deje v prípade, ak sa dvaja rozhodnú zosobášiť sa podľa islamského náboženstva (uzatvorením štátom neevdovaného manželstva) v niektorej islamskej krajine alebo v inej než islamskej krajine. Existovali prípady, keď sa manželstvo uzatvorilo v arabskom jazyku, pričom nevesta neovládala tento jazyk. Neveste pritom bolo povedané, čo má povedať, keď sa ju osoba uzatvárajúca manželstvo spýta, či chce vstúpiť do manželstva. V tomto smere zväčša nie je žiaden problém, avšak aj podľa islamského práva je právom oboch, tak ženícha ako aj nevesty, aby sa manželstvo uzatvorilo v jazyku, ktorému rozumejú obaja, resp. aj svedkovia. V tomto smere nie je pevne dané, že uzatvorenie manželstva sa musí uskutočniť len v arabskom jazyku. Ak by teda malo dôjsť k uzatvoreniu takéhoto manželstva, odporúčame trvať na jeho uzavretí v jazyku, ktorému rozumejú obaja, muž aj žena (alebo aby bola prítomná osoba, ktorá bude priebeh tlmočiť). Uzatvorenie manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, nemá pritom komplikovanú štruktúru, je jednoduché, takže jeho výkon by mal zvládnuť ktokoľvek, kto aspoň sčasti ovláda jazyk, ktorému ženích a nevesta rozumejú. Z hľadiska formy odkazujeme čitateľov na uvedenú publikáciu Manželstvo v islame, kde je celá forma uzatvárania manželstva uvedená.

3.4.6. Súhlas rodiny

Súhlas rodiny ženícha alebo nevesty nie je obligatórnou náležitosťou uzatvorenia manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva.

Z hľadiska slušnosti voči rodičom sa však v základnej literatúre uvádza, že pred vstupom do manželstva by sa tak muž, ako aj žena mali poradiť so svojimi rodičmi a vyžiadať si aspoň ich formálny súhlas.

Takáto požiadavka má aj svoje praktické opodstatnenie, a to najmä v tom, že súhlas rodičov na jednej aj druhej strane uľahčí budúcu komunikáciu oboch rodín, ktoré sa takýmto manželstvom zblížia. To za predpokladu, že sa najbližšia rodina muža a ženy už poznajú a s uzatvorením manželstva sú uzrobené. V prípade súhlasu rodičov sa totiž tieto rodiny stanú oporou pre novomanželov. V prípade, ak by si obaja snúbenci, alebo jeden z nich nevyžiadali ich súhlas, neznamená to, že by vzťahy medzi rodinami mali byť v budúcnosti zlé, avšak získaním ich súhlasu sa novomanželia možno vyhnú mnohým problémom, ktoré by mohli v budúcnosti zbytočne vzniknúť a trvať dovedy, kým sa vzťahy oboch rodín znormalizujú.

3.5. ZASTÚPENIE ŽENY ZÁKONNÝM ZÁSTUPCOM – WALIM A SÚHLAS NEVESTY

Ako sme už vyššie uviedli, žena býva zastúpená svojím zákonným zástupcom zvaným „wali“. Je to požiadavka vyplývajúca z islamského náboženstva, ale aj islamského práva, ktorá je daná najmä za účelom právnej istoty a ochrany práv ženy, najmä v prípade, ak sa vydáva v skorom veku.

Aj keď sa priemerný vek vstupu do manželstva, či už manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, alebo štátom evidovaného, úradne uzavretého manželstva posúva aj v islamských krajinách smerom nahor, kde v niektorých už prekročil 20 rokov, v niektorých odľahlejších oblastiach sa môžeme stretnúť aj s prípadmi, že muž alebo žena vstupujú do manželstva vo veku, keď ešte potrebujú mať zákonného zástupcu, bez súhlasu ktorého sa manželstvo nemôže uzatvoriť.

Vo všeobecnosti možno povedať, že tri zo štyroch právnych škôl trvajú na tom, že nevesta musí byť zastúpená svojím zákonným zástupcom bez ohľadu na vek. Pokiaľ by nevesta zastúpená nebola, manželstvo je neplatné. Sú to Šáfijiovská právna škola, Hanbalovská právna škola a Málikovská právna škola. Štvrtá, Hanafijovská práv-

na škola, vychádza skôr z účelu takejto právnej úpravy a pripúšťa, aby manželstvo uzatvorila samotná nevesta. V tejto súvislosti Ibn Al Hamam Al Hanafi (žil v deviatom storočí letopočtu hižry) povedal: „Manželstvo uzatvorené slobodnou, rozumnou a plnoletou ženou s jej súhlasom a bez nátlaku je platné, aj keby ho neuzatváral wali; a to bez ohľadu na to, či je nevesta pannou, alebo nie.“ Hanafijovská právna škola síce dáva zákonnému zástupcovi – walimu právo napadnúť takto uzatvorené manželstvo v prípade jeho nevhodnosti pre ženu, avšak aj v tomto prípade sa môže nevesta obrátiť na súd s požiadavkou potvrdiť toto manželstvo.

V právnej úprave požiadavky existencie waliho možno jasne pozorovať nesmierny záujem islamského práva na ochranu práv ženy pred uzatvorením pre ňu nevhodného a nerovného manželstva. Je to dané nielen preto, že vstup do manželstva je pre ženu jedným z najdôležitejších krokov v jej živote, ale aj preto, že uzatvorením manželstva sa vytvárajú nové spoločenské väzby, neraz aj majetkové a rodové. V závislosti od doby, spoločnosti a zvyklostí môže manželstvo uzatvorené medzi dvoma spoločensky nezosúladenými manželmi vyvolať obrovské problémy nielen medzi nimi, ale aj medzi ich rodinami. V takomto prípade je teda možno lepšie pre ženicha a nevestu považovať o tom, že sa nezosobášia, prípadne budú uzrozmenejú situáciou, ktorá ich čaká, ak sa rozhodnú zosobášiť.

Otázka súhlasu waliho s uzatvorením sobáša už v dnešnej dobe, keď sa priemerná veková hranica posúva nahor, začína strácať na význame, čo však neznamená, že to nie je stále jednou z požiadaviek platnosti manželstva podľa prvých troch právnych škôl. Avšak pokiaľ sa niekto neriadi striktne konkrétnou právnou školou, čo nie je povinný, potom má možnosť zvoliť si ustanovenie štvrtej, Hanafijovskej právnej školy.

V prípade manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva (štátom neevidovaného manželstva), sa síce zákonný zástupca môže ohradiť voči takto uzavretému manželstvu, avšak v podmienkach Slovenska nemá reálne kde takúto námietku uplatniť, pretože ide o štátom neevidované manželstvo, len čisto

s morálnym záväzkom, ktoré nie je uznané právnym poriadkom Slovenskej republiky, a teda nemožno namietať platnosť niečoho, čo z pohľadu právneho poriadku ani nevzniklo. To isté však možno povedať aj o väčšine islamských krajín, pokiaľ ide o uzatváranie manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva (štátom neevidované manželstvo). V týchto krajinách totiž existuje zákonom upravený postup, na základe ktorého sa uzatvára manželstvo uznané právnym poriadkom v danom štáte.

Takže pokiaľ muž a žena uzatvárajú manželstvo podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva a čo sa týka waliho, zvolia si úpravu Hanafijovskej právnej školy, môže nevesta uzatvoriť sobášny akt so ženichom sama.

Tu je potrebné zmieniť sa o tom, že mnohé zákony o osobnom stave v arabských a islamských krajinách zachovávajú túto požiadavku ako jednu z podmienok platnosti úradne uzavretého (oficiálneho, štátom evidovaného) manželstva. To, že zo strany zákona nejde o diskrimináciu ženy, dokazuje aj skutočnosť, že zákon tak vo vzťahu k mužovi, ako aj k žene požaduje, aby boli obaja zastúpení zákonným zástupcom dovedy, kým obaja nedosiahnu plnoletosť. V prípade uzatvorenia manželstva však ide o viac než o vzťah muža a ženy. Ide o vzťah rodín, o príbuzenské a iné vzťahy.

3.6. MOŽNOSŤ UZATVORENIA PREDMANŽELSKEJ ZMLUVY

Pri uzatváraní oficiálneho, štátom evidovaného manželstva alebo manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, je daná možnosť uzatvorenia predmanželskej zmluvy. Tá môže obsahovať akékoľvek ustanovenie, ktoré nie je zakázané alebo ktoré by sa priecilo dobrým mravom a zvyklostiam. Tak napríklad manželcia si môžu v takejto zmluve upraviť odlišný majetkový režim, než je režim oddelených majetkov, ktorý by inak platil. Môžu si v nej upraviť majetkové otázky pre prípad rozvodu. Predmanželská zmluva môže upravovať aj niektoré podrobnosti spojené s otázkou zverenia spoločných detí

do výchovy v prípade rozvodu a pod. Predmanželská zmluva môže obsahovať aj ustanovenia z právneho hľadiska menej podstatné, ktoré si v nej manželia chcú upraviť, napríklad komu ostane určitý kus nábytku v prípade rozvodu a pod.

Nevesta si však v predmanželskej zmluve nemôže dať zakotviť podmienku, že ženich sa rozíde so svojou manželkou, pokiaľ by bol už ženatý. Takáto podmienka, aj keď by bola dohodnutá, sa považuje za neplatnú.

Tu je na mieste spomenúť ešte jeden veľmi dôležitý inštitút spojený s uzatvorením manželstva, zvlášť v podmienkach, kde nie je možné uplatňovať v plnej miere ustanovenia islamského náboženstva, vrátane ustanovenia neformálnej komisie na posudzovanie rozvodu manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva (štátom neevidovaného manželstva). Ide o možnosť, aby ženich poveril nevestu pri uzatváraní manželstva, aby v prípade potreby vykonala ona rozvod manželstva. Tu sa však prejavuje vysoká miera formalizmu pri postupe a obsahu uzatvorenia sobáša. Takýto druh poverenia pripúšťa Hanafijovská právna škola.³² Ak by totiž nebol dodržaný predpísaný postup a predpísaná forma uzatvorenia manželstva, vrátane plnomocenstva, šlo by len o splnomocnenie na dobu určitú a to dotedy, kým nezačnú manželia spolu žiť. Akonáhle manželia začnú spolu žiť, splnomocnenie stráca platnosť. **Forma uzavretia sobáša v tomto prípade spočíva v tom, že žena bude tá, ktorá začne s ponukou manželstva napríklad touto vetou: „Vydávam sa za teba s tým, že môžem uskutočniť rozvod, kedykoľvek budem chcieť“. Muž odpovie: „Súhlasím s tým.“ Na základe toho je potom manželka oprávnená uskutočniť rozvod manželstva kedykoľvek³³**

Nakoľko v podmienkach Slovenskej republiky nie je doposiaľ možné ustanoviť rozhodcovskú komisiu, ktorá by riešila otázky posudzovania rozvodu podľa islamského náboženstva, resp.

³² Sejjed Sabeq, *Figh Al Sunna*, vydalo: Dár Al Rajján lilturás, Káhira, 1990

³³ Sejjed Sabeq, *Figh Al Sunna*, vydalo: Dár Al Rajján lilturás, Káhira, 1990

islamského práva a splnenia podmienok na jeho uskutočnenie, uvedenú formu uzatvorenia štátom neevidovaného manželstva je možné použiť tam, kde si žena nie je istá, že manžel v budúcnosti neodcestuje a nenechá ju bez toho, aby sa k nej vrátil alebo sa s ňou rozviedol. Poznamenávame, že tu ide o formu, ktorú uznáva len Hanafijovská právna škola, a zvyšné školy ju neuznávajú. Ak sa však sobáš uzatvorí v duchu ustanovení tejto školy a obaja manželia sú s tým uzrozmenejší, toto ustanovenie platí.

Nakoľko pri manželstve uzatvorenom podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva (štátom neevidované manželstvo), ide o morálne záväzný manželský záväzok, jeho dodržiavanie a rešpektovanie manželmi nie je vynútiteľné, t.j. ani jeden, ani druhý manžel sa nemôže dovoliavať vynútenia plnenia manželských povinností druhým manželom. Takže je to len na manželovi a manželke, či sa budú týmto manželstvom a jeho ustanoveniami riadiť až do konca spolužitia. Dôležitosť uvedeného ustanovenia, na základe ktorého má manželka absolútne splnomocnenie na uskutočnenie rozvodu, sa javí tam, kde sa muž - muslim zosobášil so ženou muslimkou, resp. so ženou, ktorá počas manželstva prijala islam za svoje náboženstvo. Z náboženského a morálneho hľadiska je pre ňu takéto manželstvo záväzné. Nesmierna dôležitosť tohto ustanovenia sa ukáže v prípade, ak by sa časom ukázalo, že manžel nedbá priveľmi na ustanovenia islamského náboženstva a na jeho náboženské a morálne zásady, že by odcestoval bez toho, aby manželku vzal so sebou alebo sa s ňou rozviedol a nezanechal by o sebe žiadnu správu alebo oznam, kde a ako by sa dalo s ním spojiť. Bez takto udeleného plnomocenstva by manželka ostala vydatá bez možnosti ďalšieho vydaja alebo oslobodenia sa spod manželského zväzku. Islamské náboženstvo a v jeho intenciách aj islamské právo dávajú možnosť sudcovi (v krajinách, kde je ustanovený) takéto manželstvo rozviesť, pokiaľ by sa ukázalo, že manžel opustil manželku, pričom tento stav trvá viac ako šesť mesiacov. Na Slovensku však v skutočnosti nemáme nikoho, kto by na seba toto bremeno vzal a ani v islamských centrách v okolitých krajinách nepristupujú k tejto otázke úplne pružne, zvlášť keď ide o osobu, ktorá pochádza z inej krajiny a nemá ako dokázať svoje tvrdenie. Je preto na mieste považovať o tomto riešení pri uzatváraní štátom neevidovaného manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, pokiaľ

nie je si nevesta istá ženichom, resp. jeho úplným dodržiavaním islamského náboženstva a jeho úmyslom ostať s ňou žiť v krajine, o ktorej sa dohodli, že budú v nej v budúcnosti žiť.

3.7. POVINNOSŤ POSKYTNUTIA SYMBOLICKÉHO DARU NEVESTE - MAHR

Dar, ktorý muž dáva žene pri uzatváraní manželstva, sa volá Mahr. Širšiemu výkladu tohto slova sa venujeme v publikácii Manželstvo v islame, v časti o sobášnom akte.

Mahr by mal predstavovať určitý symbolický dar muža žene pri vstupe do manželstva. Výška a hodnota daru závisí od zvyklostí v tej-ktorej krajine. Z pohľadu islamského náboženstva však nie je obmedzená jeho dolná, ani horná hranica, čiže môže to byť aj určitý symbolický dar nízkej hodnoty.

Právne školy považujú Mahr za podstatnú (obligatórnu) náležitosť manželstva, avšak podľa Hanafijovskej, Šáfijovskej a Hanbalovskej právnej školy jeho priame neurčenie pri uzatváraní manželstva nespôsobuje automaticky neplatnosť manželstva. To znamená, že ak Mahr nebude daný mužom žene pri uzatvorení manželstva, resp. aspoň sľúbený, manželstvo je aj tak platné. V takomto prípade však manželke náleží dar podobný tomu, aký dostáva žena v jej postavení v krajine, kde sa manželstvo uzatvára.³⁴

Učenci Málikovskej právnej školy ale považujú Mahr za obligatórnu náležitosť uzatvorenia manželstva a jej neurčenie pri uzatváraní manželstva spôsobuje jeho neplatnosť. Al Nafráwi vyjadril právne stanovisko, že pokiaľ by nebol Mahr neveste daný a nebol by ani určený, je uzatvorenie manželstva neplatné. Ak však manželia začali spoločne žiť (mali už pohlavný styk), v tomto prípade je manželstvo platné a manželke náleží Mahr podobný tomu, aký sa zvykne dávať žene v jej postavení v tej-ktorej oblasti.

³⁴ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zavázh Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

Na Slovensku sa pri uzatváraní manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, v prípade, že sa nedá vecný dar, zvykne dávať Mahr vo výške 100 až 1000 eur. Za túto sumu si manželka neskôr môže kúpiť, čo chce. Tento dar je možné odovzdať priamo pri uzatváraní manželstva.

3.8. SVEDKOVIA

Prítomnosť svedkov je u všetkých štyroch hlavných právnych škôl pri uzatváraní manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, podstatná náležitosť. Prítomnosť svedkov súvisí aj s otázkou zverejnenia uzatvorenia manželstva. Verejnosť manželstva je totiž jedným z hlavných ukazovateľov, ktoré ho odlišuje od mimomanželského intímneho styku.

Vo všeobecnosti možno povedať, že ak sú prítomní aspoň dvaja spôsobilí svedkovia pri uzatváraní manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, je požiadavka verejnosti splnená aspoň v minimálnej miere.

Keďže však islamské právo predstavuje rozsiahlu oblasť právnych názorov a stanovísk, je potrebné zmieniť sa aj o tom, že niektorí islamskí učenci sa vyjadrili, že požiadavka dosvedčenia uzatvorenia manželstva svedkami nie je podmienkou platnosti manželstva a aj keby svedkovia neboli prítomní, manželstvo je platne uzatvorené. K týmto učencom patrili napríklad Imám Ahmad, Ibn Ebí Lejla, Ebí Sawr a Abí Bakr Al Asam. Ibn Tejmija v tomto smere uviedol, že podmienka existencie svedkov nie je doložená ani v Koráne a ani v dôveryhodnej tradícii proroka Muhammada. Ibn Tejmija sa ďalej vyjadril, že ak sa uzatvorenie manželstva verejne oznámi, postačí to na jeho platnosť.³⁵

V tomto smere je potrebné uviesť úpravu náboženského vyznania svedkov.

³⁵ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zavázh Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

Ak manželstvo uzatvárajú muslim a muslimka, svedkovia majú byť muslimovia.³⁶

Ak však manželstvo uzatvára muslim s nemuslimkou, potom sa stanoviská právnych škôl rozdelili:

1. Šafijovská právna škola požaduje pre platnosť manželstva aj v prípade, že manželka nie je muslimka, aby všetci svedkovia boli muslimovia.
2. Hanafijovská právna škola naopak pripúšťa, že v prípade, ak je manželka nemuslimka, svedkovia nemusia byť muslimovia. Toto stanovisko prevzal aj egyptský občiansky zákonník.³⁷

Čo sa týka pohlavia svedkov, aj tu nájdeme dve právne stanoviská. Šafijovská a Hanbalovská právna škola trvajú na tom, že svedkovia musia byť len muži, kým Hanafijovská právna škola pripúšťa aj svedectvo žien s tým, že sa zachová pomer jeden muž a dve ženy.

3.9. NÁSTUP PRÁVNÝCH ÚČINKOV SPOJENÝCH S UZATVORENÍM MANŽELSTVA

S uzatvorením manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, nastupujú všetky právne účinky spojené so vznikom manželstva, ako napríklad majetkové a príbuzenské vzťahy medzi manželmi, prekážky uzavretia manželstva, dedičské právo, vyživovacia povinnosť a iné. Väčšina týchto právnych následkov nastupovala v minulosti pri uzatvorení manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva. Platilo to dovtedy, kým sa nezaviedla v arabských a islamských krajinách povinnosť úradne uzatvoriť alebo potvrdiť manželstvo. To sa dialo rôzne a v každej krajine a oblasti v inom období. Písomná alebo úradne ustanovená forma uzatvorenia manželstva sa odvíjala od potreby určitej právnej istoty vo veciach uzatvorenia manželstva a právnych následkov jeho uzatvorenia. **Od tohto momentu sa začína rozoznávať oficiálna forma manželstva a morálne záväzná forma manželstva (štátom**

³⁶ Sejjed Sabeq, *Fiqh Al Sunna*, vydalo: Dár Al Rajján lilturás, Káhira, 1990

³⁷ Sejjed Sabeq, *Fiqh Al Sunna*, vydalo: Dár Al Rajján lilturás, Káhira, 1990

neevidovaná forma manželstvo). Obe formy pritom vychádzajú z ustanovení islamského náboženstva a islamského práva, avšak s tým, že oficiálnemu manželstvu sa priznáva právna ochrana automaticky, kým štátom neevidované manželstvo sa musí najprv dokázať, uznať a nie všetky štáty mu aj v prípade uznania priznávajú úplne všetky právne účinky. Prax je v tomto smere rôzna od jednej krajiny k druhej.

Avšak aj napriek tomu, že štátom neevidované manželstvo uzatvorené podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, nie je oficiálne uznané automaticky, má ono svoj význam. Toto morálne záväzné manželstvo totiž automaticky zamedzuje akémukoľvek podozreniu z mimomanželského pohlavného styku medzi mužom a ženou, a teda v krajinách, kde je takýto styk považovaný za porušenie zákona, sa žiadne sankcie neuplatňujú. Ďalším veľmi dôležitým následkom takéhoto manželstva je, že v krajinách, ktoré to umožňujú, sa deti narodené v tomto morálne záväznom úradne neevidovanom manželstve uznávajú ako manželské deti, a to ak nie inak, tak aspoň z náboženského a spoločenského hľadiska.

Právne úpravy jednotlivých islamských štátov majú v súvislosti s úradne neevidovanou formou manželstva rôznorodé ustanovenia. Ak by teda chcel niekto zistiť, aká právna úprava sa vzťahuje na tú ktorú krajinu, musí by sa oboznámiť s aktuálnou právnou úpravou danej krajiny.

3.10. MOŽNOSŤ ROZVODU MANŽELSTVA

Jednou z charakteristických črt tak oficiálneho, ako aj štátom neevidovaného (morálne záväzného) manželstva je možnosť rozvodu v oboch prípadoch. Rozvod sa ponecháva až ako posledná možnosť riešenia konfliktov v manželstve. Keď už nepomôžu žiadne iné prostriedky na zachovanie manželstva, potom je rozvod možný. Dôvody rozvodu môžu byť rôzne, a to také, ktoré majú pôvod v oboch manželoch, v jednom z nich alebo ktoré sú nezávislé od manželov, ale sú závislé od objektívnych okolností. V odbornej literatúre sa často

uvádza príklad presťahovania sa manžela za prácou do inej oblasti alebo krajiny, keď dlhý čas nemôže nájsť prácu v oblasti, v ktorej žije a odmietanie manželky vycestovať spolu s ním.

V niektorých prípadoch sú problematické tie štátom neevidované manželstvá, ktoré boli uzavreté klasickým spôsobom a v ktorých manžel opustil manželku, zanechal ju nerozvedenú a ani sa nevrátil späť k nej. Preto, ako sme už uviedli, bolo by namieste považovať, ak si žena nie je v čase uzatvárania manželstva úplne istá mierou dodržiavania zásad islamského náboženstva manželom, aby uzatvorila manželstvo s vopred daným všeobecným plnomocenstvom manžela na rozvedenie manželstva.

4. DELENIE MANŽELSTVA NA OFICIÁLNE, ŠTÁTOM EVIDOVANÉ MANŽELSTVO A ŠTÁTOM NEEVIDOVANÉ, NÁBOŽENSKY UZNANÉ MANŽELSTVO

Ako už bolo uvedené v predchádzajúcom výklade, postupom času a z dôvodu právnej istoty sa už v ranejšom období islamského práva vyvinula možnosť uzatvorenia manželstva pred určeným orgánom, ktorý jeho uzatvorenie dosvedčil alebo viedol o ňom evidenciu. Neznamenalo to však, že sa manželstvá uzatvorené podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva (štátom neevidované), neuznávali v plnej miere, aj keď neboli uzatvorené a dosvedčené pred týmto orgánom. V takomto prípade bolo postačujúce, ak uzavretie manželstva dosvedčili dvaja spôsobilí svedkovia, pokiaľ jeho uzavretie nebolo určenému orgánu alebo úradne poverenej osobe už známe. Nerobili sa žiadne formality pri uznaní takej citlivej záležitosti, pokiaľ žiaden z manželov nič nenamietal.

Postupne sa však kvôli právnej istote vyvinula forma oficiálne uznaného manželstva, ktoré sa muselo uzatvoriť pred štátom povereným orgánom a muselo byť evidované. Prax je v tomto smere v každej krajine iná, a to z pohľadu doby zavedenia, podmienok, osoby, resp. úradu povereného evidenciou manželstiev a pod.

Takže oficiálne uzatvorené manželstvo je manželstvo, ktoré je plne uznané právnym poriadkom danej krajiny a vyvoláva automaticky všetky právne účinky spojené s uzatvorením takéhoto manželstva.

Požiadavky na uzatvorenie oficiálneho manželstva sú v niektorých prípadoch príliš formalizované. Táto formálnosť vedie v konečnom dôsledku niektoré páry k tomu, že najprv uzatvoria štátom neevidované manželstvo, islamským náboženstvom, resp. islamským právom uznané manželstvo a počas svojho spolužitia si v rámci neho zabezpečujú potrebné náležitosti na uzatvorenie oficiálneho, štátom evidovaného manželstva. Tak je to napríklad v krajinách, ktoré vyžadujú od cudzincov mnohé listiny a potvrdenia, ktoré ich krajiny nevydávajú alebo ktoré sa z krajiny pôvodu veľmi ťažko získavajú.

Na Slovensku sa štátom neevidované (morálne záväzne) manželstvá podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, uzatvárajú tiež aj z uvedeného dôvodu. Neraz sa totiž stalo, že kým si muž skompletizoval všetky požiadavky na uzatvorenie manželstva na matrike na Slovensku, ubehlo niekoľko mesiacov, dokonca v niektorých prípadoch až dva – tri roky. To je doba, počas ktorej by muž a žena reálne nemohli žiť spoločne bez uzatvoreného manželstva. Okrem toho jednou zo základných požiadaviek pri uzatváraní manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, je, aby sa uzatvorilo pred Bohom a v mene Boha, čo na úrade (matrike) nie je dostupné. Takže postup je zvyčajne taký, že sa najprv uzatvorí manželstvo podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva (štátom neevidované manželstvo) a postupne sa potom kompletizujú všetky doklady potrebné na úradné (štátom evidované) uzatvorenie manželstva. To znamená, že keď sa napríklad medzičasom v takto uzatvorenom manželstve (štátom neevidované) narodí deti, z pohľadu islamského náboženstva a islamského práva nebudú považované za nemanželské.

Štátom neevidované, islamským náboženstvom, resp. islamským právom uznané manželstvo je forma manželstva, ktorú si vynútila súčasná doba, a to nielen v zahraničí, ale aj v samotných arabských a islamských krajinách.

5. OFICIÁLNE, ŠTÁTOM EVIDOVANÉ MANŽELSTVO

Každá islamská krajina má svoju právnu úpravu a právne normy, upravujúce podmienky a spôsob uzatvárania oficiálneho (štátom evidovaného) manželstva. Tieto podmienky vychádzajú v prvom rade z ustanovení islamského náboženstva a islamského práva.

Na tomto mieste hodno spomenúť unifikačné úsilie Ligy arabských štátov v oblasti rôznych odvetví práva, vrátane občianskeho práva a rodinného stavu, resp. rodinného práva. V tejto súvislosti dňa 4.4.1988 arabskí ministri spravodlivosti členských štátov Ligy arabských štátov na svojom šiestom zasadnutí schválili Kuvajtský dokument unifikovaného arabského zákona o osobnom stave (ďalej len „Unifikovaný zákon o osobnom stave“).³⁸

Unifikovaný zákon o osobnom stave sa mal stať východiskom pre unifikáciu právnych úprav jednotlivých arabských krajín v tejto oblasti. To sa aj začalo postupne aplikovať.

Unifikovaný zákon o osobnom stave pozostáva z piatich častí. Prvá časť sa zaoberá manželstvom, druhá rozvodom, tretia právnou spôsobilosťou, spôsobilosťou na právne úkony a zastupovanie, štvrtá závetom a piata časť dedičským právom.

Unifikovaný zákon o osobnom stave zavádza v otázkach manželstva mnohé jednotné pravidlá.

Unifikovaný zákon o osobnom stave plne uznal inštitút predmanželskej zmluvy a jej ustanovení, ktoré však nesmú odporovať zákonu.

Unifikovaný zákon o osobnom stave v § 6 ods. 1 stanovil, že manželstvo je dokázané na základe oficiálneho dokladu. Následne však v § 6 ods. 2 dodáva, že berúc do úvahy jednotlivé situácie, je možné manželstvo dokázať aj neoficiálnou listinou alebo svedectvom.

³⁸ Internetová stránka Ligy arabských štátov <http://carjj.org>.

Unifikovaný zákon o osobnom stave v § 8 stanovil minimálnu vekovú hranicu vstupu do manželstva na 18 rokov pre obe pohlavia. Pripustil však uzatvorenie manželstva aj nepĺnoletému (bez ohľadu na pohlavie), ktorý dovŕšil 15. rok života, ale len s predchádzajúcim súhlasom sudcu.

Unifikovaný zákon o osobnom stave zachoval úpravu formálneho zastupovania ženy zákonným zástupcom.

Unifikovaný zákon o osobnom stave ďalej stanovil povinnosť dosvedčiť uzatvorenie manželstva predpísaným počtom svedkov, t.j. dvoma spôsobilými svedkami.

V otázke rozvodu manželstva ponechal Unifikovaný zákon o osobnom stave možnosť uskutočnenia rozvodu aj mimosúdne, pokiaľ sa uskutočnenie takéhoto rozvodu dokáže a dosvedčí. Zákoník teda ustanovil formu rozvodu súdom, ale povolil aj klasický mimosúdny rozvod, ktorý vychádza z islamského náboženstva a islamského práva.

Unifikovaný zákon o osobnom stave v § 120 stanovil aj jednu z foriem automatického zrušenia manželstva a to formu zrušenia známu ako Al Lián. Ide o odprisahanie manžela, že jeho manželka sa dopustila mimomanželského pohlavného styku s iným mužom a odprisahanie manželky, že manžel klame. V takomto prípade zákon predpokladá automatické zrušenie manželstva z dôvodu prekážky, ktorá ho robí úplne nespôsobilým na účel, pre ktorý bolo manželstvo založené, t.j. nespôsobilým na zachovanie pokojného a stabilne existujúceho manželstva s potrebnou dôverou medzi manželmi.

Z pohľadu slovenského právneho systému je oficiálne manželstvo uzatvorené v niektorej arabskej alebo islamskej krajine akceptovateľné, pokiaľ nezahŕňa ustanovenia, ktoré slovenský právny poriadok nepripúšťa. Keďže tu ide o manželstvo uzatvorené mimo územia Slovenskej republiky a o rozhodnutie cudzieho štátneho orgánu, podmienkou platnosti takéhoto manželstva na území Slovenskej republiky je jeho súlad so slovenskou právnou úpravou manželstva, resp. do dátocné uznanie manželstva príslušnými slovenskými orgánmi.

Ako neprijateľné ustanovenie sa z pohľadu slovenského práva môžu javiť napríklad ustanovenia predmanželskej zmluvy, keďže slovenský zákon o rodine neuznáva predmanželské zmluvy a dohody.

Niekedy sa stáva, že úradná listina vydaná štátnym orgánom cudzieho arabského alebo islamského štátu sa označuje ako „Zmluva o uzatvorení manželstva“. Počas svojej prekladateľskej a tlmočnickej praxe som sa stretol s viacerými podobnými prípadmi. Prekladatelia, najmä z krajiny pôvodu listiny, ju niekedy do slovenského jazyka preložili doslovne ako „Zmluvu o uzatvorení manželstva“, čo je fakticky doslovný preklad. Ide tu však čisto o pojmovú odlišnosť, pretože aj keď sa pôvodná listina nazýva zmluvou, ide o listinu preukazujúcu uzatvorenie manželstva pred úradom cudzieho štátu, a nemyslí sa ňou klasická zmluva, na základe ktorej by sa manželstvo uzatváralo. V niektorých arabských krajinách sa listina preukazujúca uzatvorenie manželstva, resp. sobášny list, nazýva zmluvou aj preto, aby sa zvýraznilo, že ide o akt, ktorý sa uzatvára na základe súhlasu oboch strán, teda nejde o jednostranný akt.

5.1. PRÁVNA ÚPRAVA UZATVORENIA MANŽELSTVA V NIEKTORÝCH ARABSKÝCH KRAJINÁCH

5.1.1. Sýrska arabská republika

Na rozdiel od slovenského právneho poriadku, v ktorom otázky uzatvorenia manželstva upravuje zákon o rodine, v Sýrskej arabskej republike tieto otázky upravuje zákon o osobnom stave. Zákon č. 59/1953 o osobnom stave v znení neskorších predpisov (ďalej len „Sýrsky zákon o osobnom stave“) sa delí na šesť častí. Prvá časť sa zaoberá manželstvom. Druhá časť sa zaoberá rozvodom. Tretia časť sa venuje narodeniu dieťaťa a právnym účinkom s tým spojeným. Štvrtá časť je venovaná právnej spôsobilosti a zastúpeniu. Piata časť sa zaoberá závetom. Šiesta a záverečná časť sa zaoberá dedičským právom.³⁹

³⁹ <http://www.thara-sy.com/childrenindanger/modules/news/article.php?storyid=31>

Sýrsky zákon o osobnom stave upravuje celú oblasť právnych vzťahov spojených s uzatvorením manželstva, jeho rozvodom, právnou spôsobilosťou a dedením.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 5 ustanovuje, že manželstvo sa uzatvára ponukou jednej strany a prijatím ponuky druhou stranou.

Sýrsky zákon o osobnom stave sa v § 8 zaoberá otázkou dosvedčenia uzatvorenia manželstva, keď ustanovuje, že na platnosť manželstva sa vyžaduje, aby ho dosvedčili dvaja spôsobilí svedkovia mužského pohlavia (dvaja spôsobilí muži), ktorí sú rozumní, plnoletí a sú islamského náboženského vyznania, alebo jeden spôsobilý svedok mužského pohlavia a dvaja spôsobilí svedkovia ženského pohlavia (jeden muž a dve ženy), pričom svedkovia musia byť rozumní, plnoletí a islamského náboženského vyznania. Okrem toho svedkovia musia osobne počuť ponuku na sobáš a prijatie ponuky a z ponuky a prijatia ponuky musí byť jednoznačne jasné, že ide o ponuku na uzatvorenie manželstva a že táto ponuka bola prijatá.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 15 ako podmienku platnosti manželstva stanovuje rozumnosť a dosiahnutie spôsobilého veku. Spôsobilý vek zákon určuje v § 16, a to dovŕšenie veku 18 rokov v prípade muža a dovŕšenie veku 17 rokov v prípade ženy. Zákon v § 18 pripúšťa možnosť uzavretia manželstva mužom, ktorý dovŕšil vek 15 rokov a ženou, ktorá dovŕšila vek 13 rokov. Tu však musia byť súčasne splnené určité podmienky, a to: 1) obaja požiadajú sudcu o súhlas s uzatvorením manželstva, 2) súhlas súdu, 3) fyzická zrelosť a vyspelosť, 4) súhlas zákonného zástupcu.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 40 ods. 1 stanovuje potrebné listiny a potvrdenia, ktoré musia žiadatelia o uzavretie manželstva predložiť súdu, aby tak mohli manželstvo uzatvoriť. Ide o tieto listiny a potvrdenia:

1. Potvrdenie vydané starostom obce s údajmi o mene a priezvisku žiadateľov, t.j. muža a ženy vstupujúcich do manželstva, ich vek, bydlisko, meno zákonného zástupcu a o tom, že neexistujú zákonné prekážky uzatvorenia manželstva.

2. Úradne osvedčený rodný list každého zo žiadateľov.
3. Lekárske potvrdenie od lekára, ktorého si žiadatelia vyberú. Lekárske potvrdenie by malo potvrdiť, že obaja žiadatelia netrpia žiadnymi bežnými chorobami a ani chorobami nezlučiteľnými so vstupom do manželstva. Zákon dáva sudcovi možnosť v prípade pochybnosti obrátiť sa na znalca, ktorý by preskúmal predložené lekárske potvrdenie,
4. Súhlas nadriadeného v prípade, ak je žiadateľ vojak alebo vo veku povinnej základnej vojenskej služby.
5. Povolenie verejnej bezpečnosti v prípade, ak je jeden zo žiadateľov cudzím štátnym príslušníkom.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 40 ods. 2 obsahuje dôležité ustanovenie vo vzťahu k štátom neevidovanému manželstvu, keď hovorí, že manželstvo uzatvorené mimo súdu sa oficiálne nepotvrdí, pokiaľ nebudú splnené podmienky uvedené v § 40 ods. 1. To však neplatí, ak by došlo k tehotenstvu alebo k narodeniu dieťaťa, v takom prípade sa manželstvo potvrdí aj bez splnenia uvedených podmienok.

Aj v prípade Sýrskeho zákona o osobnom stave si možno všimnúť, že zákon používa slovo „zmluva“ na označenie uzavretia manželstva. Prítom zákon slovom zmluva myslí akt uzatvorenia manželstva. Sýrsky zákon o osobnom stave v § 43 napríklad ustanovuje, že sudca alebo súdny úradník, ktorého sudca splnomocní, uzatvorí zmluvu. Hneď nato Sýrsky zákon o osobnom stave v § 44 hovorí o sobášnom liste a náležitosti, ktoré musí obsahovať. Takže v prípade, ak zákon používa slovo zmluva, myslí ňou samotný akt uzatvorenia manželstva, ktoré sa potom zapíše do príslušnej matriky a na základe toho sa vydá aj sobášny list.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 48 ods. 2 ustanovuje, že manželstvo muslimky s nemuslimom je neplatné. Zákon potom v nasledujúcich ustanoveniach upravuje rôzne prípady vadnosti manželstva a právne následky uzatvorenia takéhoto manželstva.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 65 ustanovuje povinnosť manžela zabezpečiť vhodné obydlie podobné tomu, aké zabezpečuje manžel, ktorý má obdobné spoločenské a finančné postavenie. Zákon pritom považuje zabezpečenie obydlija za jednu z povinností manžela. Zákon okrem iného ďalej v § 69 ustanovuje, že manžel nemá právo ubytovať spolu so svojou manželkou nikoho zo svojich príbuzných okrem svojho maloletého dieťaťa, pokiaľ by sa ukázalo, že títo príbuzní manželke ubližujú.

Sýrsky zákon o osobnom stave, počnúc § 71, upravuje povinnosť manžela zaopatriť manželku. Zákon v § 71 stanovuje, že zaopatrenie manželky zahŕňa zabezpečenie jedla, ošatenia, obydlija, zdravotnú starostlivosť, a to v obvyklej miere, zabezpečenie obsluhy manželky, aká sa zabezpečuje žene v postavení podobnom spoločenskému postaveniu, aké má manželka. Manžel je povinný zaplatiť manželke výživné v prípade, ak by nezabezpečil jej zaopatrenie alebo by ho neplnil v dostatočnej miere.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 72 stanovuje aj povinnosť zaopatriť manželku nemuslimku, s ktorou by sa manžel muslim oženil.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 73 upravuje situáciu, keď manželka stráca právo na zaopatrenie zo strany manžela. Zákon ustanovuje, že manželka stráca právo na zaopatrenie zo strany manžela, ak by začala pracovať bez jeho súhlasu. Zákon ďalej upravuje v § 74 a § 75 prípad tzv. jednostranného opustenia spoločného obydlija manželkou. Ide o úpravu vo vzťahu k právu na zaopatrenie. Ak by totiž manželka opustila spoločné manželské obydlie bez zákonného dôvodu alebo by manželovi neumožnila vstup do jej domu predtým, než by požiadala o presťahovanie sa do ďalšieho obydlija, stráca právo na zaopatrenie zo strany manžela.

Sýrsky zákon o osobnom stave v druhej časti upravuje rozvod a jeho podmienky. Vychádza pritom z ustanovení islamského náboženstva, resp. islamského práva, v mnohých svojich základných úpravách. Zákon rozoznáva tri druhy rozvodu: a) rozvod uskutočnený manželom, b) rozvod uskutočnený dohodou oboch manželov na základe žiadosti manželky, c) rozvod uskutočnený súdom na žiadosť

manželky. Rozdiel medzi týmito tromi formami rozvodu spočíva najmä v právnych účinkoch každej formy rozvodu. Ak totiž rozvod uskutoční manžel z vlastnej vôle, rozvod vyvoláva najmä tieto právne účinky:

- a) ide o odvolateľný rozvod, čo znamená, že manžel má právo so súhlasom manželky rozvod odvolať. Treba však poznamenať, že rozvod manželstva uskutočnený manželom je možné odvolať len dvakrát. Ak ho manžel uskutoční tretikrát, rozvod sa stáva absolútnym a nie je možné ho odvolať;
- b) manželka má právo na zaopatrenie počas doby uddy, t.j. počas ochrannej doby, ktorá predstavuje približne tri mesiace od uskutočnenia rozvodu;
- c) manželka nevráti manželovi nič z toho, čo doposiaľ od neho prijala alebo čo na ňu minul, pokiaľ nebolo dohodnuté inak.

V prípade rozvodu dohodou manželov na základe žiadosti manželky (v arabskom jazyku sa tento druh rozvodu nazýva „muchálaa“) rozvod vyvoláva najmä tieto právne účinky:

- a) rozvod sa stáva platným až v momente, keď obe strany vyjadria svoj súhlas s rozvodom. Takže v prípade, ak by jeden z nich dal súhlas, je možné odvolať ho dovtedy, kým druhý manžel nevyjadrí súhlas s rozvodom;
- b) manželka vráti manželovi veno, resp. mu vyplatí jeho hodnotu spolu s náhradou všetkých nákladov spojených so zaopatrením manželky, ktoré manžel na manželku vynaložil počas manželstva. Tu treba poznamenať, že dohoda manželov má prednosť pred právnou úpravou obsiahnutou v zákone, čo znamená, že ak sa manželia dohodnú, že manželka vráti manželovi len veno alebo ho odškodní inak, takáto dohoda platí, pokiaľ neodporuje zákonu.

Pri tejto forme rozvodu stojí za povšimnutie ustanovenie § 103 zákona, ktoré stanovuje, že pokiaľ by si manžel ako jenu z podmienok súhlasu s rozvodom určil, že spoločné dieťa ostane uňho počas doby kojenia, tak je rozvod platný, avšak takáto podmienka je neplatná. Dieťa v tomto prípade ostáva v starostlivosti zákonnej dojky (vo väčšine prípadov matky) a otec je povinný zabezpečiť výživné dieťaťa a odmenu za jeho dojčenie, pokiaľ by bolo dieťa chudobné.

V zmysle § 109 Sýrskeho zákona o osobnom stave môže súd manželstvo rozviesť z dôvodu neprítomnosti manžela. Zákon stanovuje, že ak by manžel bol neprítomný bez ospravedlniteľného dôvodu alebo by bol odsúdený na trest odňatia slobody v dĺžke viac ako tri roky, má manželka právo požiadať súd o rozvod manželstva po uplynutí jedného roka od neprítomnosti manžela, a to aj v prípade, ak by jej manžel zanechal dostatočný majetok, ktorý jej zabezpečuje finančné zaopatrenie.

Súd môže manželstvo rozviesť na žiadosť manželky aj v prípade, ak by manžel nezaopatril manželku a pritom by nemal „viditeľný“ majetok, ale zároveň ani nedokázal, že nie je schopný manželku zaopatriť pre nemajetnosť. Inak povedané, dôkazné bremeno o nemajetnosti znáša v tomto prípade manžel.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 112 upravuje aj rozvod manželstva pre prípad rozvratu manželstva do takej miery, že už spolužitie manželov nie je možné. Ktorýkoľvek z manželov môže požiadať súd o rozvod manželstva z tohto dôvodu.

Medzi zaujímavé prostriedky ochrany manželky, ktoré Sýrsky zákon o osobnom stave upravuje v § 116 a následne, patria prípady, ak by sa manžel rozviedol s manželkou z neprijateľného dôvodu alebo s úmyslom jej ublížiť. Sú to prípady, keď by samotný rozvod uskutočnil manžel (prvý druh rozvodu). Ide napríklad o prípad, keď by sa manžel rozviedol so svojou manželkou pred svojou smrťou, aby tak nededila po ňom alebo v prípade, ak by sa v dôsledku rozvodu dostala manželka do veľmi zlej finančnej situácie. V prvom prípade má už rozvedená manželka nárok na svoje zákonné dedičské právo z manželovej pozostalosti, ako keby k rozvodu nedošlo. V prípade, ak by sa rozvodom dostala rozvedená manželka do stavu finančnej tiesne, môže súd určiť, že jej bývalý manžel je povinný zaopatriť ju po dobu nepresahujúcu tri roky odo dňa, keď sa skončila jej ochranná doba. Súd môže určiť túto povinnosť manželovi vo forme vyplatenia jednorazovej sumy alebo vo forme mesačného výživného (§ 117).

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 121 rieši dĺžku ochrannej doby – uddy. Ochranná doba je z právneho hľadiska dôležitá pre

určenie konca doby, do ktorej je možné odvolať rozvod. Základné pravidlo, ktoré Sýrsky zákon o osobnom stave v tomto smere určuje, je, že ochranná doba nesmie byť kratšia ako tri mesiace.

Vo vzťahu k zvereniu dieťaťa do starostlivosti po rozvode manželstva Sýrsky zákon o osobnom stave obsahuje podrobné úpravy.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 137 určuje, že osoba, ktorej bude dieťa zverené do osobnej starostlivosti, musí byť právne spôsobilá. Pod právnou spôsobilosťou takejto osoby sa pritom myslí plnoletosť, rozumnosť a predpoklady na to, že dokáže dieťa vychovávať tak po stránke fyzickej, ako aj morálnej.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 139 podrobne upravuje, kto má právo na starostlivosť o dieťa. V prvom rade je to matka, potom jej matka, potom matka otca dieťaťa, potom vlastná sestra, atď. Takže zákon je v tomto smere úplne jasný, keď stanovuje, že prvý, kto má zákonné právo na starostlivosť o dieťa, je jeho matka. Počas tejto doby je ten, kto je zo zákona povinný finančne zaopatrovať dieťa, povinný platiť výživné na dieťa, a to podľa svojich možností.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 146 stanovuje dobu starostlivosti o dieťa pre chlapca na deväť rokov (9) a pre dievča na jedenásť rokov (11). Počas tejto doby ostávajú deti v starostlivosti matky (ak matky niet, ostávajú v starostlivosti určeného príbuzného) a otec, resp. osoba, ktorá je povinná finančne zabezpečovať dieťa, je povinná platiť výživné na jeho výchovu. Počas doby starostlivosti má druhý rodič právo kedykoľvek vidieť svoje dieťa. Sýrsky zákon o osobnom stave v ďalších ustanoveniach upravuje vycestovanie dieťaťa, pričom v § 149 ukladá osobe, ktorá sa o dieťa stará, zákaz vycestovať s dieťaťom bez súhlasu otca a v § 150 vyslovuje otcovi zákaz vycestovania s dieťaťom bez súhlasu osoby, ktorej je dieťa zverené do starostlivosti.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 305 ustanovuje, že čokoľvek, čo Sýrsky zákon o osobnom stave neupravuje, sa riadi právnymi názormi a stanoviskami Hanafijovskej právnej školy.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 306 zakotvuje, že ustanovenia tohto zákona sa vzťahujú na všetkých Sýrčanov okrem ustanovení

§ 307 a § 308. V § 307 zákon totiž upravuje niektoré odlišné ustanovenia vo vzťahu k družskej menšine, ktoré vyplývajú z jej nábožensko-právnych ustanovení. Tak napríklad zákon stanovuje vo vzťahu k tejto menšine, že pre jej príslušníkov nie je prípustné mnohoženstvo.

Sýrsky zákon o osobnom stave v § 308 ďalej ustanovuje, že vo vzťahu ku všetkým kresťanským náboženským menšinám (cirkvám) ich nábožensko-právne ustanovenia majú prednosť pred týmto zákonom. Vzťahuje sa to na úpravu zásnub, podmienok uzatvorenia manželstva, podmienok zverenia maloletého do starostlivosti, podmienok výživného pre maloletých, neplatnosti manželstva, ako aj jeho ukončenie.

5.1.2. Kuvajtský štát

Kuvajt je krajina, ktorá patrí k štátom Perzského (Arabského) zálivu. Susedí so Saudskou Arábiou a Irakom. Je zakladajúcim členom Rady pre spoluprácu krajín Arabského zálivu, riadnym členom Ligy arabských štátov, Organizácie islamskej konferencie, OSN a iných medzinárodných organizácií.

Kuvajt upravuje otázky spojené so vznikom, existenciou a zánikom manželstva v zákone č. 51/1984 o osobnom stave v znení neskorších predpisov (ďalej len „Kuvajtský zákon o osobnom stave“).⁴⁰

Kuvajtský zákon o osobnom stave hneď v § 1 vymedzuje pojem manželstvo ako zväzok muža a ženy, u ktorej neexistujú prekážky manželstva a ktorého cieľom je nájsť pokoj, chrániť pred mimomanželským stykom a posilniť spoločnosť (v zmysle národa – poznámka autora).

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 8 stanovuje, že manželstvo sa uzatvára ponukou zo strany zástupcu nevesty a prijatím ponuky zo strany ženicha alebo ponukou a prijatím ponuky zo strany tých, ktorí ich zastupujú.

⁴⁰ www.gcc-legal.org/MojPortalPublic/Home.aspx

Ako podmienku platnosti uzatvoreného manželstva Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 10 požaduje dodržanie určitej formy. To znamená, že ponuka a prijatie ponuky na uzatvorenie manželstva sa musia uskutočniť bez časovej podmienky (musia byť časovo neobmedzené), ponuka a prijatie ponuky sa musia uskutočniť na tom istom mieste a v tom istom čase a každá strana musí počuť prednes druhej strany a jasne pochopiť, že ide o ponuku na manželstvo a o prijatie ponuky na manželstvo.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 11 ďalej stanovuje, že podmienkou platnosti manželstva je svedectvo dvoch svedkov, dvoch mužov, ktorí sú muslimovia, sú plnoletí, sú rozumní, počuli prednesy oboch strán uzatvárajúcich manželstvo a pochopili cieľ týchto prednesov. Zákon ďalej stanovuje, že v prípade, ak by išlo o nevestu nemuslimku, svedkovia môžu byť nemuslimovia.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 18 ďalej stanovuje, kedy je manželstvo ničotné, resp. kedy nevznikne. Ide tu o uzatvorenie manželstva:

- a) muslimky a nemuslima,
- b) muslima a ženy, ktorá nepatrí k ľuďom knihy, t.j. nie je kresťanského alebo židovského náboženského vyznania,
- c) muža alebo ženy, ktorí sa odvrátili od islamského náboženstva (zanechali ho a zriekli sa ho), a to aj vtedy, ak by bola druhá strana nemuslim alebo nemuslimka.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 24 medzi podmienky uzatvorenia manželstva zaraďuje podmienku, aby snúbenec a snúbenica boli rozumní a plnoletí. V tomto smere Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 26 určuje, že sa zakazuje úradne zapísať alebo potvrdiť uzatvorenie manželstva, ak žena nedovršila pätnásť (15) rok veku a muž sedemnásť (17) rok veku v čase zapísania alebo potvrdenia manželstva.

Podobne ako je to v zákonoch mnohých arabských a islamských krajín, zákon zachováva požiadavku zastúpenia ženy zákonným zástupcom pri uzatváraní manželstva. Kuvajtský zákon o osobnom stave

v § 29 a § 30 stanovuje túto povinnosť s tým, že požaduje, aby sa zhodla vôľa nevesty a jej zákonného zástupcu.

Medzi ďalšie špecifiká Kuvajtského zákona o osobnom stave patrí požiadavka vhodnosti muža pre ženu. Ide tu o určitú zákonnú ochranu ženy. Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 34 stanovuje, že v čase uzatvorenia manželstva musí byť muž vhodný pre ženu. Ak by táto požiadavka nebola splnená, žena má právo požiadať o zrušenie manželstva. Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 35 a § 36 ďalej určuje, čo sa myslí pod vhodnosťou. Ide tu o vhodnosť z hľadiska dodržiavania a praktizovania náboženstva, čo znamená, že ak je žena praktizujúca a zistí, že muž nie je, má právo požiadať o zrušenie manželstva. To isté platí aj pre muža. Ďalší význam vhodnosti sa vzťahuje na vek. Takéto právo však má len manželka. Manželka totiž má právo požiadať o zrušenie manželstva, ak by zistila, že z vekového hľadiska medzi ňou a manželom nie je súlad. Toto právo manželka stráca: a) ak by otehotnela, alebo b) ak by dala vopred súhlas s týmto vekovým rozdielom, alebo c) uplynutím jedného roka odo dňa uzatvorenia manželstva.

Medzi právne následky vzniku manželstva Kuvajtský zákon o osobnom stave zaraďuje aj povinnosť manžela odovzdať manželke veno. Výšku vena pritom zákon ničím neobmedzuje.

Ďalším následkom vzniku manželstva je povinnosť zabezpečenia spoločného obydli a jeho zariadenia. Kuvajtský zákon o osobnom stave v tomto smere v § 72 stanovuje, že manželka nie je povinná zabezpečiť obydlie a ani jeho zariadenie. Ak by aj nejaké zriadenie priniesla, to ostáva v jej výlučnom vlastníctve.

Vo vzťahu k zaopatreniu manželky Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 74 stanovuje, že túto povinnosť má manžel voči manželke, a to aj vtedy, ak by bola manželka majetná. Zaopatrením sa myslí zabezpečenie jedla, ošatenia, obydli a všetkého, čo s tým súvisí, ako aj zabezpečenie lekárskej starostlivosti a pod. To všetko sa má zabezpečiť podľa ustálenej zvyklosti. Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 76 ďalej stanovuje, že povinnosť zaopatrenia manželky zaťažuje manžela podľa jeho finančných možností, pričom však musí

byť splnená aspoň v minimálnej miere potrebnej na zaopatrienie manželky. Za povšimnutie stojí aj ustanovenie § 82 Kuvajtského zákona o osobnom stave, ktoré pri exekúcii dáva prednosť pohľadávke manželky na zaopatrienie pred ostatnými pohľadávkami veriteľov, a to aj v prípade, ak by ostatným veriteľom neostal žiaden majetok, z ktorého by mohli uspokojiť svoje pohľadávky.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 84 upravuje povinnosť manžela zabezpečiť spoločné obydlie podobné tomu, aké zabezpečuje muž, ktorý má obdobné spoločenské a finančné postavenie. Manželke sa potom ukladá povinnosť presťahovať sa do tohto obydli.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 85 zakazuje manželovi, ubytovať v obydli svoju ďalšiu manželku bez súhlasu dotknutej manželky. V § 86 zákon ďalej určuje, že manžel môže dovoliť bývať v spoločnom obydli len tým svojim deťom, ktoré ešte nedosiahli vek v ktorom sa u nich vzbudzuje sexuálne vedomie. V prípade nutnosti môže manžel dovoliť bývať v obydli aj svojim ostatným deťom alebo rodičom s podmienkou, že manželka nebude tým poškodená.

V súvislosti s právom ženy na zaopatrienie Kuvajtský zákon o osobnom stave určuje v § 87, že pokiaľ by manželka odmietla presťahovať sa do spoločného obydli, ktoré manžel zabezpečil alebo by odmietla, aby manžel s ňou býval v jej dome a pritom by on nenamietal, aby sa presťahovali inde, stráca manželka právo na zaopatrienie počas doby, v ktorej takéto jej odmietanie trvá. Odmietnutie manželky je však opodstatnené, pokiaľ a) sa manžel o ňu nestará, alebo b) jej manžel neuhradil veno, alebo c) manžel nepripravil vhodné obydlie, alebo d) manžel manželke nezabezpečil finančné zaopatrienie a takéto zaopatrienie si nemohla ani súdne vymôcť, pretože manžel nemá viditeľný majetok (t.j. majetok, ktorý by nebol skrytý a existenciu ktorého je možné dokázať).

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 88 ďalej stanovuje, že sa nepripúšťa nútený výkon súdneho rozhodnutia, ktoré by ukladalo manželke povinnosť žiť spoločne s manželom. Ide o ustanovenie, ktoré nadväzuje na predchádzajúce ustanovenie § 87 Kuvajtského zákona o osobnom stave.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 92 upravuje vzťah zákona k štátom neevidovanému manželstvu, keď stanovuje, že od dátumu účinnosti zákona v prípadoch zapretia manželstva nie je možné podať žalobu o potvrdenie existencie manželstva, pokiaľ nie je vznik manželstva dokázaný oficiálnou sobášnou listinou, alebo pokiaľ zapretiu manželstva už predtým nepredchádzalo uznanie existencie manželstva na oficiálnom dokumente. Výnimku tvoria žaloby, ktorých cieľom je dokázanie existencie príbuzenského vzťahu alebo dokázanie existencie príbuzenského vzťahu, na základe ktorého sa uplatňuje ďalšie právo. V týchto prípadoch je rozhodnutie o existencii príbuzenského vzťahu zároveň aj rozhodnutím o existencii manželstva.

Vo vzťahu k veku muža a ženy Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 92 určuje, že žaloba o určenie, či tu manželstvo je, alebo nie je, sa zamietne pokiaľ je vek manželky nižší ako pätnásť (15) rokov a vek manžela nižší ako sedemnášť (17) rokov v čase podania žaloby.

Kuvajtský zákon o osobnom stave sa v § 97 a následne venuje otázke rozvodu manželstva. Rozvod definuje ako rozviazanie platného manželstva na základe vôle manžela alebo toho, kto ho nahradí na základe určenej formuly podľa § 104.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 102 stanovuje, že platný rozvod môže uskutočniť len manžel, ktorý je v čase rozvodu rozumný, plnoletý, nie je v tiesni a uvedomuje si, čo hovorí. Rozvod je neplatný, ak ho uskutočnil manžel, ktorý bol v čase rozvodu psychicky chorý, nepričetný, donútený, ak ho uskutočnil na základe omylu, ak bol opitý alebo rozrušený do takej miery, že to podstatne ovplyvnilo jeho slová a činy.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 104 stanovuje, že rozvod je platný, ak je uskutočnený výslovne a v slovoslede, ktorý je na základe zvyklosti zaužívaný. Rozvod uskutočnený písomne je platný, len ak k tomu vôľa skutočne smerovala. Zákon ďalej upravuje prípady, keď niekto nie je schopný hovoriť a nemôže teda uskutočniť rozvod ústne.

Podľa § 107 Kuvajtského zákona o osobnom stave má manžel právo uskutočniť rozvod trikrát (*dva odvolateľné rozvody – poznámka autora*).

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 111 upravuje dohodu manželov o ukončení manželstva na základe žiadosti manželky a na základe odškodnenia, na ktorom sa manželia dohodnú. Zákon určuje, že takúto dohodu môžu uzatvoriť len manželia alebo tí, ktorých tým manželia alebo jeden z nich poveria. V tomto smere v rámci ochrany práv manželky Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 118 upravuje aj otázku osobnej starostlivosti o deti v prípade dohody manželov o rozvode na základe žiadosti manželky. Aby nedochádzalo k zneužívaniu tejto situácie zo strany manžela, zákon stanovuje, že v prípade, ak by došlo k dohode manželov o rozvode na základe žiadosti manželky a dohoda by zakladala právo manžela ponechať si deti u seba počas doby starostlivosti matky o ne, ktorá je určená zákonom, je rozvod platný, avšak dohoda v tomto bode je neplatná a manželka, resp. osoba, ktorá sa má o dieťa starať, podľa zákona má právo vziať si deti k sebe do starostlivosti a otec je povinný zabezpečiť výživné dieťaťa a odmenu za starostlivosť oň.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 120 až § 148 upravuje uskutočnenie rozvodu na základe rozhodnutia súdu.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 120 stanovuje, že v prípade, ak by manžel nezaopatril manželku a pritom by nemal viditeľný majetok, ale ani by nepreukázal, že je nemajetný, manželka má právo požiadať o rozvod. V takom prípade sudca manželstvo rozvedie okamžite, okrem prípadu, ak by manžel uhradil všetky svoje finančné záväzky voči manželke od dátumu podania žaloby. Pokiaľ by manžel dokázal, že je nemajetný, alebo by bol odcestovaný a zdržiaval by sa na známom mieste, alebo by bol vo väzbe a nemal by viditeľný majetok, sudca mu určí lehotu, ktorá nesmie byť kratšia ako jeden mesiac a dlhšia ako tri mesiace, aby svoju povinnosť zaopatriť manželku splnil, inak manželstvo rozvedie. Ak by manžel bol neprítomný a jeho pobyt by bol neznámy, alebo by bol nezvestný a nemal by viditeľný majetok, sudca manželstvo s okamžitou platnosťou rozvedie.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 123 rieši prípad, ak by manžel odprisahal, že sa manželky nedotkne (*bude sa strániť intímneho styku s ňou – poznámka autora*) po dobu štyroch (4) mesiacov a viac

alebo bez určenia doby, túto svoju prísahu by neodvolal a uplynuli by štyri mesiace od tejto prísahy. Sudca v takomto prípade manželstvo na žiadosť manželky rozvedie jedným odvolateľným rozvodom.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 126 určuje, že každý z manželov môže podať návrh na rozvod manželstva z dôvodu ubližovania zo strany druhého manžela slovom alebo činom v miere, pri ktorej už nie je možné spolužitie páru im podobného. *Slovami „v miere, pri ktorej už nie je možné spolužitie páru im podobného“ zákon berie do úvahy spoločenské postavenie manželov a citovú naviazanosť. Kým u niektorých párov po slovnej urážke nie je možné ďalšie spolužitie, u iných párov sa takéto spolužitie stáva nemožným až po prípadnom fyzickom napadnutí. Sudca tu hodnotí aj pomery manželov, spôsob ich života a postoj každého z nich k situácii, ktorá nastala.*

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 127 určuje, že súd sa má snažiť napraviť vzťahy medzi manželmi. Ak by sa to nedalo, môže ustanoviť dvoch rozhodcov, ktorí by sa pokúsili ich zmieriť alebo by potvrdili rozvrat manželstva a navrhli by jeho rozvod. V ďalších ustanoveniach zákon upravuje podrobne spôsob ustanovenia rozhodcov, určenie viny každého z manželov na rozvrate manželstva a návrh rozhodcov na prípadné odškodnenie zo strany manžela alebo manželky.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 133 a § 134 upravuje spôsob dokazovania ubližovania medzi manželmi. Zákon v § 133 stanovuje, že ublíženie sa dokazuje svedectvom dvoch mužov, alebo jedného muža a dvoch žien. V § 134 stanovuje, že na dokázanie ublíženia jedného manžela druhému postačuje svedectvo na základe počutia založeného na známom spôsobe života manželov. Na zapretie ublíženia však takéto svedectvo už nestačí. *Tu je potrebné poznamenať, že spôsob dokazovania ublíženia je takto stanovený za účelom určenia rozvratu manželstva a určenia viny každého z manželov na ňom.*

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 136 upravuje rozvod na žiadosť manželky v prípade neprítomnosti manžela. Zákon stanovuje,

že ak je manžel neprítomný po dobu viac ako jeden rok bez náležitého dôvodu, manželka má právo žiadať o rozvod, pokiaľ by bola týmto stavom poškodená, a to aj vtedy, ak by manžel mal majetok, z ktorého je manželka finančne zabezpečená. Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 137 určuje, že ak by bolo možné manželovi doručiť predvolanie, súd ho pod hrozbou rozvedenia manželstva vyzve, aby sa v súdom určenej lehote vrátil a začal znova bývať s manželkou, alebo aby ju vzal bývať k sebe tam, kde býva on, alebo aby sa s ňou rozvedol. Ak by neprítomnému manželovi nebolo možné predvolanie doručiť, súd manželstvo bezodkladne rozvedie.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 138 upravuje prípad, ak by bol manžel odsúdený na trest odňatia slobody v dĺžke troch rokov a viac. V takomto prípade má manželka po uplynutí jedného roka odo dňa nastúpenia manžela na výkon trestu právo podať žalobu o rozvod manželstva, a to aj v prípade, ak by jej manžel zanechal majetok postačujúci na jej finančné zabezpečenie.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 139 upravuje prípad rozvodu manželstva z dôvodu trvalých fyzických alebo psychických nedostatkov jedného z manželov. Zákon určuje, že ak by niektorý z manželov objavil u toho druhého manžela vážny fyzický alebo psychický či mravnostný nedostatok, ktorý by ho odpudzoval alebo by mu škodil alebo ktorý by mu bránil užiť si sexuálny život s partnerom, má právo podať žalobu o rozvod manželstva bez ohľadu na to, či tento nedostatok vznikol pred manželstvom, alebo po jeho uzatvorení. Toto právo dotknutý manžel stráca v prípade, ak o uvedenom nedostatku vedel pred vstupom do manželstva alebo s ním výslovne súhlasil po vzniku manželstva.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 143 a následne upravuje otázku náboženského vyznania manželov. V § 143 zákon určuje, že ak boli obaja manželia nemuslimovia a obaja prijali islam za svoje náboženstvo, ich manželstvo ostáva platné. Ak by sa manžel stal muslimom a jeho manželka by bola kresťanka alebo židovka, manželstvo tiež ostáva platné. Ak by manželka nebola kresťanka alebo židovka, oboznámi sa s islamským náboženstvom a ak by sa potom

stala muslimkou, kresťankou alebo židovkou, manželstvo ostáva platné; inak sa manželstvo rozvedie. Ak by sa manželka stala muslimkou a manžel nie, manžel sa oboznámi s islamským náboženstvom. Ak by sa manžel stal muslimom, manželstvo ostáva platné, inak sa rozvedie. Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 144 ods. 2 určuje kogentnú zásadu, že v žiadnom prípade sa nepripúšťa skúmať, či viera toho, kto islam prijal je skutočná a aké boli jeho pohnútky na prijatie islamského náboženstva. Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 145 ďalej stanovuje, že ak by sa manžel odvrátil od islamského náboženstva a toto odvrátenie by odvolal (znova uznal islamské náboženstvo za svoje) v ochrannej dobe manželky (uddy), manželstvo sa nerozvedie a rozvod sa zruší. Ak by sa manželka odvrátila od islamu, manželstvo sa neruší.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 155 a následne upravuje otázku ochrannej doby (uddy), jej dĺžku a podmienky. V § 160 zavádza kogentné ustanovenie v tom zmysle, že bez ohľadu na dôvod začatia plynutia ochrannej doby táto ochranná doba nesmie byť dlhšia ako jeden rok. V § 161 zákon stanovuje, že manželka rozvedená odvolateľným rozvodom strávi ochrannú dobu v manželskom dome okrem prípadu, ak by jej sudca určil iný dom. Pokiaľ by manželka manželský dom opustila bez dôvodu, považuje sa to za neopodstatnené opustenie manželského domu, čo zakladá stratu nároku na finančné zaopatrzenie zo strany manžela.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 166 stanovuje, že minimálna doba tehotenstva je šesť lunárnych mesiacov a maximálna 365 dní.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 186 a následne rozoznáva, podobne ako Sýrsky zákon o osobnom stave, vo vzťahu k výchove dieťaťa dva stavy. Prvý je kojenie a druhý je výchova. V § 186 zákon určuje povinnosť matky koiť svoje dieťa, pokiaľ by nebolo možné dieťa koiť iným mliekom. V takomto prípade náleží matke, pokiaľ je rozvedená, odmena za kojenie, ktorou je zťažený otec dieťaťa. Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 188 ods. 2 potom určuje, že doba kojenia je najviac dva roky od narodenia kojeného dieťaťa.

Kuvajtský zákon o osobnom stave upravuje výchovu dieťa v § 189 a následne. Hneď v § 189 ods. 1 určuje, že právo výchovy náleží matke. Ak matky niet, na rad príde jej matka, potom teta z matkinej strany, potom prarada z matkinej strany, potom matka teta z otcovej strany, atď. V § 190 zákon stanovuje, že podmienkou zverenia do výchovy je, aby bola osoba, ktorej sa maloletý zveruje do výchovy, plnoletá, rozumná, poctivá, aby bola schopná vychovávať dieťa, ktoré jej bolo zverené a starať sa oň po fyzickej aj výchovnej stránke.

Vo vzťahu k matke, ktorá nie je muslimkou, je podstatné ustanovenie § 192 Kuvajtského zákona o osobnom stave, ktorý stanovuje, že osoba, ktorá má dostať dieťa do výchovy, má právo vychovávať dieťa, aj keby ona sama nebola muslimka, a to dovtedy, kým dieťa nezačne vnímať náboženské vyznanie a vieru, najdlhšie však dovtedy, kým dieťa nedosiahne siedmy rok života.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 194 určuje, že doba výchovy dieťaťa sa končí u chlapca dosiahnutím plnoletosti a u dievčaťa vydajom. *V prípade dievčat, ktoré dosiahli plnoletosť a ešte sa nevydali, už ide skôr o finančné zabezpečenie, než by išlo o výchovu v pravom slova zmysle.* V § 195 zákon určuje, že osoba, ktorá sa o dieťa stará, nesmie s dieťaťom vycestovať do inej krajiny za účelom pobytu v nej bez vopred daného súhlasu otca alebo opatrovníka. To isté obmedzenie platí aj pre otca alebo opatrovníka, ktorý nemôže vycestovať s dieťaťom do inej krajiny za účelom pobytu bez vopred daného súhlasu osoby, ktorej bolo dieťa zverené do starostlivosti.

Kuvajtský zákon o osobnom stave v § 197 určuje, že výživné pre maloleté dieťa sa uhrádza osobe, ktorej je dieťa zverené do starostlivosti.

Za zmienku stojí aj ustanovenie § 335 Kuvajtského zákona o osobnom stave, ktoré vo vzťahu k nemanželskému dieťaťu stanovuje, že nemanželské dieťa dedí po matke a jej príbuzenstve a po takomto dieťaťi taktiež dedí len matka a jej príbuzenstvo.

Medzi zaujímavé a podstatné ustanovenia Kuvajtského zákona o osobnom stave patrí ustanovenie § 342, ktoré určuje, že roky

a mesiace uvedené v tomto zákone sa počítajú podľa lunárneho kalendára.

Ďalším veľmi dôležitým ustanovením je ustanovenie § 343 Kuvajtského zákona o osobnom stave, ktoré odkazuje na ustálené právne normy Málikovskej právnej školy v prípadoch, ktoré Kuvajtský zákon o osobnom stave neupravuje. Ak by určitý právny vzťah nebol ani tam upravený, uplatnia sa ostatné ustanovenia tejto školy a pokiaľ by nebol niektorý právny vzťah vôbec upravený, použijú sa pri jeho posudzovaní všeobecné právne zásady, ktoré Málikovská právna škola určuje. Za veľmi dôležité ustanovenie Kuvajtského zákona o osobnom stave možno tiež považovať ustanovenie § 346, ktoré určuje, že tento zákon sa vzťahuje na tých, na ktorých sa uplatňovali ustanovenia Málikovskej právnej školy. Na ostatných sa uplatnia právne úpravy, ktoré sa ich týkajú. Ak by však išlo o sporové strany, ktoré nie sú muslimského náboženského vyznania a nie sú ani rovnakého náboženského vyznania, potom sa na sporové strany uplatnia ustanovenia tohto zákona.

Kuvajtský zákon o osobnom stave bol uverejnený v zbierke zákonov s účinnosťou od prvého októbra 1984.

5.1.3. Unifikovaný zákon o osobnom stave pre štáty Rady pre spoluprácu krajín Arabského zálivu

Okrem unifikačných procesov arabských krajín v rámci Ligy arabských štátov prebiehajú unifikačné procesy aj v užšom rámci medzi štátmi, ktorých právne poriadky vychádzajú najmä z podobných spoločenských, sociálnych a ekonomických pomerov. Deje sa to v rámci určitých medzinárodných organizácií a zoskupení regionálneho charakteru. Medzi takéto organizácie patrí aj Rada pre spoluprácu krajín Arabského zálivu (Perzského zálivu) (ďalej len „Rada pre spoluprácu krajín Arabského zálivu“). Tu je potrebné poznamenať, že oblasť nám známa ako Perzský záliv sa v arabských krajinách nazýva Arabským zálivom a podľa toho je pomenovaná aj táto medzinárodná organizácia.

Štáty Rady pre spoluprácu krajín Arabského zálivu prijali na sedemnásť schôdzi hlavy štátov rady, ktorá sa uskutočnila v Duhe, hlavnom meste Kataru v dňoch 07-09 Ražab 1417 letopočtu hižry (zhoduje sa s dátumom 26-28 decembra 1996), unifikovaný zákon o osobnom stave (ďalej len „Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady“), ktorého ustanovenia by mali štáty rady postupne implementovať do svojich právnych poriadkov. Hlavným cieľom Unifikovaného zákona o osobnom stave štátov rady bolo zosúladiť jednotlivé právne poriadky štátov rady v oblasti osobného stavu. Je to jeden z hlavných cieľov a zámerov štátov Rady pre spoluprácu krajín Arabského zálivu, ktorými sú: Kráľovstvo Saudskej Arábie, Kuvajt, Spojené Arabské emiráty, Katar, Bahrajn a Omán.

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady prináša niektoré zásadné úpravy, ktoré majú prispieť k stabilnejšiemu právnemu stavu v oblasti osobného stavu.

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady v § 6 stanovuje, že manželstvo sa potvrdzuje oficiálnym zápisom. Avšak s ohľadom na konkrétnu situáciu je možné vznik manželstva dokázať aj iným dokázateľným spôsobom.

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady povoľuje uzatvorenie manželstva už osobe, ktorá dovŕšila pätnásť (15) rok života, avšak len so súhlasom jej zákonného zástupcu. V prípade nesúhlasu zákonného zástupcu má takáto neplnoletá osoba právo obrátiť sa na súd so žiadosťou o povolenie uzatvorenia manželstva.

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady určuje, že uzatvorením manželstva nadobúda osoba, ktorá dovŕšila pätnásť rok života, procesnú spôsobilosť vo veciach súvisiacich s manželstvom a jeho právnymi následkami.

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady v § 17 určuje, že na vznik manželstva musia byť splnené dve základné podmienky:

- a) podmienka, resp. podmienky vo vzťahu k mužovi a žene vstupujúcim do manželstva a
- b) ponuka na uzatvorenie manželstva a jej prijatie.

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady už reflektuje určitý existujúci stav v spoločnosti, ktorý vznikol aj v dôsledku uzatvorenia štátom neevidovaného manželstva, ktoré nebolo úradne potvrdené, keď napríklad v § 25 určuje, že osoba uzatvárajúca manželstvo nesmie vstúpiť do manželstva so svojimi potomkami pochádzajúcimi z nemanželského vzťahu alebo zo vzťahu, pri ktorom došlo k zrušeniu manželstva na základe obvinenia manželky manželom z mimomanželského styku a zapretia tohto obvinenia zo strany manželky, tzv. Lian.

Základná úprava Lianu sa nachádza priamo v Koráne, v kapitole č. 24 pod názvom Svetlo vo veršoch č. 6 až 9. Pre lepšie pochopenie Lianu odkazujeme čitateľov na preklad Koránu do slovenského jazyku s vysvetlivkami a výkladom.⁴¹

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady v § 26 určuje ďalšiu prekážku uzatvorenia manželstva, a to medzi osobami, ktoré boli kojené v prvých dvoch rokoch života tou istou ženou. Ide o ustanovenie špecifické pre islamské náboženstvo, resp. islamské právo, ktoré ako jednu z prekážok uzatvorenia manželstva stanovujú kojenie detí tou istou ženou (aj keď by dojka nebola vlastná matka alebo príbuzná). Ohľadom základnej úpravy islamského náboženstva v otázke trvalej prekážky manželstva z titulu kojenia tou istou osobou odkazujeme čitateľov na publikáciu Manželstvo v islame.⁴²

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady v § 28 ďalej určuje ako prekážku uzatvorenia manželstva okrem iného aj náboženské vyznanie. Muslim sa nemôže oženiť s inou ženou než ženou vyznávajúcou islamské, kresťanské alebo židovské náboženstvo. Muslimka sa môže vydať len za muslima. Ide o ďalšie špecifické ustanovenie islamského práva.

Ako ďalšie podmienky platnosti manželstva Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady v § 29 určuje prítomnosť zákonom

⁴¹ *Korán, preklad do slovenského jazyka s vysvetlivkami a výkladom, preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty, ALJA, s.r.o., prvé vydanie v roku 2008, rozsah: dva zväzky 2061 strán.*

⁴² *Abdulwahab Al-Sbenaty, Manželstvo v islame, ALJA, s.r.o., 1998.*

stanoveného počtu svedkov a potvrdenie vena. Svedok pritom musí byť plnoletý, musí byť muslim, musí počuť ponuku na uzatvorenie manželstva a prijatie ponuky, pričom táto ponuka a jej prijatie musia byť jasné a zrozumiteľné. Vo vzťahu k venu zákon v § 33 určuje, že veno je majetkom ženy, ona naloží s ním podľa vlastného uváženia a akákoľvek podmienka odporujúca tejto zásade je neplatná.

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady ďalej v § 37 a následne podrobne určuje spoločné práva a povinnosti manželov, práva manžela voči manželke a práva manželky voči manželovi. V § 37 sa uvádzajú spoločné práva a povinnosti manželov, a to:

- a) užívanie si jeden druhého v rozmedzí toho, čo zákonodarca povoľuje,
- b) povinnosť uchrániť jeden druhého pred mimomanželským stykom,
- c) spoločné bývanie,
- d) dobré spolunažívanie, vzájomný rešpekt a náklonnosť, dbať o dobro rodiny,
- e) starostlivosť o deti a ich výchovu tak, aby bola zaručená ich správna výchova,
- f) povinnosť každého z manželov vážiť si rodičov toho druhého a jeho rodinu.

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady v § 38 uvádza práva manželky vo vzťahu k manželovi:

- a) finančné zabezpečenie
- b) možnosť návštevy rodičov a príbuzných v medziach, ktoré sú obvyklé a únosné
- c) ponechanie si svojho rodného priezviska aj po vstupe do manželstva
- d) nedotknuteľnosť jej súkromného majetku. Vo vzťahu k tomuto majetku má ona úplnú dispozičnú slobodu;
- e) neublížovanie jej fyzicky ani psychicky

- f) spravodlivé správanie vo vzťahu k nej a k ostatným manželkám, ak by mal manžel viac než jednu manželku.

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady v § 39 ďalej uvádza práva manžela vo vzťahu k manželke:

- a) starostlivosť o manžela, poslúchať ho vo veciach, v ktorých on vystupuje ako živel rodiny
- b) starostlivosť o domácnosť, organizovanie jej záležitostí a dbať o jej obsah a zariadenie
- c) starostlivosť o spoločné deti a ich kojenie za predpokladu, že neexistuje prekážka, ktorá by tomu bránila.

Vo vzťahu k uvedeným úpravám práv a povinností manželov badať, že zákon sa snaží upraviť aj niektoré právne vzťahy, ktoré by nemusel. Avšak vychádzajúc zo spoločenskej reality a z problémov a sporov, ktoré život prináša, sa zákonodarcovia rozhodli tieto vzťahy upraviť. Je však potrebné uvedomiť si, že Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady vychádza z islamského práva a islamské právo vychádza z islamského náboženstva. Islamské náboženstvo od počiatku považuje prácu manželky pri starostlivosti o domácnosť a o deti za ekvivalentnú prácu muža pri finančnom zabezpečovaní rodiny. Aj z tohto dôvodu sa vo všetkých zákonoch arabských štátov stretávame s úpravou práva manželky na adekvátne finančné zabezpečenie počas existencie manželstva. Ak manželstvo zanikne a matka spoločné dieťa kojí (obdobie kojenia), potom islamské náboženstvo a islamské právo, resp. novodobé zákonné úpravy, priznávajú matke právo na odmenu za kojenie, ktorú jej musí uhradiť otec. Pritom ostáva zachované právo kojeného dieťaťa na výživné. Takáto právna úprava sa zakotvila už v prvých rokoch islamu a dostala sa do základných úprav islamského práva v otázkach rodinného práva. Vo vtedajšej dobe, ako aj dnes existujú prípady, keď sociálny systém nezabezpečuje dostatočnú starostlivosť o matku a dieťa, a tak je sčasti alebo úplne táto povinnosť ponechaná na otca dieťaťa, resp. osoby, ktorej vo vzťahu k dieťaťu pripadla táto povinnosť, ak otec nežije.

Vo všeobecnosti je možné povedať, že Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady sa podobá Kuvajtskému zákonu o osobnom stave, avšak s tým, že niektoré inštitúty a úpravy sú podrobnejšie upravené a v ďalších úpravách sa berú do úvahy niektoré spoločenské rozdiely v krajinách Rady pre spoluprácu krajín Arabského zálivu. Rozsiahlejšia úprava je v Unifikovanom zákone o osobnom stave štátov rady venovaná aj otázkam uznania otcovstva a materstva, čo reflektuje okrem iného aj situáciu vzniknutú z narodenia dieťaťa zo štátom neevidovaného manželstva.

Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady predstavuje pre niektoré Arabské štáty Arabského zálivu (Perzského zálivu) len formálnu záležitosť, keďže tieto štáty už majú svoje vlastné právne úpravy, ktoré sa do veľkej miery podobajú právnej úprave Unifikovaného zákona o osobnom stave štátov rady. Pre iné krajiny však Unifikovaný zákon o osobnom stave štátov rady predstavuje významnú zmenu. Napríklad v Kráľovstve Saudskej arábie boli len niektoré otázky osobného stavu upravené v zákonných alebo podzákonných právnych normách. V otázkach podmienok uzatvorenia manželstva, jeho uzatvorenia, trvania a zániku boli rozhodujúce ustanovenia islamského práva Hanbalovskej právnej školy. Spísané síce boli, avšak sudy pri rozhodovaní o právnych vzťahoch súvisiacich s manželstvom a s osobným stavom vychádzali z právnych názorov právnych autorít a zo súdnych precedensov, ktoré boli sčasti roztrúsené. Niektoré otázky boli čiastočne upravené v zákone o civilnom stave, čo je v určitom smere ekvivalent zákona č. 154/1994 Z.z. o matrikách platného na území Slovenskej republiky.

6. ŠTÁTOM NEEVIDOVANÉ, ISLAMSKÝM NÁBOŽENSTVOM A ISLAMSKÝM PRÁVOM AKCEPTOVANÉ MANŽELSTVO

Ako už bolo uvedené, manželstvo sa dnes delí na oficiálne, štátom evidované manželstvo, ktorého úprava sa v detailoch líši od jednej islamskej krajiny k druhej a na štátom neevidované manželstvo platné podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, ktoré možno uzatvoriť kdekoľvek vo svete, pretože sa neviaže na žiaden právny systém (okrem základnej právnej úpravy islamského práva) a jeho záväznosť je pre oboch manželov čisto morálna.

Štátom neevidované manželstvo sa najčastejšie označuje v arabskom jazyku ako „Zaváh urfi“, t.j. manželstvo podľa obyčaje. Slovo zaváh znamená manželstvo a slovo urfi pochádza zo slova urf, čo znamená obyčaj (ustálená zvyklosť). Šejch Muhammad Ebí Zahra obyčaj zjednodušene opísal slovami: „Obyčaj je správanie, na ktoré si ľudia zvykli a ktoré upravuje ich vzťahy a záležitosti“⁴³

Dr. Kamal Saleh Al Banna vo svojej publikácii Manželstvo podľa obyčaje a spory o uznanie otcovstva opísal štátom neevidované manželstvo (manželstvo podľa obyčaje) ako „manželstvo, ktoré spĺňa všetky zákonné požiadavky, avšak nie je oficiálne zaregistrované. Laici ho označili ako manželstvo podľa obyčaje. Toto manželstvo je z pohľadu islamského práva platné manželstvo, ktoré vyvoláva všetky zákonne účinky, pričom nie je rozdiel v tom, či je pôvodné manželstvo uzatvorené v písanej, alebo nepísanej forme.“⁴⁴

Muhammad Uqla štátom neevidované manželstvo opisuje ako manželstvo, ktoré „sa uzatvára na základe ponuky a prijatia ponuky medzi mužom a ženou priamo za prítomnosti dvoch svedkov bez potreby jeho uzatvorenia za prítomnosti osoby štátom poverenej na

⁴³ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváh Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006.*

⁴⁴ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváh Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006.*

uzatváranie manželstva alebo bez potreby prítomnosti zástupcu sudcu alebo náboženských inštitúcií.“⁴⁵

Okrem toho, že štátom neevidované manželstvo nie je uzatvorené pred štátnym orgánom a nie je oficiálne evidované, ďalším podstatným rozdielom medzi oficiálnym, štátom evidovaným manželstvom a manželstvom štátom neevidovanom je aj skutočnosť, že pri štátom neevidovanom manželstve sa môže muž so ženou dohodnúť, že žena muža oslobodzuje od niektorých zákonných povinností vo vzťahu k finančnému zaopatreniu a zabezpečeniu obydľia.

I napriek tomu, že štátom neevidované manželstvo (za predpokladu, že spĺňa všetky požiadavky uložené islamským náboženstvom a islamským právom) je z pohľadu islamského práva platne uzatvorené manželstvo, názory náboženských autorít sa aj tak rôznia ohľadom prípustnosti uzatvorenia takého manželstva. Ich názory sa delia na tri názorové skupiny:

1. Názorová skupina, ktorá štátom neevidované manželstvo považuje za uzatvorené za súčasného splnenia všetkých podmienok požadovaných islamským právom, z pohľadu islamského náboženstva a islamského práva ide o platné manželstvo. Medzi tieto autority patrí napríklad šejch Abdulazíz Ibn Báz, bývalá najvyššia štátom ustanovená náboženská autorita v Kráľovstve Saudskej arábie, ďalej šejch Abdullah Al Jibirin, šejch Muhammad Sejjed Tantáwi, bývalá najvyššia náboženská autorita mešity Al Azhar v Egypte v roku 1989, Ibrahim Al Chudejri, sudca najvyššieho súdu v Rijáde v Kráľovstve Saudskej arábie a ďalší. Všetci títo považovali manželstvo za uzatvorené, ak spĺňa všetky podmienky a požiadavky, a to aj za predpokladu upustenia ženy od niektorých práv, ako je finančné zaopatrenie a zabezpečenie obydľia, ktoré jej islamské právo priznáva. Uvedené autority považovali totiž tieto práva za práva patriace žene, ktoré ona môže manželovi odpustiť, a nie za podmienku správnosti a platnosti uzatvoreného manželstva.

⁴⁵ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváh Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006.*

Pri vyjadrení tohto svojho súhlasného stanoviska brali do úvahy aj skutočnosť, že štátom neevidované manželstvo pomáha pri riešení spoločenských problémov spojených s vydajom žien, ktoré už prekročili určitý vek.

Dr. Mutleq v jednom prieskume verejnej mienky položil respondentom okrem iného aj otázku, či si myslia, že štátom neevidované manželstvo pomáha pri riešení problémov osamelosti nevydatých žien. Respondenti odpovedali takto: 41,25 % opýtaných odpovedalo, že áno, 26,25 % odpovedalo, že čiastočne a 22,75 % odpovedalo, že nie.⁴⁶

2. Názorová skupina, ktorá uzatváranie štátom neevidovaného manželstva nepovoľuje. Táto skupina sa opiera o niekoľko teoretických východísk, **pričom nenamieta platnosť samotného manželstva**, ale vyjadruje názor o zákaze uzatvárať takéto manželstvo za predpokladu, že by tým malo dôjsť k okliešteniu pôvodne uzákonených práv a povinností, najmä práv manželky. Pokúsime sa v skratke načrtnúť argumenty tejto skupiny a zároveň uviesť aj argumenty tých, ktorí s nimi nesúhlasia.
 - A. Prvá námietka tejto skupiny, ktorá zakazuje uzatváranie štátom neevidovaného manželstva, spočíva v tom, že uzatvorením štátom neevidovaného manželstva sa žena zvyčajne vzdáva niektorých práv, ktoré sú jej islamským náboženstvom, islamským právom a samotnými zákonmi priznané. Ide napríklad o právo na finančné zabezpečenie a zaopatrenie a právo na obydlie. Pri tomto bode však ich oponenti (tí, ktorí povoľujú uzatváranie štátom neevidovaného manželstva) oponovali tým, že právo na finančné zabezpečenie a zaopatrenie a na zabezpečenie obydliá sú práva, ktorých sa manželka môže zriecť. Ak by sa ich teda žena dobrovoľne zriekla, manželstvo je platné.
 - B. Druhá námietka vo vzťahu k štátom neevidovanému manželstvu spočíva v tom, že štátom neevidované manželstvo je častokrát

⁴⁶ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zavázh Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006.*

založené na jeho utajení, pričom jednou zo základných požiadaviek manželstva je jeho verejné oznámenie. Oponenti však v tomto smere argumentovali, že na platnosť manželstva je postačujúce svedectvo a verejné oznámenie manželstva alebo jeho verejné vyhlásenie nie je jeho podmienkou. V tom, že verejné oznámenie a vyhlásenie manželstva nie je podmienkou jeho platnosti, sa Hanafijovská, Šáfijiovská a Málíkovská právna škola zhodujú. Takže u nich je prítomnosť svedkov zároveň aj potvrdením uzatvorenia manželstva a naplnením obligatórnej podmienky jeho verejnosti.

- C. Tretia námietka skupiny zakazujúcej uzatváranie štátom neevidovaného manželstva spočíva v tom, že uzatvorením štátom neevidovaného manželstva sa nenapĺňajú ciele manželstva stanovené islamským náboženstvom a islamským právom, a to spoločný život, trvalé spolužitie a starostlivosť o deti. Zástancovia tohto právneho názoru pritom predpokladali, že manželia nebudú žiť trvale spolu v jednom obydli, ale že budú žiť oddelene a budú tráviť spolu len určitý čas. Dr. Jusef Al Qaradawi (jeden z významných náboženských autorít dnešnej doby) túto námietku však komentoval takto: „Takéto manželstvo nie je práve to manželstvo, ktoré je požadované islamským náboženstvom. Je to však manželstvo, ktoré je možné a prístupné, manželstvo, ktoré si vyžaduje spoločenský vývoj, potreby nášho života a jeho podmienky. To, že sa takýmto manželstvom úplne nenapĺňajú všetky ciele manželstva, nemá vplyv na platnosť manželstva. Hovorí sa, že aj málo je lepšie ako nič.“⁴⁷

Medzi tých, ktorí zastávali tento právny názor, patril šejch Muhammad Náser Al din Al Albani, Užejl Al Našmi, bývalý dekan fakulty islamských právnych vied v Kuvajte, Muhammad Al Rawi, člen konzília islamských vied v Azhare v Káhire v Egypte a iní.

⁴⁷ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zavázh Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006.*

3. Názorová skupina, ktorá nezaujala ani kladné, ani záporné stanovisko. Táto skupina skôr zaujala zdržanlivé stanovisko. Na jednej strane sa jej členovia vyjadrili, že štátom neevidované manželstvo, pokiaľ spĺňa všetky náležitosti, je platne uzatvorené manželstvo. Na strane druhej sa však vyjadrili, že by bolo vhodné dôkladne sa touto témou zaoberať, vypracovať relevantné štúdiá o nej a o jej dopadoch, pozitívach a negatívach a potom zaujať končené stanovisko.

6.1. ŠTÁTOM NEEVIDOVANÉ, ISLAMSKÝM NÁBOŽENSTVOM A ISLAMSKÝM PRÁVOM UZNANÉ MANŽELSTVO V SÚČASNOSTI

Ak hovoríme o štátom neevidovanom manželstve, máme na mysli záväzok muža a ženy, že budú spoločne žiť podľa pravidiel islamského náboženstva. Ide o morálny záväzok, takže nie je možné jeho plnenie, resp. plnenie práv a povinností z neho vyplývajúcich vynútiť prostredníctvom štátnej moci a štátnych orgánov. Nakoľko je jeho záväznosť morálna, možno obe strany k jeho dodržiavaniu primäť len apelovaním na morálku a dodržiavanie záväzku, ku ktorému sa pred Bohom zaviazali.

Štátom neevidované manželstvo sa nezapisuje do žiadnej matriky, ani na žiadnom úrade. Je však možné, že ak sa uzatvorí napríklad v niektorom islamskom kultúrnom centre alebo mešite, bude si takáto inštitúcia viesť záznamy o uzatvorených štátom neevidovaných manželstvách pre svoje potreby, resp. vydá o uzatvorení manželstva obom manželom potvrdenie o jeho uzatvorení. Takéto potvrdenie má však len informatívny charakter, nemá žiadnu záväznosť ani právnu silu, pokiaľ nejde o inštitúciu, ktorej zákony určitého štátu priznávajú právo uzatvárať manželstvo a takto uzatvorené manželstvo aj úradne potvrdzujú.

Poverenie manžela na rozvod manželstva, ktoré môže udeliť manžel manželke pri uzatváraní manželstva, uznáva len jedna z právnych škôl, a to Hanafijovská právna škola. To znamená,

že ak sa v kultúrnom centre alebo v mešite riadia len právnymi stanoviskami jednej právnej školy, je možné, že odmietnu uzatvorenie manželstva spojené s takýmto poverením. V tomto prípade je možné odporučiť uzatvorenie manželstva mimo centra alebo mešity. Či sa štátom neevidované manželstvo uzatvára v kultúrnom centre, v mešite, alebo niekde v byte či v reštaurácii, nemení to nič na jeho morálnej záväznosti a na nevynúiteľnosti plnení z neho vyplývajúcich súdnym alebo úradným rozhodnutím.

Vo vzťahu k štátom neevidovanému manželstvu však treba uviesť jeden dôležitý fakt, a to že ho možno v niektorých arabských krajinách, za splnenia zákonom stanovených podmienok dodatočne zmeniť na oficiálne uzatvorené manželstvo. To predpokladal aj Unifikovaný zákon o osobnom stave. Tu by však bolo treba skúmať vždy konkrétny prípad a možnosť jeho dodatočného uznania.

Pokiaľ by bolo takéto manželstvo dodatočne uznané v niektorej arabskej alebo islamskej krajine, nič nebráni tomu, aby sa napríklad neskôr dala jeho platnosť dodatočne potvrdiť aj podľa práva Slovenskej republiky.

Napriek tomu, že štátom neevidované manželstvo nie je úradne uzatvorené, a teda nie je štátom uznané, toto manželstvo vyvoláva niektoré právne účinky vo vzťahu k mimomanželskému intímnemu styku, uznanie otcovstva a pod. Ako príklad možno uviesť Egyptskú Arabskú republiku. Právny poriadok Egyptskej Arabskej republiky pripúšťa žaloby o rozvode štátom neevidovaného manželstva, čo znamená, že aj keď tomuto manželstvu chýba oficiálne uznanie, pokiaľ bolo uzatvorené za splnenia všetkých podmienok, ktoré islamské právo požaduje (v Egypte je hlavnou právnou školou Hanafijovská právna škola), je možné podať žalobu o rozvode takéhoto manželstva.⁴⁸

⁴⁸ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zavázh Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

6.2. DÔVODY VZNIKU ŠTÁTOM NEEVIDOVANÉHO, ISLAMSKÝM NÁBOŽENSTVOM A ISLAMSKÝM PRÁVOM UZNÁVANÉHO MANŽELSTVA

Keď hovoríme o oficiálnom manželstve a o štátom neevidovanom manželstve, je potrebné uviesť aspoň v skratke niektoré faktické dôvody, ktoré viedli ku vzniku tohto duálneho systému manželstva.

Ako sme už uviedli, manželstvo podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, bolo spočiatku neformálne, jednoduché a na jeho platnosť nevyžadovalo uzatvorenie pred špeciálnym orgánom alebo spísanie vo forme listiny. Dokonca ani prípadná existencia predmanželskej zmluvy nevyžadovala písomnú podobu, aj keď sa uprednostňovalo spísať ju kvôli právnej istote.

Keď sa postupne zavádzala forma určitej registrácie manželstva pred sudcom alebo u štátom určenej osoby, tiež nevznikala potreba akéhokoľvek duálneho systému manželstva. Štátom neevidované uzatvorené manželstvo bolo platné a bolo ho možné kedykoľvek dodatočne zaregistrovať. Bolo potrebné skutočnosť uzatvorenia manželstva iba zákonom stanoveným spôsobom dosvedčiť.

Návrat k pôvodnej forme nepísaného a neregistrovaného manželstva si vynútili životné podmienky najmä za posledné desaťročia. Z množstva podmienok a dôvodov, ktoré viedli k návratu k štátom neevidovanej forme manželstva, uvedieme tie najdôležitejšie:

1. Zmena životnej úrovne a štruktúry spoločnosti v arabských a islamských krajinách. Ide azda o najdôležitejšiu príčinu návratu k štátom neevidovanej forme manželstva.

Podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, je manžel povinný finančne zabezpečiť manželku a rodinu, vrátane zabezpečenia vhodného obydľia. V minulosti boli nároky na túto stránku častokrát skromné. Nebolo zriedkavé, že otec postavil veľký viacgeneračný rodinný dom v klasickom orientálnom štýle a v tomto dome potom vyhradil jednu alebo dve miestnosti pre syna. Syn tak žil so svojou rodinou u rodičov a staral sa zároveň aj o nich. Postupom času sa však začali zvyšovať nároky a menili sa aj spoločenské zvyklosti. Ak sa teda muž v dnešnej dobe chce

uchádzať o ruku ženy, žena alebo jej rodičia mu môžu napríklad položiť podmienku, že novomanželia budú žiť samostatne v samostatnom byte v osobnom vlastníctve (platí to takmer vo všetkých arabských krajinách). Žena alebo jej rodičia si ďalej môžu klásť aj určité ďalšie požiadavky na zariadenie domácnosti, na spôsob uskutočnenia svadby a pod. Splniť takéto podmienky však väčšina mladých mužov nedokáže. Okrem toho sa postupne menilo aj chápanie pojmu domácnosti mladými ľuďmi. Dnes sa už mladí ľudia skôr snažia o samostatné bývanie, aby sa tak vyhli možným problémom, ktoré obyčajne vznikajú v prípadoch, keď ženatý syn býva s rodičmi. Uvedené požiadavky a nazeranie mladých ľudí na spoločný život viedlo k tomu, že splnenie podmienok požadovaných zo strany rodiny ženy mohol málokto na začiatku svojho profesijného života zabezpečiť bez toho, aby mal majetok z iných zdrojov alebo bez toho, aby ho podporovali rodičia. Počet uzatvorených manželstiev tak začal klesať a zvýšila sa aj hranica vstupu do manželstva tak u mužov, ako aj u žien až tak, že v niektorých oblastiach sa už blíži k tridsiatke, čo by v minulosti bolo nepredstaviteľné. Požiadavky rodičov a nevesty na formu zabezpečenia bývania a na finančné zabezpečenie rodiny zo strany manžela však často podporovali aj zákonné úpravy jednotlivých štátov, čo znamenalo, že ak sa muž vstupujúci do manželstva zaviazal splniť všetky zákonné podmienky a podmienky rodičov a nevesty, začínal svoj život v manželstve síce s pozitívnym výhľadom a odhodlaním, no zároveň aj s veľkou neistotou. S neistotou v tom, či jeho celá snaha nevyjde nazmar a či dokáže svoje predstavy o spoločnom živote zosúladiť s predstavou svojej manželky. Neistota vznikala aj v súvislosti s tým, že manžel si častokrát na seba naberie záväzky a pôžičky, ktoré od začiatku finančne zaťažujú celú rodinu a značne obmedzia rodinný rozpočet.

Východisko z tejto situácie sa začalo ukazovať v návrate k pôvodnej nepísanej forme manželstva, ktorá nemusela byť nikde evidovaná. Mladé páry si takýmto spôsobom začali aspoň čiastočne riešiť problémy spojené s ich budúcim vzťahom a založením rodiny. Za predpokladu dodržania všetkých podmienok na platnosť manžel-

stva určených islamským náboženstvom, resp. islamským právom, malo uzatvorenie takéhoto manželstva niekoľko výhod. Išlo tu fakticky o manželstvo (aj keď sa tomuto vzťahu oficiálne takýto status nepriznával), takže aj intímny život manželov sa odohrával v rámci manželstva, a nie mimo manželstva. Ďalšia výhoda spočívala v tom, že pár mohol toto manželstvo uzatvoriť za prítomnosti dvoch svedkov a bez akýchkoľvek spoločenských formálností a niekedy až neúnosných výdavkov spojených so svadbou a jej prípravou. Tretia výhoda spočívala v tom, že aj z pohľadu islamského náboženstva, resp. islamského práva, sa tu dala uplatniť možnosť, aby sa manželka vzdala svojho práva na zabezpečenie obydlia a na finančné zabezpečenie. To znamená, že ak sa ich manželka pri uzatváraní manželstva vzdala, mohlo ich manželstvo fungovať aj tak, že sa vždy niekde stretávali a trávili spolu toľko spoločného času, koľko mohli. Je pravda, že manželstvo v takejto forme už neplnilo jednu zo základných funkcií manželstva, a to vybudovanie stabilnej domácnosti a rodinného života s deťmi, avšak časom sa k tomu manželia zväčša dopracovali, kúpili si alebo prenajali byt a svoje štátom neevidované manželstvo si dali úradne potvrdiť alebo uzatvorili nové, oficiálne.

V istom prieskume verejnej mienky bola respondentom položená nasledujúca otázka: Jedným z dôvodov vzniku štátom neevidovaného manželstva je, že muži nezvládajú finančné požiadavky spojené s oficiálnym manželstvom. Ako odpoveď na túto otázku 75% respondentov odpovedalo áno, je to jeden z dôvodov, 14% odpovedalo nie, že to nemá s tým nič spoločné a 11% odpovedalo, že čiastočne to s tým súvisí.⁴⁹

V súvislosti s tým treba dodať, že problematika štátom neevidovaného manželstva sa stáva aktuálnejšou pre množstvo žien, ktoré ostávajú nevydaté. Podľa štatistik je v Kráľovstve Saudskej Arábie okolo jeden a pol milióna žien, ktoré už prekročili bežný vek vydaja a ostávajú nevydaté. Niektoré ženy preto v štátom neevidovanom manželstve videli určité východisko, ako svoj problém vyriešiť a

⁴⁹ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

vydať sa. Ich štátom neevidované manželstvo je potom vybudované na tom, že manželka pomáha manželovi tým, že ho nezaväzuje povinnosťou zaopatrenia a všetkými finančnými nárokmi ženy, ku ktorým oficiálne manželstvo manžela zaväzuje, vrátane zabezpečenia vhodného obydlia. Takýmto spôsobom sa obaja manželia stretávajú, trávia spolu čas, plánujú si budúcnosť bez toho, aby sa dopúšťali akéhokoľvek prehrešku.⁵⁰

V jednom z prieskumov verejnej mienky, ktorý dňa 09.11.2005 uskutočnil denník Al Rijád vychádzajúci v Kráľovstve Saudskej arábie, položil ženám otázku, či by súhlasili s vydajom za muža, ktorý má nižšie vzdelanie ako ony. Z prieskumu vzišli nasledujúce výsledky: 73% respondentiek odpovedalo, že áno, súhlasili by; 15%, že by nesúhlasili a 12% odpovedalo, že nevie. Ďalší prieskum uskutočnil denník Al Rijád dňa 16.12.2005 na vzorke 81% zamestnaných žien, 12% študentiek a 7% žien v domácnosti. Vek respondentov sa pohyboval od 20 do 40 rokov. Denník položil otázku, či by respondentky boli ochotné z iných než finančných dôvodov vydať sa za muža, ktorý má nižšie hodnotené zamestnanie ako ony. Odpovede zneli nasledovne: 65% žien odpovedala, že áno, 19% odpovedalo, že nie a 16% odpovedalo, že nevie odpovedať na otázku.⁵¹

Známy časopis Al Mustaqbal v októbrom čísle z roku 2003 uviedol približnú štatistiku o problémoch spojených so zabezpečením zákonných požiadaviek na uzatvorenie oficiálneho manželstva. Časopis napríklad uviedol, že „zabezpečenie bývania sa stalo veľmi veľkým problémom. Ak by mladý muž chcel získať byt v oblasti, ktorá nemá ešte zabezpečené základné služby a infraštruktúru, potrebuje niekoľko desaťročí, aby si našetril požadovanú cenu bytu. Ak by si chcel byt prenajať, tak podľa Turistického zákona (Turistický zákon platí v Sýrskej Arabskej republike) je povinný byt každých šesť mesiacov uvoľniť a nájsť si iný byt. Táto skutočnosť

⁵⁰ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

⁵¹ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

vyvolala veľký posun v priemernom veku vstupu mužov a žien do manželstva. Posledná štatistika uviedla, že vek vstupu do manželstva sa zvýšil na štyridsať (40) rokov v roku 2000 oproti veku dvadsaťtri (23) v roku 1980. Táto skutočnosť priniesla veľmi negatívne spoločenské dôsledky, ktoré poukazujú na možnú mravnostnú katastrofu.“ Dr. Mutleq uvádza, že „podobné prekážky existujú v mnohých arabských krajinách, čo vedie niektoré rodiny k tomu, že súhlasia s vydajom dcér aj za starých mužov, pretože tí dokážu zabezpečiť finančné požiadavky vyplývajúce z manželstva.“⁵²

V súvislosti s tým časopis „Islam dnes“ uviedol, že podľa štatistiky Egyptského štatistického úradu je v Egypte viac ako deväť (9) miliónov mladých ľudí, ktorí presiahli vek tridsaťpäť (35) rokov a ešte nevstúpili do manželstva, pričom z uvedeného počtu tvoria približne tri milióny deväťstošesťdesiatdvatisíc (3,962.000) ženy a zvyšok tvoria muži.⁵³

Dokonca ani v krajine, akou je Saudská Arábia, nie sú podmienky úplne ideálne. Výdavky na priemernú svadbu sa totiž pohybujú na hranici 100.000 saudských rijálov, ktoré zahŕňajú veno, výdavky na svadbu a pod. (v prepočte okolo 20.000 Eur). Hranica chudoby (životné minimum) u saudského občana je 1120 saudských rijálov mesačne (je to okolo 225 Eur). Sociálna pomoc je pritom vo výške 5400 rijálov ročne na osobu. To predstavuje 450 saudských rijálov mesačne (v prepočte okolo 90 Eur). Podľa štatistik 40 % dôchodcov v Saudskej arábii nevlastní byť alebo dom, v ktorom žije, pričom 58 % z nich žije v štátnych bytoch alebo v bytoch v podnájme. 51 % saudských rodín nemá stály príjem a 40 % saudských rodín nemá mesačný príjem vyšší ako 6000 saudských rijálov (približne 1200 Eur). Len u 9 % saudských rodín je mesačný príjem otvorený a neobmedzený.⁵⁴

⁵² Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

⁵³ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

⁵⁴ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

Svetová banka určila, že chudobným je človek, ktorého príjem je jeden americký dolár na deň z čoho potom vyplýva, že v arabských krajinách 60 miliónov ľudí žije pod hranicou chudoby (väčšina žije v Egypte, Jordánsku, Maroku, Sudáne, Sýrii, Palestíne a Jemene).⁵⁵

2. Ďalším dôvodom vzniku štátom neevidovaného manželstva je druhá manželka.

Stávalo sa, že niekto bol ženatý, avšak jeho manželstvo už neplnilo svoj účel. S prvou manželkou sa nechcel rozviesť, najmä ak mali spoločné deti. Prvá manželka by však nikdy aj napriek tomu nepristúpila na to, aby sa jej manžel oženil s druhou ženou oficiálne. Ak sa manžel nechcel rozviesť s prvou manželkou, mohol jedine uzatvoriť druhé manželstvo, štátom neevidované manželstvo, o ktorom možno prvá manželka vedela, avšak to, že nešlo o oficiálne manželstvo, sa jej spoločenského postavenia nijako výrazne nedotklo, a teda takúto formu druhého manželstva prijala.

O otázke mnohoženstva sa v minulosti veľa diskutovalo, diskutuje sa o nej a zrejme sa o nej budú aj v budúcnosti viesť diskusie. Je nesporné, že mnohoženstvo pomáha preklenúť niektoré páľčivé spoločenské problémy, zvlášť tam, kde sociálny systém nie je rozvinutý alebo tam, kde v dôsledku najmä vojen prevyšuje počet žien niekoľkonásobne počet mužov. Aj napriek negatívne postojom mnohých žien k mnohoženstvu nájdeme ženy, ktoré si uvedomujú jeho spoločenskú a sociálnu funkciu a sú ochotné obetovať časť svojich práv v prospech spravodlivejšieho rozdelenia bohatstva jednotlivca a spoločnosti. V tomto duchu sa niesli aj manželstvá proroka Muhammada, ktorého manželky, napriek všeobecnej mylnej predstave mnohých nemuslimov boli zväčša ženy už stredného a vyššieho veku, keď sa s nimi ženil. S niektorými manželkami už neudržiaval žiaden intimný styk, keďže sa samy tejto stránke manželského života dobrovoľne zriekli

⁵⁵ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváz Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

v prospech ostatných manželiek a boli spokojné s láskyplným a vlúdny správaním a spolunažívaním, ktorým ich prorok všetky zahrňal. Tak napríklad prvá prorokova manželka Chadiža mala v čase, keď sa s ňou prorok oženil, štyridsať rokov a bola vdovou po dvoch manželoch, s ktorými mala dve deti. Druhá prorokova manželka Sauda mala v čase, keď sa s ňou prorok oženil, päť detí z manželstva so svojim bývalým manželom. Prorokova manželka Zejnab Bint Chuzejma mala v dobe, keď sa s ňou prorok oženil, tridsať rokov a bola vdovou po muslimovi, ktorý padol v boji. Prorokova manželka Um Salama sa blížila k štyridsiatke, keď sa s ňou prorok oženil a bola vdovou po jednom padlom muslimovi. Takisto prorokova manželka Ramla Bint Ebi Sufián sa blížila k štyridsiatke, keď sa s ňou prorok oženil. Bola rozvedená a mala s bývalým manželom jednu dcérku.⁵⁶

V otázke mnohoženstva nájdeme aj dnes príklady žien, ktoré pochopili skutočnú funkciu mnohoženstva, ktorú islamské náboženstvo síce obmedzilo, ale nezakázalo a v jeho intenciách aj islamské právo uzákonilo. Samotné ženy žiadajú v niektorých prípadoch uplatňovanie mnohoženstva podľa pravidiel a obmedzení určených islamským náboženstvom a islamským právom. Noviny Al Nachba v januárovom čísle z roku 2005 priniesli správu o vzniku prvej mimovládnej organizácie v Egypte, ktorá verejne vyzýva k uplatneniu mnohoženstva. Jej predsedníčkou sa stala pani Hijam Derbek, ktorá povedala: „Hlavným cieľom tejto organizácie je uľahčiť sobáš tým, ktorí si ho nemôžu dovoliť a pomôcť im k stabilnému životu. Zároveň jej cieľom je presvedčiť bohatých mužov, aby sa oženili so ženami, ktoré už prekročili vek vydaja, s vdovami a s rozvedenými ženami, aby ich tak ochránili pred sklíznutím do nechcených, ťažkých a nelútostných situácií.“⁵⁷

⁵⁶ Sulejmán Selím Al Bawab, *Mi' a Awáel min Alnisá, Dár Al Hikma, Damašek, Sýria, 1984*

⁵⁷ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváž Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006*

3. Tretím podstatným dôvodom vzniku štátom neevidovaného manželstva sú ťažkosti spojené s obstaraním dokladov a listín potrebných na uzatvorenie oficiálneho manželstva.

Tretím dôvodom návratu štátom neevidovaného manželstva sú v niektorých prípadoch ťažkosti, ktoré vznikajú pri obstarávaní dokladov a listín požadovaných právnymi predpismi krajiny, v ktorej sa má oficiálne manželstvo uzatvoriť. Ako už bolo povedané, môže ísť o mesiace až roky, kým sa podarí všetky doklady skompletizovať. Preto muž a žena počas toho obdobia uzatvoria štátom neevidované manželstvo, ktoré im umožní spoločne žiť dotedy, kým sa neskompletizujú všetky doklady a listiny.

To boli tri hlavné dôvody návratu štátom neevidovaného manželstva. Nejde o dôvody, ktorými by sa obchádzalo uzatváranie oficiálneho manželstva so všetkými právnymi účinkami a zodpovednosťou, ktoré vyvoláva, ale ide skôr o dôvody, ktoré si vynútil každodenný život. Nemožno však ani v tomto prípade vylúčiť, že nedôjde k zneužitiu tejto formy manželstva na uzatvorenie krátkodobého vzťahu medzi mužom a ženou. Je to už však aj vecou miery praktizovania islamského náboženstva a pochopenia hĺbky jeho ustanovení.

Na Slovensku sa forma štátom neevidovaného manželstva fakticky tiež vyskytuje, podobne ako je to v ostatných európskych krajinách. V niektorých prípadoch je to tak kvôli problémom spojeným so zadovážením potrebných dokladov a listín na uzatvorenie oficiálneho manželstva na matrike. Môže ísť aj o prekážky spočívajúce v tom, že mužova rodina odmieta jeho sobáš s cudzinkou a trvá na tom, že si má vybrať manželku z domáceho prostredia a domácej kultúry, ktorá by ho dokázala lepšie pochopiť a akceptovať jeho požiadavky a očakávania. Vo väčšine prípadov sa však štátom neevidované manželstvo v podmienkach Slovenskej spoločnosti uzatvára z iného dôvodu. V dnešnej dobe už totiž mnohí ľudia nie sú zvyknutí na to, že bez akéhokoľvek predchádzajúceho bližšieho vzťahu by mali vstúpiť rovno do manželstva bez toho, aby vedeli, či sa k sebe hodia a či dokážu spolu žiť, a to aj s ohľadom na určité kultúrne rozdiely. V takomto prípade

potom pristupuje muž a žena k uzatvoreniu štátom neevidovaného manželstva, v rámci ktorého sa začína ich spolužitie a ktoré nakoniec vyústi vo väčšine prípadov k uzatvoreniu oficiálneho manželstva či už na matrike na Slovensku, alebo na príslušnom štátnom orgáne v krajine manžela alebo manželky.

Niektoré otázky, ktoré mi boli počas uplynulých rokov položené návštevníkmi mojich internetových stránok, spočívali v tom, že sa niektoré návštevníčky pýtali na možnosť spolužitia s mužom, ktorého majú rady, avšak majú obavy, či im spoločné spolužitie a manželstvo bude fungovať. Ak by totiž uzatvorili oficiálne manželstvo a potom by sa nezhodli s manželom, museli by prejsť celou procedúrou rozvodu a všetkého, čo to so sebou prináša. Práve pre takéto prípady je možné uzatvoriť štátom neevidované manželstvo s vopred daným splnomocnením manžela manželke na rozvod manželstva. Tým by sa akékoľvek obavy v tomto smere mohli odstrániť alebo zmierniť.

6.3. SPÔSOB UZATVÁRANIA ŠTÁTOM NEEVIDOVANÉHO MANŽELSTVA

Spôsob uzatvárania štátom neevidovaného manželstva podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva, je dnes presne taký, aký bol v jeho počiatkoch. Charakterizuje ho jednoduchosť a neformálnosť pri dodržaní niektorých základných pravidiel a zásad. Niektoré z nich sú podrobnejšie upravené v predchádzajúcom výklade a v uvedenej publikácii Manželstvo v islame.

Šejch Abdullah Al Tuwejžiri v odpovedi na otázku, ako sa kedysi uzatváralo manželstvo v Saudskej Arábii, uviedol: „Nikdy sa v minulosti uzatvorenie manželstva neevidovalo písomne a ani sa nepísalo na bežnom papieri. Manželstvo sa uzatváralo za splnenia všetkých zákonných podmienok a za prítomnosti určitého počtu ľudí. Prítomnosť týchto ľudí stačila na jeho dosvedčenie. Ja som sa napríklad oženil na základe ústne uzatvoreného manželstva.“ Na ďalšiu otázku o tom, či sa stávalo, že by niekto v minulosti ústne uzatvorené manželstvo spochybnil, šejch Abdullah Al Tuwejžiri odpovedal: „V minulosti sa

uzatvorenie manželstva veľmi veľmi zriedkakedy spochybňovalo. Ľudia brali veci jednoducho a nekomplikovane a tak sa aj správali. Báli sa Boha vždy, nie ako je to v našej dnešnej dobe, nech nám Boh pomáha.“⁵⁸

Na to, aby bolo štátom neevidované manželstvo platne uzatvorené, je potrebné splniť tieto základné požiadavky:

1. Existencia muža a ženy, ktorí sú spôsobilí na uzatvorenie manželstva. Je to prvý a základný predpoklad na uzatvorenie štátom neevidovaného manželstva. Tak muž, ako aj žena musia byť spôsobilí na uzatvorenie manželstva. Táto spôsobilosť v sebe zahŕňa:

- a) spôsobilý vek na uzatvorenie štátom neevidovaného manželstva,
- b) neexistencie dočasných alebo trvalých prekážok manželstva u muža alebo ženy. Tu pripomíname, že okrem klasických prekážok manželstva, islamské náboženstvo a islamské právo a v ich intenciách aj dnešné zákonné úpravy v arabských a islamských krajinách poznajú ešte jednu trvalú prekážku vzniku manželstva, a to príbuzenstvo medzi mužom a ženou z titulu kojenia tou istou osobou. O tejto otázke sme sa zmienili už v predchádzajúcom výklade;
- c) vôľu muža a ženy vstúpiť do manželstva.

Vôľa muža a ženy vstúpiť do manželstva musí byť daná vopred pred jeho uzatvorením a musí byť jasne určená a časovo neobmedzená. Keď hovoríme o časovej neobmedzenosti, je potrebné zmieniť sa o určitom rozdieli medzi klasickým štátom neevidovaným manželstvom a manželstvom mutaa (manželstvo pôžitku), ktoré je uznávané u muslimov – šiitov. Sunniti manželstvo mutaa neuznávajú, pretože ho považujú za obchádzanie účelu manželstva. Manželstvo mutaa spočíva v tom, že muž a žena vstupujú do manželstva na vopred určený čas. Pri uzatváraní manželstva

⁵⁸ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zaváž Al urfi, Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006.*

sa dohodnú, že manželstvo bude platné napríklad jeden týždeň a potom sa samo od seba zruší.

Z dôvodu existencie manželstva mutaa je podstatné, aby si žena pred uzatvorením štátom neevidovaného manželstva zistila, či muž patrí k sunnitským muslimom, alebo k šiitským muslimom. Tým sa môže vyvarovať uzatvorenia štátom neevidovaného manželstva na čas určitý. Treba ešte dodať, že sunnitskí a šiitskí muslimovia sa z hľadiska percentuálneho počtu približne delia na 88 % - 93 % sunnitov a 7 - 12 % šiitov. Presnejšie rozdelenie podľa krajín môžu čitatelia nájsť na internete alebo v našej publikácii Politický systém a náboženská sloboda podľa islamského náboženstva.⁵⁹

- 2. Uzatvoriť manželstvo jasným a zrozumiteľným spôsobom v mene Boha a s použitím formuly na to určenej.** Presná formulácia a postup sa vyžaduje najmä pri uzatváraní štátom neevidovaného manželstva s vopred udeleným splnomocnením manžela manželke na rozvod manželstva. Aby bolo uzatvorenie manželstva správne, odporúčame použiť formuláciu uvedenú v tejto publikácii, resp. vo vyššie uvedenej publikácii Manželstvo v islame.
- 3. Spôsobilosť na uzatvorenie štátom neevidovaného manželstva.** Tá by sa mala riadiť výkladom o spôsobilosti na uzatvorenie manželstva uvedeným v tejto publikácii, s prihliadnutím na zákonnú úpravu platnú na území Slovenskej republiky v otázke vekovej hranice vstupu do manželstva, resp. ustanovení trestného zákona v otázke vekovej spôsobilosti na intímny styk, o ktorej sa hovorí v predkladanej publikácii napríklad v odseku 3.4.1.
- 4. Súhlas muža aj ženy.** Súhlas muža a ženy s uzatvorením štátom neevidovaného manželstva musí byť jasne daný.

⁵⁹ JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty, *Politický systém a náboženská sloboda podľa islamského náboženstva*, ALJA, s.r.o., 2011.

- 5. Súhlas waliho – zákonného zástupcu v prípade, ak zastupuje ženu.** Ak sa postupuje podľa Hanafijovskej právnej školy, platia jej právne ustanovenia o možnosti uzatvorenia manželstva priamo nevestou.
- 6. Určenie vena (Mahr).** Veno musí byť pri uzatváraní manželstva určené. Nie je tu však podmienka, že musí byť žene vyplatené ihneď pri uzatváraní manželstva. Jeho minimálna hodnota nie je určená, takže môže ísť len o niečo symbolické.
- 7. Existencia svedkov.** Uzatvorenie manželstva musia dosvedčiť minimálne dvaja spôsobilí svedkovia. O spôsobilosti svedkov a o podmienkach ich svedectva sme sa už zmienil vyššie. Otázka spôsobilosti svedkov je okrem toho uvedená aj v citovanej publikácii Manželstvo v islame.

Za predpokladu splnenia uvedených siedmich podmienok je možné predpokladať, že štátom neevidované manželstvo bude akceptované a považované za platné všetkými štyrmi hlavnými právnymi školami, resp. že ho nebude možné napadnúť.

Štátom neevidované manželstvo je možné uzatvoriť na akomkoľvek vhodnom mieste. Uzatvorenie manželstva môže byť dosvedčené dvoma svedkami alebo môže byť uzatvorené za prítomnosti väčšieho počtu ľudí. Samotný priebeh sobášneho aktu, resp. svadby, ostáva na mužovi a žene, ako si jeho celkový priebeh zariadia. Podstatnou podmienkou je, aby pri sobášnom akte, resp. svadbe, nedochádzalo k povoľovaniu niečoho, čo je z pohľadu islamského náboženstva zakázané alebo aby sa nezakazovalo niečo, čo islamské náboženstvo nezakazuje.

O písomnej forme a potrebe oficiálneho evidovania uzatvorenia manželstva šejch Abdulkerím Al Chudejr povedal: „Písomná forma je už nad rámec toho, čo je povinné pri uzatváraní manželstva, je však potrebná v prípade sporov.“ Šejch Saleh Al Favzan ohľadom úradného zapísania uzatvorenia manželstva uviedol: „Zákonom stanovené požiadavky majú byť dodržané⁶⁰, pokiaľ by ich nedodržanie

⁶⁰ Myslel tým požiadavky stanovené platnými zákonmi.

spôsobilo škodu u jedného alebo druhého manžela. Vtedy ich treba dodržať, aby sa škode predišlo.“⁶¹

6.4. ZÁVÄZNOSŤ ŠTÁTOM NEEVIDOVANÉHO MANŽELSTVA

Záväznosť štátom neevidovaného manželstva je čisto morálna. To znamená, že v závislosti od miery, akou sa niekto riadi ustanoveniami islamského náboženstva a do akej miery ho praktizuje, bude preňho toto manželstvo záväzné. Možno povedať, že u praktizujúceho muslima je toto manželstvo častokrát záväznejšie než oficiálne manželstvo uzatvorené na matrike alebo na inom orgáne verejnej moci.

Možnosť vymôcť plnenia, práva a povinnosti manželov z tohto štátom neevidovaného manželstva je však takmer nulová. Ide totiž o neoficiálnu, štátom neevidovanú formu manželstva zákonom neuznanú, a tým aj nechránenú klasickými donucovacími prostriedkami štátnej moci. To platí jednak na Slovensku a takmer aj vo väčšine arabských a islamských krajín, a to dovedy, kým nie je takéto manželstvo zaregistrované a štátom uznané. Ide čisto o morálny záväzok a túto skutočnosť si musia manželia veľmi dobre uvedomiť.

Nepochopenie duálneho systému oficiálneho, štátom evidovaného manželstva a štátom neevidovaného manželstva viedlo v minulosti v ojedinelom prípade aj na Slovensku k neobvyklej situácii. Pred niekoľkými rokmi sa totiž stalo, že určitý muž z určitej arabskej krajiny uzatvoril štátom neevidované manželstvo. Z nejakého dôvodu sa obaja, muž aj žena domnievali, že ide o manželstvo uznané štátom. Takto žili spolu určitý čas, kým sa mužovi neskončilo povolenie na pobyt, a tak sa domáhal na cudzineckej polícii predĺženia pobytu z dôvodu zlúčenia rodiny, keďže je v manželskom zväzku s občiankou Slovenskej republiky. Samozrejme, takto uzatvorené štátom neevidované manželstvo nezakladalo zákonný nárok uvedeného muža na pobyt na území Slovenskej republiky z dôvodu zlúčenia s manželkou. Bol to síce

⁶¹ Dr. Abdullah Al Mutleq, *Al zavāž Al urfi, Dār Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006/*

ojedinelý prípad tohto druhu, ukázalo sa však, že téma štátom neevidovaného manželstva nie je v radoch verejnosti úplne jasná, a teda vyvstala tu potreba rozšírenia témy spracovanej v publikácii Manželstvo v islame, o čo sa v predkladanej publikácii usilujeme.

6.5. PRÁVNE ÚČINKY ŠTÁTOM NEEVIDOVANÉHO MANŽELSTVA

Štátom neevidované, islamským náboženstvom a islamským právom uznané manželstvo nie je uzatvorené oficiálne na príslušnom orgáne štátnej správy alebo orgáne verejnej správy, ako je napríklad súd, orgán štátnej správy alebo samosprávy. Takéto manželstvo však aj napriek tomu vyvoláva v niektorých krajinách, ktorých zákonodarstvo vychádza z islamského náboženstva a islamského práva, veľmi dôležité právne účinky. Z množstva právnych účinkov možno dva z nich považovať za najdôležitejšie. Ako bolo už načrtnuté v predchádzajúcom výklade, ide najmä o účinky vo vzťahu k mimomanželskému intímne mu styku a účinky vo vzťahu k narodeniu dieťaťa v rámci takéhoto manželstva.

Berúc do úvahy postoj islamského náboženstva, islamského práva a spoločnosti v arabských a islamských krajinách k otázke mimomanželského intímneho styku a nemanželským deťom, uzatvorenie takéhoto štátom neevidovaného manželstva možno pokladať za veľmi dôležitý faktor zachovania povesti a dobrého mena muža aj ženy, príp. aj detí narodených v rámci takéhoto štátom neevidovaného manželstva. Štátom neevidované manželstvo je síce zo spoločenského hľadiska považované za niečo menej než oficiálne manželstvo, keďže sa jeho uzatvorením obchádzajú niektoré nezdravé spoločenské zvyklosti, ako je priveľmi vysoké veno a pod., avšak aj tak je štátom neevidované manželstvo považované za platné manželstvo z pohľadu islamského náboženstva (aj keď za neoficiálne z pohľadu právneho poriadku danej krajiny), a teda muž a žena sa nábožensky ani spoločensky ničím podstatným neprehrešili.

6.5.1. Účinky štátom neevidovaného, islamským náboženstvom, resp. islamským právom uznaného manželstva vo vzťahu k mimomanželskému intímnemu styku

Mimomanželský pohlavný styk je z pohľadu islamského náboženstva považovaný za jeden z veľkých hriechov a z pohľadu islamského práva za trestný čin. Dnešná právna úprava trestov za takýto trestný čin sa líši od jednej islamskej krajiny k druhej. Treba však poznamenať, že z pohľadu islamského práva sa veľký dôraz kladie na otázku dokazovania, či k takémuto činu skutočne došlo, alebo nie, či existuje pochybnosť o jeho spáchaní, alebo nie, pričom sa vyžaduje svedectvo štyroch spôsobilých svedkov na jeho dokázanie. Takýto postup reálne znamená, že pokiaľ nedôjde k mimomanželskému pohlavnému styku verejne pred minimálne štyrmi osobami, ktoré videli úplne detailne celý akt a ktoré sú spôsobilé svedčiť, nie je možné spáchanie tohto trestného činu dokázať bez pochybnosti odôvodňujúcej neuloženie príslušného trestu. Ak teda takéto správanie nebolo možné kvalifikovane dokázať, kvalifikuje sa potom od jedného štátu k druhému rôzne, zväčša však už len ako priestupok proti verejnemu poriadku alebo verejným mravom, a nie ako trestný čin.

Mimomanželský styk teda možno považovať minimálne za hrubé porušenie mravov, za čo zákon ukladá určitý trest či už v podobe pokarhania, peňažného trestu alebo v niektorých prípadoch aj v podobe iného druhu trestu podľa krajiny, v ktorej sa spáchanie takéhoto skutku posudzuje.

Vo vzťahu k štátom neevidovaného, islamským náboženstvom uznaného manželstva, je však akýkoľvek trest za mimomanželský styk vylúčený. To platí za predpokladu, že pri uzatváraní štátom neevidovaného manželstva boli dodržané aspoň základné podmienky uzatvárania manželstva. Aj keď totiž v prípade štátom neevidovaného manželstva nedošlo k jeho uzatvoreniu pred orgánom verejnej správy na to určeným a k jeho vyhláseniu a registrácii spôsobom na to ustanoveným zákonom, považuje sa toto štátom neevidované manželstvo za nábožensky uznaný prejav vôle muža a ženy žiť spoločne v manželskom zväzku a v súlade so zásadami islamského náboženstva. Samotný fakt, že obaja – muž a žena - pristúpili k uzatvoreniu tohto

manželstva, vyvracia možnosť spáchania trestného činu mimomanželského pohlavného styku alebo akéhokoľvek trestného činu voči dobrým mravom. Samozrejme za predpokladu, že sa obaja manželia na verejnosti nedopustili hrubého priestupku proti verejnemu poriadku alebo mravom.

6.5.2. Narodenie dieťaťa v rámci štátom neevidovaného manželstva, islamským náboženstvom, resp. islamským právom uznaného manželstva

Narodenie dieťaťa je považované za jeden z najšťastnejších momentov v živote rodiča. Viazá sa k tomu aj mnoho právnych účinkov. Islamské právo a v jeho intenciách aj dnešné právne poriadky islamských krajín priznávajú aj určité práva ešte nenarodenému dieťaťu za predpokladu, že sa narodí živé. Ide najmä o niektoré osobnostné práva a dedičské právo. Niektoré práva vyplývajúce z dedičského práva sa však priznávajú len za predpokladu, že sa dieťa narodí mužovi a žene v manželstve. Narodenie dieťaťa mimo manželstva zakladá niektoré odlišnosti v právnom postavení dieťaťa v porovnaní s jeho narodením v rámci manželstva. Aj táto odlišnosť je v jednotlivých právnych poriadkoch islamských krajín upravená rôzne. Máme krajiny, ktoré tento nedostatok postihujú určitými postihmi v oblasti dedičského práva. Sú však aj krajiny, ktoré tento postih upravujú miernejšie. V každom prípade zo spoločenského hľadiska je narodenie dieťaťa mimo manželstva nežiaducou záležitosťou.

Vo vzťahu k štátom neevidovanému manželstvu, islamským náboženstvom uznanému manželstvu, sa takéto dieťa narodí v manželstve. Z pohľadu jednotlivých právnych poriadkov sa aj tu právne úpravy líšia v tom, či sa takéto narodenie dieťaťa považuje za automaticky akceptované narodenie dieťaťa v manželstve, alebo či si to ešte vyžaduje dodatočné, len formálne uznanie otcovstva alebo dodatočné úradné zapísanie manželstva, resp. jeho uzatvorenie na príslušnom štátnom orgáne.

Ak sa dieťa narodí mimo oficiálneho alebo štátom neevidovaného manželstva, ide o nemanželské dieťa a je tým automaticky postih-

nuté na dedičskom práve. Takýto postih zvyčajne spočíva v tom, že dieťa dedí len po matke, a nie po otcovi. Podľa § 282 Unifikovaného zákona o osobnom stave nemanželské dieťa dedí len po matke, nie po otcovi.

6.5.3. Ostatné účinky a následky štátom neevidovaného manželstva.

Okrem uvedených účinkov štátom neevidovaného manželstva zákony vo väčšine arabských a islamských krajín nepriznávajú manželom iné práva a povinnosti, ktoré by im inak vyplývali z oficiálne uzatvoreného manželstva. Zákon napríklad nepriznáva vo vzťahu k štátom neevidovanému manželstvu

- 1) žalobu o uznanie manželstva,
- 2) žaloba na zaplatenie výživného manželke v prípade, ak by manžel neplnil svoje povinnosti a finančne nezabezpečoval manželku,
- 3) žalobu na rozvod štátom neevidovaného manželstva (aj keď niektoré krajiny takúto žalobu za určitých podmienok pripúšťajú),
- 4) žalobu na potvrdenie rozvodu uskutočneného manželom v prípade, ak rozvod uskutočnil manžel,
- 5) žalobu na zaplatenie vena,
- 6) žaloby týkajúce sa dedičského práva medzi manželmi.

7. ROZVOD OFICIÁLNEHO (ŠTÁTOM EVIDOVANÉHO MANŽELSTVA) A ŠTÁTOM NEEVIDOVANÉHO MANŽELSTVA

Rozvod ako prostriedok ukončenia manželstva je v islamskom náboženstve a islamskom práve povolený. Považuje sa síce za posledný možný prostriedok, keď zlyhajú všetky ostatné prostriedky na zachovanie manželstva, ale je možné uskutočniť ho.

Rozlišujeme dva druhy rozvodu, a to rozvod oficiálneho, štátom evidovaného manželstva a rozvod štátom neevidovaného manželstva, podobne ako je to v prípade delenia manželstva.

Tak ako manželstvo a jeho uzatvorenie, aj rozvod bol spočiatku neformálny a nemusel sa evidovať alebo registrovať na úrade alebo štátom určenom orgáne. Stačilo, ak sa stalo známym, že sa manželstvo rozviedlo. Aj keď možno povedať, že v minulosti sa zriedkakedy manželia rozvádzali, dnes je už situácia iná a pod ťarchou dnešnej doby a jej zvyšujúcich sa nárokov a požiadaviek sa aj v islamskom svete počet rozvodov zvýšil.

Základná charakteristika rozvodu, či už ide o rozvod oficiálneho manželstva, alebo štátom neevidovaného manželstva, je, že rozvod je v tzv. ochrannej dobe (udda) odvolateľný. Odvolať rozvod je možné dvakrát. Ak sa dvakrát odvolá a uskutoční sa tretikrát, stáva sa absolútnym a rozvedení manželia sa už nemôžu znova zosobášiť bez splnenia predpísanej podmienky. Spôsob rozvodu a jeho podmienky sú podrobnejšie opísané v publikácii *Manželstvo v islame*.⁶²

7.1. ROZVOD OFICIÁLNEHO MANŽELSTVA

V závislosti od tej-ktorej krajiny sa rozvod oficiálneho, štátom evidovaného manželstva uskutočňuje na príslušnom súde alebo úrade alebo mimo nich s tým, že sa dodatočne v zákonom stanovenej lehote potvrdí na príslušnom orgáne verejnej moci alebo štátnej správy.

⁶² Abdulwahab Al-Sbenaty, *Manželstvo v islame*, ALJA, s.r.o., 1998

Unifikovaný zákon o osobnom stave v § 85 uvádza, kto je oprávnený rozvod uskutočniť. Sú nimi:

- a) manžel,
- b) manželom splnomocnený zástupca na základe špeciálneho plnomocenstva, pokiaľ by sa manžel osobne nemohol dostaviť,
- c) manželka, ak manžel rozhodnutie ponechal na ňu.

Unifikovaný zákon o osobnom stave ďalej v § 91 predpokladá, že rozvod sa uskutoční:

- a) na základe uskutočnenia rozvodu manželom pred sudcom,
- b) na základe dôkazu alebo vyhlásenia o tom, že sa rozvod uskutočnil už skôr.

Vychádzajúc z ustanovení islamského náboženstva, resp. islamského práva, jednotlivé právne poriadky arabských a mnohých islamských krajín upravujú podobným spôsobom otázku rozvodu manželstva s menšími odchýlkami vyplývajúcimi zo spoločenského života danej krajiny alebo z právnej školy, ktorá je v tej-ktorej krajine dominantná.

Z pohľadu slovenského právneho poriadku, ak je manželstvo uzatvorené v zahraničí dodatočne uznané aj na Slovensku, je možné podať žiadosť o rozvod aj na príslušný slovenský súd. Potom už treba preskúmať otázku, či v prípade, ak bolo takéto manželstvo pôvodne uzatvorené v inej krajine, postačí v tejto krajine predložiť len rozhodnutie o rozvode vydané slovenskými súdmi a či je takéto rozhodnutie v danej krajine automaticky akceptované, platné a účinné alebo či je potrebné aj v danej krajine uskutočniť rozvod podľa právnych noriem danej krajiny. Každý prípad sa bude zrejme posudzovať individuálne v závislosti od konkrétnej krajiny a konkrétnej situácie.

To isté platí aj v prípade, ak sa manželstvo rozviedlo v zahraničí. Treba v jednotlivých prípadoch preskúmať, či išlo o rozvod oficiálneho manželstva uzatvoreného v zahraničí bez jeho potvrdenia (zapísania do osobitnej matriky) na Slovensku, alebo či išlo o rozvod manželstva uzatvoreného v zahraničí a potvrdeného (zapísaného do osobitnej

matriky) na Slovensku, alebo o rozvod manželstva uzatvoreného na Slovensku, potvrdeného v zahraničí a následne rozvedeného v zahraničí. V niektorých prípadoch totiž rozvod uskutočnený v zahraničí je podľa právneho poriadku Slovenskej republiky neplatný a je potrebné uskutočniť ho na území Slovenskej republiky znova, aj keď by bol v inej krajine platný a už aj účinný. Ide o špecifické prípady, ktoré sa posudzujú individuálne.

Rozvod štátom neevidovaného manželstva je totožný s rozvodom oficiálneho manželstva, keďže právne úpravy oboch vychádzajú z toho istého zdroja. Predsa tu však existujú niektoré odlišnosti. Uvedieme tie najpodstatnejšie z nich.

1. Potvrdenie rozvodu. Rozvod oficiálneho manželstva sa musí uskutočniť na príslušnom orgáne verejnej moci, alebo sa musí potvrdiť (zaevidovať) na príslušnom orgáne štátnej správy. Závisí to v prvom rade od toho, ako sa rozvod uskutočňuje. Rozvod štátom neevidovaného manželstva sa nikde neeviduje a ani sa o ňom nevydáva žiadne rozhodnutie. Maximálne si môžu manželia spísať nimi potvrdené vyhlásenie o uskutočnení rozvodu, prípadne si ho dať potvrdiť v niektorej mešite alebo islamskom kultúrnom centre. Takéto písomné potvrdenie však nemá charakter úradného rozhodnutia, resp. verejnej listiny.

2. Miesto uskutočnenia rozvodu. Tak ako pri uzatváraní manželstva, aj pri rozvode je spôsob jeho ukončenia, resp. miesto jeho ukončenia, závislé od toho, či ide o rozvod oficiálneho manželstva, alebo o rozvod štátom neevidovaného manželstva.

A. Miesto uskutočnenia rozvodu oficiálneho manželstva. Ako to vyplýva z právnych úprav či už unifikačných právnych úprav alebo právnych úprav jednotlivých štátov, ktoré sme uviedli, rozvod sa môže uskutočniť trojakým spôsobom. Buď na základe rozvodu uskutočneného manželom, alebo na základe dohody manželov, alebo na základe rozhodnutia súdu. Vo väčšine prípadov sa prvé dva druhy rozvodu uskutočňujú mimo sídla súdu alebo príslušného orgánu štátnej správy, ale neskôr

sa uskutočnenie rozvodu oznámi a vydá sa o tom príslušné rozhodnutie, resp. potvrdenie vo forme verejnej listiny, čím je manželstvo považované oficiálne za rozvedené. Pri treťom spôsobe rozvodu, t.j. pri rozvode uskutočnenom súdom, sa rozvod uskutoční na príslušnom súde a na základe súdneho rozhodnutia.

- B. Miesto uskutočnenia rozvodu štátom neevidovaného manželstva. Tak ako pri oficiálnom manželstve, aj pri štátom neevidovanom manželstve sa rozvod môže uskutočniť tromi spôsobmi. Buď na základe rozvodu uskutočneného manželom, alebo na základe dohody manželov, alebo na základe rozhodnutia rozhodcu alebo komisie vytvorenej na tento účel v niektorej mešite alebo islamskom kultúrnom centre. Prvý a druhý spôsob rozvodu uskutočňuje manžel alebo manželka na základe vopred daného splnomocnenia manžela na uskutočnenie rozvodu. Tretí spôsob rozvodu manželstva si vynútila prax. Dochádzalo totiž k situáciám, že muž a žena uzatvorili štátom neevidované manželstvo, no neskôr sa manželia prestali z rôznych dôvodov stýkať. Po čase sa jeden z manželov (alebo obaja) presťahoval na iné miesto, ktoré druhý manžel už nepoznal. Tu nám vznikla situácia, že obaja manželia boli v štátom neevidovanom manželstve, ktoré už neplnilo žiaden účel, avšak nemali možnosť vyslobodiť sa z tohto zväzku, pretože jeden alebo obaja nepoznali nové bydlisko toho druhého. To znamená, že tu vznikla situácia, v ktorej obaja manželia považovali manželstvo za morálne záväzné, a tak nechceli vstupovať do nového vzťahu bez jeho ukončenia. V takomto prípade sa v niektorých krajinách, najmä mimo islamských krajín, vytvorili v mešitách alebo v islamských kultúrnych centrách akési komisie, ktoré z pohľadu islamského náboženstva a islamského práva posudzovali žiadosti o rozvod štátom neevidovaného manželstva. V prípade, ak by komisia dospela k záveru, že sú splnené všetky podmienky rozvodu, štátom neevidované manželstvo rozviedla a vydala o tom aj

písomné potvrdenie o rozvode. Tým sa štátom neevidované manželstvo rozviedlo.

Pri oficiálnom, štátom evidovanom manželstve ale aj pri štátom neevidovanom manželstve sa vyskytujú prípady, v ktorých je manželstvo už rozvrátené a neplní svoju funkciu. Aj napriek tomu manžel odmieta rozvod. V prípade oficiálneho manželstva zákony jednotlivých krajín upravujú túto otázku s možnosťou obrátiť sa na súd so žiadosťou (návrhom) o rozvod manželstva. Súd potom skúma, či sú splnené podmienky rozvodu manželstva a ak sú splnené, manželstvo rozvedie. Problémy však nastávajú pri štátom neevidovanom manželstve. Ako je vyššie uvedené, zákonné úpravy niektorých krajín pripúšťajú možnosť podania žaloby o rozvod štátom neevidovaného manželstva za predpokladu, že sa jeho vznik dokáže. Nie všetky islamské krajiny však túto možnosť pripúšťajú a tam, kde sa pripúšťa, môže byť viazaná na splnenie ďalších podmienok, akými je napríklad štátne občianstvo. Zmienili sme sa už o tom, že v niektorých krajinách mimo islamského sveta sú v niektorých mešitách alebo islamských centrách ustanovené komisie, ktoré prejednávajú rozvod štátom neevidovaného manželstva a rozhodujú o ňom. Takéto komisie však nie sú všade. Okrem toho proces dokazovania a rozhodovania môže byť pri týchto komisiách zdĺhavý a netransparentný. K tomu ešte treba brať do úvahy, že neexistuje žiadna právna norma, ktorá by takejto komisii ukladala povinnosť zaoberať sa žiadosťou o rozvod štátom neevidovaného manželstva. Ak by teda išlo o rozvod štátom neevidovaného manželstva osôb, ktoré nemajú bydlisko v štáte alebo v oblasti, v ktorej sa komisia nachádza, je možné, že sa komisia žiadosťou nebude zaoberať.

Jedným z krajných riešení tohto problému sa preto javí uzatvorenie štátom neevidovaného manželstva s vopred daným splnomocnením manžela manželke na rozvod manželstva. Jediným nedostatkom takto udeleného plnomocnenia je, že ho neuznávajú všetky právne školy. Ak však nastane zhoda vôle medzi manželmi uzatvoriť manželstvo podľa právnej školy, ktorá takýto rozvod pripúšťa, takto uzatvorené manželstvo a takto uskutočnený rozvod sú platné (za predpokladu splnenia všetkých ostatných náležitostí).

3. Úprava práv a povinností po rozvode. Pri rozvode oficiálneho manželstva sa súd zaoberá aj otázkou úpravy práv a povinností vo vzťahu k rozvedeným manželom. Ide najmä o vysporiadanie majetkových pomerov a o úpravu práv a povinností medzi rozvedenými manželmi a práv a povinností voči maloletým deťom, ak sú. Výkon rozhodnutí súdu je v takomto prípade zabezpečený donucovacími prostriedkami štátnej moci. Pri rozvode štátom neevidovaného manželstva je situácia iná. Tak ako je uzatvorenie štátom neevidovaného manželstva a jeho existencia nábožensky a morálne záväzná, je aj úprava práv a povinností rozvedených manželov z takéhoto zaniknutého manželstva čisto náboženskou a morálnou záležitosťou. To však úplne neplatí pri spoločnom majetku a pri spoločných deťoch. Za trvania štátom neevidovaného manželstva môžu totiž manželia nadobúdať spoločný majetok, ku ktorému vzniká podielové spoluvlastníctvo. Ak už rozvedení manželia nechcú ostať podieloví spoluvlastníci, takéto spoluvlastníctvo ukončia a spoločný majetok rozdelia. Rozdelenie podielového spoluvlastníctva je možné aj na základe súdneho rozhodnutia, pokiaľ sa bývalí manželia nedohodnú. To isté platí aj o spoločných nepĺnoletých deťoch. Z hľadiska slovenskej právnej úpravy bude možné na štátom neevidované manželstvo použiť aj niektoré ustanovenia zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov o spoločnom spolužití, blízkych osobách, domácnosti, o dedičskom práve a pod. Okrem toho otázky spojené s narodením dieťaťa sa budú spravovať aj ustanoveniami zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Pri uzatváraní oficiálneho manželstva na Slovensku je takmer pravidlom, že sa pred uzatvorením oficiálneho manželstva alebo tesne po jeho uzatvorení uzatvára aj štátom neevidované manželstvo. Stáva sa tak preto, že manželstvo uzatvorené na príslušnom úrade (matričnom úrade) nespĺňa niektoré požiadavky určené jednotlivými právnymi školami na platnosť manželstva. Totiž okrem toho, že manželstvo nie je uzatvorené v mene Boha, nie je pri jeho uzatváraní ani stanovené veno. Okrem toho niektoré právne školy

na platnosť manželstva požadujú aj zapojenie waliho (zákonného zástupcu nevesty). Diskusia o platnosti oficiálneho manželstva uzatvoreného na matrike z pohľadu islamského náboženstva a islamského práva je zdĺhavá. Platnosť takéhoto manželstva má svojich zástancov i odporcov v závislosti od toho, či sa posudzujú splnenie formálnych náležitostí, alebo či sa posudzuje účel manželstva. Podstatnou sa na tomto mieste však javí otázka, čo so štátom neevidovaným manželstvom v prípade, ak dôjde k rozvodu oficiálneho manželstva. V niektorých prípadoch môže totiž ísť o zásadnú otázku. Ak by sa rozvod uskutočnil v niektorej islamskej krajine v súlade so zásadami islamského náboženstva, potom sme toho názoru, že aj štátom neevidované manželstvo sa rozvádza automaticky. Ak by sa však oficiálne manželstvo rozviedlo v neislamskej krajine, potom je na mieste položiť si otázku: došlo súčasne s rozvodom oficiálneho manželstva k rozvodu štátom neevidovaného manželstva, alebo nie? Je totiž jasné, že v takomto prípade došlo k uzatvoreniu štátom neevidovaného manželstva nezávisle od uzatvorenia oficiálneho manželstva. To znamená, že teoreticky oficiálne rozvedení manželia môžu aj naďalej žiť spoločne v spoločnej domácnosti a žiť aj naďalej plnohodnotným spoločným životom, vrátane intímneho života. Takže aj pri posudzovaní tejto otázky sa možno stretnúť s dvoma hlavnými právnymi názormi, resp. s viacerými právnymi názormi. Z určitého uhla pohľadu by sa dalo pripustiť, že rozvodom oficiálneho manželstva zaniká aj štátom neevidované manželstvo. Avšak stretávame sa tu s mnohými praktickými a teoretickými problémami. Ako základný problém a základná otázka sa tu bude javiť posúdenie úmyslu a vôle manželov, či ich vôľa pri rozvode oficiálneho manželstva skutočne smerovala aj k rozvodu štátom neevidovaného manželstva. Preto odporúčame manželom pri rozvode oficiálneho manželstva, pokiaľ by mali súčasne uzatvorené štátom neevidované manželstvo, aby štátom neevidované manželstvo ukončili súčasne s ukončením oficiálneho manželstva.

7.2. ROZVOD ŠTÁTOM NEEVIDOVANÉHO MANŽELSTVA

Ako sme už uviedli, rozvod oficiálneho manželstva sa uskutočňuje na súde alebo na to určenom orgáne, resp. mimo nich s tým, že sa dá

dodatočne potvrdiť. Takže tento druh rozvodu je ošetrený komplexne právnym poriadkom jednotlivých arabských a islamských krajín.

Pri rozvode oficiálneho, štátom evidovaného manželstva, ako aj pri rozvode štátom neevidovaného manželstva samotný rozvod uskutočňuje manžel alebo súd. Je to určitá právomoc, ktorá je manželovi daná. (o dôvodoch takejto úpravy pozri publikáciu *Manželstvo v islame*.)

Ak by sa spolužitie manželov vyhrotilo, pre neustále spory by sa stalo neznesiteľným alebo by z iného dôvodu prestalo plniť svoju funkciu, je prinajmenšom morálnou povinnosťou manžela ukončiť ho rozvodom. Je to jasný príkaz daný priamo v Koráne.

V Koráne v druhej kapitole vo verši 231 je zoslané: „**Ak by ste sa rozviedli (manželia) so ženami (so svojimi manželkami) a ony (tieto manželky) by dosiahli im stanovenú lehotu** (bližili by sa ku koncu ochrannej doby - uddy), **tak ich podržte podľa dobrej zvyklosti** (zotrvať s nimi v manželstve s dobrými úmyslami), **alebo ich uvoľnite** (z manželského zväzku) **podľa dobrej zvyklosti** (platnej na tom-ktorom mieste a v tom-ktorom čase). **A nedržte ich v manželstve** (len preto), **aby ste im uškodili a voči nim mieru prekročili. A kto by tak konal, ten krivdí svojej duši. A neberte si Božie znamenia na posmech** (tým, že budete ignorovať to, čo vám Boh ukladá) **a spomeňte si na dar Boží vám daný a na to, čo vám (Boh) zoslal z Knihy a z múdrosti, aby vás tým poučil** (zoslal vám také zásady, ktoré vám umožnia žiť čo najlepšie v živote pozemskom a čo vám zabezpečí dobrý život i v živote posmrtnom). **A bojte sa Boha** (dajte si pozor, aby ste si nevyslúžili Jeho hnev) **a vedzte, že Boh o všetkom (čo robíte) vie.**“⁶³

Pokiaľ je manžel svedomitý, dodržiava ustanovenia islamského náboženstva a použil všetky možné prostriedky na prekonanie dôvodu, ktorý by mohol viesť k rozvodu, je jeho morálnou povinnosťou rozvod uskutočniť. Rozvod môže uskutočniť aj manželka, pokiaľ jej bolo vopred dané plnomocnenstvo manžela na jeho uskutočnenie pri uzatváraní manželstva.

⁶³ *Korán, preklad do slovenského jazyka s vysvetlivkami a výkladom, preložil Abdulwahab Al-Sbenaty, ALJA, s.r.o. 2008.*

Rozvod štátom neevidovaného manželstva sa nemusí uskutočniť pred svedkami, aj keď by sme prítomnosť svedkov odporučili, nie je to však vždy možné. Ako ďalšia možnosť je nechať si uskutočnenie rozvodu písomne potvrdiť manželom, a to kvôli istote najmä tam, kde by mohol byť predpoklad, že by manžel uskutočnenie rozvodu mohol zaprieť alebo by mohol odcestovať mimo miesta bydliska rozvedených manželov a jeho ďalšiu adresu by pritom bolo možné zistiť len s veľkými ťažkosťami alebo by sa vôbec nedala zistiť.

Život však prináša so sebou mnohé situácie, a tak sa môže stať, že manžel odmietne uskutočnenie rozvodu a manželka pritom nemá splnomocnenie na jeho uskutočnenie.

Ako sme už uviedli, v arabských a islamských krajinách sú vytvorené mechanizmy na prinútenie manžela uskutočniť rozvod, pokiaľ by na rozvod existoval vážny dôvod.

V niektorých európskych krajinách sa o podobné záležitosti starajú islamské centrá a mešity. Stáva sa však, že proces posudzovania splnenia podmienok rozvodu je zdĺhavý. Okrem toho sa môže stať, že dotyčná osoba starajúca sa o mešitu alebo riadiaca islamské centrum zastáva len právne stanoviská jednej právnej školy, a teda aj pri uskutočnení rozvodu postupuje len podľa nich, čo občas môže byť problémom.

Ako bolo už viackrát zdôraznené, štátom neevidované manželstvo má čisto náboženskú a morálnu záväznosť. To znamená, že jeho dodržanie a plnenie si práv a povinností z neho vyplývajúce nie je možné vynútiť žiadnymi donucovacími prostriedkami štátu.

Vo vzťahu k manželke (a pre prípad rozkolu medzi manželmi) dodržiavanie a ukončenie štátom neevidovaného manželstva podľa daných pravidiel závisí len od manželkinho pocitu záväznosti tohto zväzku a od miery praktizovania islamského náboženstva manželkou muslimkou. Pre muslimku je aj štátom neevidované manželstvo záväzné, pretože je uzatvorené pred Bohom a podľa islamského náboženstva. To znamená, že aj jeho ukončenie by sa malo riadiť ustanoveniami islamského náboženstva. Vo vzťahu k manželke nemuslimke nie je síce toto manželstvo záväzné z náboženského hľadiska, avšak

jeho neukončenie spôsobom predpísaným islamským náboženstvom zakladá prekážku možnosti uzatvorenia ďalšieho manželstva či už oficiálneho, alebo štátom neevidovaného s muslimom v budúcnosti. Ak by sa totiž takéto manželstvo neskončilo rozvodom a uzatvorila by takáto nemuslimka v budúcnosti ďalšie oficiálne alebo štátom neevidované manželstvo s muslimom, takéto nové manželstvo by s najväčšou pravdepodobnosťou bolo neplatné. Bude to samozrejme závisieť aj od posúdenia konkrétneho prípadu.

Z uvedeného dôvodu odporúčame každé aj štátom neevidované manželstvo vždy ukončiť predpísaným spôsobom, t.j. rozvodom, pokiaľ by už neplnilo svoj účel.

Keďže na Slovensku nemáme žiadnu inštitúciu alebo kultúrne centrum, ktoré by riešilo otázky a problémy spojené s rozvodom štátom neevidovaného manželstva a ktoré by celý proces príliš neformalizovalo a nekomplikovalo, možno je na mieste považovať pri uzatváraní manželstva o tom, že sa uzatvorí manželstvo s vopred daným poverením manžela manželke na rozvod manželstva. Môže to mať opodstatnenie tam, kde si žena nie je celkom istá charakterom muža a kde je možné predpokladať v budúcnosti problémy pri rozvode manželstva, pokiaľ by prestalo plniť svoj účel. Je už potom na dohode muža a ženy, či muž pristúpi na udelenie takéhoto plnomocnestva.

Stali sa totiž aj na Slovensku prípady, keď manžel odcestoval a manželku nechal na Slovensku bez toho, aby sa s ňou rozviedol, alebo s ňou ďalej žil. Manželka tak ostala v zajatí nefunkčného štátom neevidovaného manželstva. Aj keď ide len o ojedinelé prípady, ktoré percentuálne nepredstavujú žiadnu hodnotu z celkového počtu takto uzavretých štátom neevidovaných manželstiev, v daných prípadoch to spôsobilo nemalé problémy. Samotný Korán v tomto smere varuje mužov, aby sa nedopúšťali podobných konaní, že by s manželkami prestali žiť, ale zároveň by ich ani z manželského zväzku neuvoľnili. Niektorí muslimovia si však dostatočne neuvedomujú svoje konanie, resp. nie dostatočne dodržiavajú islamské náboženstvo a jeho náboženské

a morálne normy a zásady, a tak môžu vzniknúť problémy pri ukončení takéhoto manželstva.

ZÁVER

Predloženou publikáciou sme sa snažili oboznámiť čitateľa so základnou predstavou o tom, ako funguje celý duálny systém oficiálneho, štátom evidovaného manželstva a štátom neevidovaného manželstva uzatvoreného podľa islamského náboženstva, resp. islamského práva a podľa dnes platných právnych poriadkov arabských a islamských krajín. Ide o veľmi rozsiahlu problematiku, ktorú sme sa pokúsili zosumarizovať a objasniť čo najjednoduchšie.

I keď je štátom neevidované manželstvo už pomerne rozšírené a známe v islamskom svete a medzi komunitami muslimov na celom svete, existuje len málo odborných publikácií, ktoré sa ním zaoberajú. Za jednu z najlepších takýchto publikácií považujeme často citovanú publikáciu Dr. Abdullaha Al Mutleqa.

V predloženej publikácii sa niektoré informácie opakovali zámerne, aby sme tak zdôraznili ich nesmiernu dôležitosť a potrebu ich správneho pochopenia.

Dúfame, že sa nám podarilo oboznámiť laickú a sčasti aj odbornú verejnosť s problematikou duálneho systému manželstva (štátom evidovaného a štátom neevidovaného), ako aj s niektorými ustanoveniami islamského náboženstva, islamského práva a právnych poriadkov vybraných štátov v oblasti manželstva.

Dúfame, že Boh dá, aby táto publikácia pomáhala ľuďom na ceste ich ďalšieho spoločného života.

JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. Abdulwahab Al-Sbenaty, Manželstvo v islame, ALJA, s.r.o., 1998 (pôvodná publikácia vydaná v slovenskom jazyku)
2. Abdulwahab Al-Sbenaty, Korán – tridsiata časť v slovenskom jazyku s vysvetlivkami, SEA, 1997 (pôvodná publikácia vydaná v slovenskom jazyku)
3. Abdulwahab Al-Sbenaty, Korán z pohľadu vedy o Koráne, ALJA, s.r.o., 2001 (pôvodná publikácia vydaná v slovenskom jazyku)
4. Muhammad Bin ebi bakr Bin abdulkáder Alrazi, slovník Muchtár Alsiháh, vydal: Dár Aliršád, Sýria 1989 (publikácia vydaná v arabskom jazyku)
5. Abdulwahab Al-Sbenaty, Islamské právo (oblasť mieru a vojny), ALJA, s.r.o., 2003 (pôvodná publikácia vydaná v slovenskom jazyku)
6. Korán, preklad do slovenského jazyka s vysvetlivkami a výkladom, preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty, ALJA, s.r.o., prvé vydanie v roku 2008, rozsah: dva zväzky 2061 strán.
7. JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty, Politický systém a náboženská sloboda podľa islamského náboženstva, ALJA, s.r.o., 2011 (pôvodná publikácia vydaná v slovenskom jazyku)
8. Dr. Abdullah Al Mutleq, Al zaváž al urfi (štátom neevidované manželstvo), Dár Al asima, Kráľovstvo Saudskej Arábie, 2006 (publikácia vydaná v arabskom jazyku)
9. Dr. Mustafa Ahmad AlZarqa, Všeobecný úvod do islamského práva, druhé vydanie, Damašek, 2004 (publikácia vydaná v arabskom jazyku)
10. Sejjed Sabeq, Figh al sunna, vydalo: Dár Al Rajján lilturás, Káhira, 1990 (publikácia vydaná v arabskom jazyku)
11. Sulejmán Selím Al Bawab, Mi'a awáel min alnisá, Dár Al Hikma, Damašek, Sýria, 1984 (publikácia vydaná v arabskom jazyku)

12. Jiri Fleissig, Charif Bahbouh, Malá encyklopédia islamu, Praha 1993 (publikácia vydaná v českom jazyku)
13. Internetová stránka: <http://www.islamicfinder.org>
14. Internetová stránka: <http://carjj.org//>
15. Internetová stránka: <http://www.thara-sy.com/childrenindanger/modules/news/article.php?storyid=31>
16. Internetová stránka: <http://www.gcc-legal.org/MojPortalPublic/Home.aspx>

Manželstvo a rozvod podľa islamského náboženstva, islamského práva a podľa právnych úprav niektorých islamských krajín

napísal JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty
jazyková úprava Doc.PhDr. Antónia Minárová, CSc.
vydal LEVANT consulting, s.r.o.

ISBN 978-80-969967-2-8

